

قىمىلار

چارەسەريا قورئانى و سوننەتى بۆۋان ئارېشېن ژ شيانا مېشكى د قەدەر

كومكرن و نقيسين:

ئالان ادريس سىمىلەرى

پیشه کی

ب ناڅی خودایی مهن و دلوقان، و سوپاسی بو خودانی دهسپیک و دووماهیان، و سلاڅ ل سهر ههمی پیغه مبهران.

سهره پای وی چندی کو باوهریئینا ب قهدهری ستوینه که ژ ستوینین باوهریا مروځی موسلمان، د سهردهمی مه یی ئهڅرو دا گهلهک ژ مه ب دروستی د قهدهری ناگهن، بهلکی هندهک ژ موسلمانان ههما ئه و بابته ب تهمامی یی پشت گوڅه هاقیتی و بتنی یا خو هیلايه ب هیقیا بکارئینا نه گه رانځه بیی کو پشته خو ب خودی گهرم بکهت ژ بهر څی چندی ژی دی بیی نه گهر کارهک وهکی وی څیای چینهبوو هینگی دی کارهکی کهت کو خودی حهش وی کاری ناکهت، و هندهکین دی بهروځازی وانا بتنی خو دهیلنه ب هیقیا خودیڅه و نه گهران بکارنائین ب هیجه تا هندي کو قهدهر یا نفیسیه، ژ بهر څان نه گهران و گهلهک نه گهرین دی ژی من ب فهر دیت نه ز ب ئانهیا خودی ب تیگه هشتنه کا دروست و ب شیوه کی ب ساناهی ئه څی بابته تی بیخمه بهردهستیت ههوه، ژ خودی دخازم ئه څی کاری مه یی بچوبک بو خو بهه ژ میریت.

- کارى من ل سهر نهفى پهرتوکتى:

بابه تى قهدهرى بابته کى گهلهک هستياره، و دبیت ئیک خهلهت تیگه هشتنا مروقى بو قهدهرى بیته نه گهرى دسهر داچونا مروقى یان ړى بهرزه بونا مروقى، و داکو هم ژ قى چهندي بهیینه پاراستن من نهف مهرجین ل خوارى همى د قى پهرتوکتدا بجهئیناينه:

۱- دویچوون و پیگیریکرن ب گوتن و نقیسینین مهزنه زانایین ئیسلامى ههر ژ نه صاحبیان بگره و تاكو مهزنه زانایین مهیین نهفى سهردهمى.

۲- ههر ئایه ته کا هه بیت ل دور قهدهرى من ب ئیک ژ څان تهفسیران یا تهفسیر کړى (تفسیر الطبری، تفسیر القرطبي، تفسیر ابن کثیر، تفسیر السعدي، تهفسیرا الشیخ مصطفى العدوي، تهفسیرا ب سانا هی یا ماموستا ته حسین دوسکى).

۳- ههر فهرمووده یه کا هه بیت من ب شروقه کرنا ئیک ژ څان زانایان یا شروقه کړى (ابن حجر العسقلاني، عبدالعزيز ابن باز، محمد بن صالح العثيمين، شیخ مصطفى العدوي، عبدالعزيز الطریفی).

۴- بو زانینا وى چهندي کا ههر فهرمووده یه کا یا دروسته یان نه یا دروسته، من مفا یی ژ څان زانایان وهگرته (ئیمامى بوخارى، الدارقطنی، أبو حاتم الرازي، ابن أبي حاتم، مقبل بن هادي الوادعي، شیخ مصطفى

العدوي، أبو علي الحارث بن علي الحسني، عبدالعزيز الطريفي، عبدالله السعد، سليمان العلوان، د. ماهر ياسين الفحل) خودی ژوان هه میان رازی بیت.

۵- باشتربن پەرتوک کول دور قەدەرئ هاتینه نقیسین من ئەو هەمی کومقە کرینه و مفا ژوان پەرتوکان هه میان وەرگرییه، وەکی ئەقان پەرتوکان (شفاء العلیل یا ابن قیم الجوزي، الجامع الصحيح في القدر یا مقبل بن هادي الوادعي، القدر یا الشيخ مصطفى العدوي، الإیمان بالقضاء و القدر یا محمد بن إبراهيم الحمد)، ههروهسا گەله کین دی ژی، بەلئ یین سەرەکی ئەقەنە.

۶- من پیکولین کرین ب کورترین شیوه ئەقی بابەتی ب شیوه کئی باش شروقه بکەم، بەلئ من نەهیلایه ژی ئەف کورتیا وئ کارتیکنی ل پامان و تیگەهشتنا ئەقی بابەتی بکەت.

۷- پینگاڤ پینگاڤ و ب شیوه کئی پلانکری من بابەت یی دایه دیارکرن داکول بەر خواندەقانی ئالوز نەبیت کا دەستپیک و دووماهیکا بابەتی کیشکە و گەهشتە کیقە.

۸- بەری کو ئەز چاپ بکەم من هەمی هەول داینه ئەز بگەهینمه بەر دەستی هژمارەکا باش یا ماموستایین ئاینیین هیژا و پەخنەگران داکو هەر

خهله تیه کا من کریت ئەز بزنام و راستقه بکهه، خودی خیرا وان هه میان
بنقیسیت و قی کاری بکهته د میزانیا خیرین واندا.

پیشہ کیا پرتو وکی

ب ناڤی خودایی مه‌زن و دلوقان، ئیک ژ قه‌نجیی هه‌ره مه‌زنی خودی
 ﷺ دگهل به‌نده‌یی خو کرین ئه‌وه کو پیغه‌مبه‌ر بو وان هه‌نارتینه داکو دینی
 دروست کو دینی ئیسلامیه نیشا وان بده‌ن و بیروباوه‌رتن وان راستقه‌بکه‌ن،
 و گازی وان هه‌می پیغه‌مبه‌ران بو باوه‌ریئینانا ب خودی بوویه، و دیارکرنا
 ستوبنن باوه‌ری بو وان داکو به‌ری وانا نه‌که‌قیتته دسه‌رداچوونی، هه‌روه‌سا
 باوه‌ریا مروقی تمام نابیت هه‌تا کو باوه‌ری ب هه‌ر شه‌ش ستوبنن باوه‌ری
 نه‌ئینیت.

و باوهریا ب قهدهری ئیک ژ ستوینین باوهریی یه و باوهریا مروقی موسلمان
تمام نابیت هه تا کو باوهریی ب قهدهرا خودی نه ئینیت، ئەقجا ئەگەر مروقی
باوهری ب قهدهری ئینا دی دلای وی ئارام بیت و دی میشکی وی ژ
هزرکرنا زیده رزگار بیت و دی تورهبوونا وی کیم بیت، ههروهسا بی هیقی
نابیت ژ ی ژ ژبانای و ژ وی تشتی بدهستفه نه هاتی.

و ژبلی ځی چهندي ته گهر مروځ ب دروستی د قهدهری گهشت دی ژ
سهرداچوونی پژگاریت و دی بیروباوهرین وی موکوم بن، و ههر تشتی
خودی و پیغه مبهری وی ﷺ فه رمان پی لی کری دی ل دویف چیت، دیسان
دی بیرا خول وی چهندي ئینینه قه کو ههر کهسه کی ل دویف قورئانی و

سوننه تا پیغه مبهري ﷺ بچیت چ خهله تی د بیروباوهرین ویدا دروست نابن
دهرباره ی قهدهری.

یا پیدقیه بیروباوهرین مروقی ب قهدهری هروه کی بیروباوهرین پیغه مبهري
ﷺ و هه قالین وی بن، باوهریا وان ئهوبوو کو ههر کاره کی هه ی ب قهدهرا
خودی بریقه دچیت، و ب فرمانا خودی و هزکنا وی بریقه دچیت، و دگهل
قی چندی ژی کار ب وی چندی دکر یا خودی پی فرمان ل وان کری،
ئه قجا خودی ئه و دا وانا یا نه دایه که سی پستی وانا ژ سهر فراهزی د دنیا
و ئاخره تیدا، به لی هندک دهسته ک پستی وان هاتن و ریکا وان بهردا و
باوهریا وانا ب قهدهری لاواز بوو ئه قجا دسهر داچوون و ریکا خو گوهوری
ژ ریکا راست بو گفتوگوا زیده و فلهسه فی و نه دویقچوونا قورئانی و
سوننه تی، ئه قه هه می ژی ژ ئه گهری تینه گه هشتنا قهدهری.

ژ بهر قی چندی ژی مه بیروباوهرین دروست و تیگه هشتنا دروست دهرباره ی
قهدهری ل دویق قورئان و سوننه تی کومقه کرینه و مه کریه ئه ف پهرتوکا
نوکه دنا ف دهستین ته دا داکو ئه م ژ ئه گهری تینه گه هشتنا قهدهری وه کی
دهسته کین دسهر داچووی دسهر دانه چین ب هندک گوتگوتکین ساده، داخازی
ژ خودی دکه ی بیروباوهرین مه موسلمانان ب قهدهری و ههر پینج ستوینین
دی یین ئیسلامی موکوم بکه ت، و ئه فی کاری مه یی بچوبک بو خو
به ژمیریت.

بهشتی ئیکی:

نیاسینا قهدهری

پشکا ئیکی: هوشداریه کا گرنګ بهری کو ئهم بچینه دناښ باهه تی قهدهری
دا.

پشکا دووی: پیناسا قهزا و قهدهری و کهنگی قهدهر هاتیه نقیسین.

پشکا سیی: بهلګه و باوهری ئینانا مروقی موسلمان ب قهدهری.

پشکا ئیکتی:

هوشداریه کا گرنګ بهری کو ئهم بچینه دناښ باهتۍ قهدهری دا.

باهتۍ ئیکتی: قهدهر نهینیا خودییه.

باهتۍ دووی: ئهری راسته کو نابیت ئهم ل دور قهدهری باخقین و بخوبین؟

بابه تی ئیکتی:

قهدهر نهینیا خودییه

همه می مروث ب خوړستیا خو دزانن کو نهو قهدهرا خودی نقیسی د لهوحي پراستیدا بتنئ نهو وی قهدهری همیئ و ب تمامی دزانیت و چ کهسین دی ژبلی وی ب دروستاهی و ب تمامی د قهدهری ناگههن و نزانن، ههروهسا مروث ب خوړستیا خو دزانیت کو نهو تشتئ خودی نقیسی کارهکی غهیبیه و یا قهشارتیه ل بهرچاقین مروقی و ف بهر چ ههستین مروقان نهکهقیت ژبهه هندئ ژی نه یا بهرئاقله مروث نهوی تشتی بزانیت نهوی ف بهر ههستین مروقی نهکهقیت^(۱) بتنئ مروقی دشیت ب ریکا وی وهحیی نهوا خودی بو پیغهمبهری خو ﷺ هنارتی هندهکی ژ وی قهدهری بزانیت و تیپگههیت، و دهربارهی نهقی چهندي ئیمامی طهحاوی دبیریت: ((بنیاتئ

(۱) بهری خو بده وانا شیخ صالح آل شیخ،

<https://www.youtube.com/watch?v=86tBI05DIHs&feature=youtu.be>

ههروهسا بهری خو بده وانا شیخ عبدالعزيز الطریفی،

<https://www.youtube.com/watch?v=nnCFV23hIQw>

قهدهرئ ئەوہ کو نەینیا خودیہ، و نە مەلایکەتەکی نیزیکی خودی قئی چەندی دزانیت و نە پیغمبەرەکی ەنارتی ئەقئ نەینیی دزانیت)^(۱). شیخ خالد المصلح دەربارە قئی گوتنا ئیمامی طەحاوی دبیثیت: ((ئانکو ئەو بنیات قەدەر ل سەر دەیتە ئافاکرن ئەوہ کو قەدەر نەینیا خودیہ و یا دیار و ئاشکرایە کو ەندیکە نەینیه یا قەشارتیە و بیدەنگە، ئانکو خودی ﷻ ئەف چەندە یا ل مە قەشارتی و کەسەک ژ ئافرانیدی خۆ ب وی چەندی ئاگەدار نەکرە، ئەقجا ئەگەر تو نەشیای د ئەقئ نەینیی بگەھی و د وی چەندی بگەھی یا کو قەدەر بخۆقەدگرت^(۲)، یا پیدقیە ل سەر تە تو خۆ رادەستی خودی ﷻ بکە، و تو باوەریەکا موکوم بو خۆ چیکەکی کو ەندیکە خودیہ دادوەرەکی دادپەرورە، وەکی خودایی مەزن دبیثیت: ﴿وَمَا رَبُّكَ بِظَلَّامٍ لِّلْعَالَمِينَ﴾ [فصلت: ۴۶]، ئانکو: (و خودایی تە بو بەنیان یی زۆردار نینە)، ئەقجا ئەگەر باوەری ل دەف مروقی پەیدا بوو کو خودی چ زۆرداری ل مروقان ناکەت، و خودی زۆرداری یا ل سەر خۆ حەرپامکری^(۳)، ل وی دەمی دی دلی وی ئارام بیت و چ خەم دەربارە قئی چەندی د دلی ویدا نامینن.

(۱) العقيدة الطحاوية، أبي جعفر الطحاوي الحنفي، ص ۱۷.

(۲) بو نمونە مروث نەشیت چ جارن د وی چەندی بگەهیت کا خودی بۆچی مروث دایە رەش یان سپی یان کورد یان عەرەب یان کورت یان درێژ یان کیم ئەندام یان کیم شیان و لاواز، و پسپارا ئەقئ چەندی ژئ ژ خودی ناهیتەکرن چونکی خودایی مەزن دبیثیت: ﴿لَا يَسْتَلْ عَمَّا يُفَعْلُ وَّهُوَ يَسْمُوعُ﴾ [الأنبياء: ۲۳]، ئانکو: (پسپارا وان تشتان ژ خودی ناهیتەکرن یین کو ئەو دناف بەنیتن خۆدا دکەت، و ەمی چیکریین وی پسپار ژئ دەیتەکرن).

(۳) و ەمر نەخوشیەکا بگەهیتە مروقی دی گونەهین وی ەینە ژبیرن پیش وی چەندقیە، وەکی پیغمبەرئ مە ﷺ دبیثت: ((نینە نەخوشیەکا بگەهیتە مروقی موسلمان ئیلا دی خودی ژبەر وی نەخوشی گونەهین وی ژبەت، ئەگەر خۆ ستریک ژئ بچیتە د تەلا مروقیدا))، ((عن أم

ئەقجا ژ ئى چەندى دوو مفا بدەست مەقە دەين:

مفايى ئىكى: نەبەرىخودان و كوبر نەچوونا دناڧ قەدەرىدا، چونكو ئەو ناگەهيتە چ زانينا و راستيىن رەها، چونكو قەدەر نەينيه، و نەينى يا قەشارتیه، ئەقجا چ رىك نينن داکو مروڧ بشيت تشتى قەشارتى بدەستخوقەبينيت.

مفايى دووى: خو رادەستكرن بو خودى وَعَلَّكَ؛ چونكو ئەگەر تو نەشياى تشتەكى قەشارتى بزاني، و تە باوەرى هەبیت كو خودى يى دادپەرورە جَلَّالَه، ل وى دەمى تو دى خو ژ وان جورە ئاخفتن و گەنگەشپن دەبارەى قەدەرى دوبرىئىخى ئەوين تە بەرەڧ ئالوزيئقە دەن) ^(۱).

المؤمنين عائشة رضي الله عنها قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: ما من مُصِيبَةٍ تُصِيبُ الْمُسْلِمَ إِلَّا كَفَّرَ اللَّهُ بِهَا عَنْهُ، حَتَّى الشُّوْكَهُ يُشَاكُّهَا)) (بوخارى (۵۶۴۰) و موسلم (۲۵۷۲) قەدگوهيژن).

(۱) شرح العقيدة الطحاوية، خالد بن عبدالله المصلح، ص ۱۲۴.

بابه تی دووی:

نهری راسته کو نابیت هم ب ئیکجاری ل دور قهدهری باخقین؟

بهری کو هم ب هویری بچینه دناث بابه تی قهزا و قهدهریدا، یا پیدقیه کو هم ل دور پرسهکا گرنګ باخقین کو د کهفن دا و ههتا نوکه دهیته نازراندن نهو ژي نهوه دهمی کو دهیته گوتن: ب ئیکجاری نابیت کو هم ل دور پرسین قهدهری باخقین، ب هیجهتا هندئ کو نهف چهنده مروقی بهرهف گومانی و مهندههوشیپقه دبهت ههتا کو بهرهف نهزانیپقه ژي دبهت، و هندیکه نهف بابهتهیه بابهتهکه کهس تیناگههیت و گهلهک کهس بیت دسهرداچووین ژ نهگهری فی چهندي.

بیگومان نهف ئاخفتنه و گوتنه ب چ رهنګان د دروست نین، ژبه رگهلهک نهگهران و نهفه ژي هندهک ژ وانه:

۱- هندیکه باوهریا ب قهدهرییه ستوبنهکه ژ ستوبین ئیمانی، و ئیمانا مروف بیی وی تمام نابیت، نهفجا مروف چهوا دی د فی بابهتی گههیت و زانیت نهگهر ل دور نه ئاخقیت و پسپار نهکته، و دی چهوا نهوی چهندي بو خه لکی پروون کهت؟

۲- هندیکه باوهریا ب قهدهرئییه د مهزنترین فهرمودا ئیسلامیدا بهحسّ وئ هاتیهکرن، کو ئهو ژئ فهرمودا جبریلیه علیه السلام و ئهف چهنده د دووماهیکا ژيانا پیغهمبهريدا بوو ﷺ، و ل دووماهیکا فهرمودئ پیغهمبهري ﷺ گوت: ((هنديکه ئهو کهسه بوو ئهو جبریل بوو، هاتبوو دهف ههوه داکو دینئ ههوه نیشا ههوه بدهت))^(۱)، ئهفجا ژ ئی گوتنا پیغهمبهري ﷺ بو مه دیاردبیت کو زانینا قهدهرئ ژ دینئ ئیسلامییه، و زانینا وئ ئهرکه ل سهر مروقی موسلمان ئهگهر خو ب کورتی ژئ بیت نه ب هویری.

۳- هندیکه قورئانا پیروزه کو ئاخفتنا خودئییه وَعَلَّكَ یا تژییه ژ ئاخفتنان دهربارهی قهدهرئ و هویرکاریین وئ، و خودایی مهزن فهرمان یا ل مه کری کو خو د قورئانی بگههینین و هزرا خو تیدا بکهین، ههروهکی خودایی مهزن دبیریت: ﴿كَتَبَ أَنْزَلَهُ إِلَيْكَ مُبْرَكٌ لِيَذَّبَ رُءُوءَ آيَاتِهِ وَلِيَتَذَكَّرَ أُولُوا الْأَلْبَابِ ﴿٢٩﴾﴾ [ص: ۲۹] ئانکو: (ئهف وهحیا بو ته -ئهی پیغهمبهر- هاتی کیتابهکا پیروزه مه بو ته ئینایه خوارئ؛ دا ئهو هزرین خو د ئایهتین ویدا بکهین، و دا کاری ب

(۱) ((بَيْنَمَا نَحْنُ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ذَاتَ يَوْمٍ، إِذْ طَلَعَ عَلَيْنَا رَجُلٌ شَدِيدُ بَيَاضِ الثِّيَابِ، شَدِيدُ سَوَادِ الشَّعْرِ، لَا يَرَى عَلَيْهِ أَثَرِ السَّفَرِ، وَلَا يَعْرِفُهُ مِنَّا أَحَدٌ، حَتَّى جَلَسَ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَأَسْنَدَ رُكْبَتَيْهِ إِلَى رُكْبَتَيْهِ، وَوَضَعَ كَفَّيْهِ عَلَى فَخْذَيْهِ. وَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ أَخْبِرْنِي عَنِ الْإِسْلَامِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: الْإِسْلَامُ أَنْ تَشْهَدَ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَتُقِيمَ الصَّلَاةَ، وَتُؤْتِيَ الزَّكَاةَ، وَتَصُومَ رَمَضَانَ، وَتَحُجَّ الْبَيْتَ إِنْ اسْتَطَعْتَ إِلَيْهِ سَبِيلًا، قَالَ: صَدَقْتَ، قَالَ: فَعَجَبْنَا لَهُ يَسْأَلُهُ وَيَصْدَقُهُ، قَالَ: فَأَخْبِرْنِي عَنِ الْإِيمَانِ، قَالَ: أَنْ تَوَظَّعَ مِنَ اللَّهِ، وَمَلَائِكَتِهِ، وَرُسُلِهِ، وَالْيَوْمِ الْآخِرِ، وَتُؤْمِنَ بِالْقَدَرِ خَيْرِهِ وَشَرِّهِ، قَالَ: صَدَقْتَ، قَالَ: فَأَخْبِرْنِي عَنِ الْإِحْسَانِ، قَالَ: أَنْ تَعْبُدَ اللَّهَ كَأَنَّكَ تَرَاهُ، فَإِنْ لَمْ تَكُنْ تَرَاهُ فَإِنَّهُ يَرَاكَ، قَالَ: فَأَخْبِرْنِي عَنِ السَّاعَةِ، قَالَ: مَا الْمَسْئُولُ عَنْهَا بِأَعْلَمَ مِنَ السَّائِلِ، قَالَ: فَأَخْبِرْنِي عَنْ أَمَارَتِهَا، قَالَ: أَنْ تَلِدَ الْأُمَّةُ رَبَّتَهَا، وَأَنْ تَرَى الْحَفَاةَ الْعَرَاةَ الْعَالَةَ رِعَاءَ الشَّيْءِ يَتَطَاوَلُونَ فِي الْبَنِيَانِ، قَالَ: ثُمَّ أَنْطَلَقَ فَلَبِثْتُ مَلِيًّا، ثُمَّ قَالَ لِي: يَا عُمَرُ أَتَدْرِي مِنَ السَّائِلِ؟ قُلْتُ: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ، قَالَ: فَإِنَّهُ جِبْرِيلُ أَتَاكُمْ يَعْلَمُكُمْ دِينَكُمْ.)) ئیمامئ موسلم (۸) قهدهگوهیت.

هیدایه تا وی بکهن، و دا خودانی عهقلین دروست وی ل بیرا خو بینن یا خودی فرمان پی ل وان کری).

دیسان خودایی مهزن دبیریت: ﴿أَفَلَا يَتَذَكَّرُونَ الْقُرْآنَ أَمْ عَلَى قُلُوبٍ أَقْفَالُهَا﴾ [محمد: ۲۴] نانکو: (ئهری قیجا ئەف دوورییه هزرین خو د شیرەت و دەلیلین قورئانیدا ناکهن؟ بەلکی ئەف دلە گرتینه و چ ژ قی قورئانی تیدا ناچیت، و ئەو هزرا خو د شیرەتین خودیدا ناکهن)، ئهری ئەگەر ئەم ل دویف ئەفان ئایهتین بهری خو بدینه ئایهتین قورئانی دی چ ژئەرکهفیت ژبلی زانینا قەدەرا خودی؟

۴- هندیکه هه قالین پیغه مبهری ﷺ بوون — خودی ژوان ههمیان پازی بیت- پسارار هوبرترین کاروبارین قەدەری یا ژ پیغه مبهری ﷺ کری، ههروهکی د صەحیحا موسلمیدا هاتی کو عەلیی کورئ ئەبوطالبی دبیریت: ((پۆژەکی ژ پۆژان پیغه مبهەر سلافتیت خودی ل سەر بن یی پروینشتی بوو و دارەک د دەستی ویدا بوو پی ئاخ تیکفەددا، پاشی وی سهری خو راکر و گوت: نەفسەک ژ نەفسین ههوه نینه کو خودی جهی وی د بحەشتی و ئاگریدا نەزانیبیت، گوتنی: ئەفجا بۆچی ئەم کاری دکەین، ئهری ما ئەم خو ب هیقیا وی چەندیقه نەهیلین یا کو خودی بۆ مه نفیسی؟ گوتی: نەخیر، کاری بکهن، هەر کەسەک ژ بۆ وی چەندا هاتیە ئافراندن ریتکا وی یا بۆ هاتیە ب ساناهیکن، پاشی ئەف ئایهته خواندن: ﴿فَأَمَّا مَنْ

أَعْطَى وَآتَى ⑤ وَصَدَّقَ بِالْحُسْنِ ⑥ فَسَنِّيْهِ لِلْاِغْرَى ⑦ وَأَمَّا مَنْ يَحِلُّ وَأَسْتَفَى ⑧ وَكَذَّبَ بِالْحُسْنِ ⑨
فَسَنِّيْهِ لِلْاِغْرَى ⑩ ﴿١﴾ [الليل: ٥-١٠] ((٢)).

۵- هندیکه هه قالین پیغه مبه رینه ﷺ (ئانکو سه حابینه) خودی ژ وان هه میان رازی بیت قوتابیئن خو (ژ تابعیان) یئن فیترکربنه ئەقی چەندی و پسپار یئن ژ وان کرین داکو وان تاقیبکهن و هزرا وان هشیاربکهن، ههر وهکی د سه حیحا موسلمیدا هاتی کو ئەبو ئەسود ئەددوئەلی گوتی: عومرانی کوپی حوصهینی گوتە من: ((ئەری ئەف کاری ئەفروکه خەلک دکەن و خو پیغه دوهستینن، ئەری ئەفه قەزایا خودییه بو وان، و قەدەرا وانە ئەوا کو بەری هینگێ هاتیە دانان؟ یان ژێ ئەو وی دکەن یا کو پیغه مبه ری وان پێ هاتی و هیتجەت ل سەر وان رابوو؟ ئەفجا من گوتی: ئەو قەزایا خودییه ل سەر وان، وی گوت: ئەری ئەفه نابیتە زورداریکرن ل وان؟ ئەبو ئەسودەدی گوتی: ئەفجا ترسەکا گەلەک دژوار ئەز گرتە و من گوتی: خودی هەمی تشت یئن ئافراندین و ملکێ وینە، ئەفجا پسپار ژ وی ناهیتە کرن کا ئەو چ دکەت و و پسپار ژ مروشان دهیتە کرن، ئەفجا وی

(١) (ئەفجا هه چیی مائی خو مه زاخت بیت و ته قوايا خودی د وی چەندی کربیت (٥) و باوهری ب حسیب و جزادانا ل سەر کریاران ئینابیت (٦) ئەم دی بەری وی دەینه ئەگەریت خیری و چاکیی و کاری وی ل یەر ب ساناھی کەین (٧) و هه چیی چریکی ب مائی خو کربیت و خو ژ جزادانا خودایی خو بی منەت کربیت (٨) و دره ب حسیب و جزادانی کربیت (٩) ئەم دی ئەگەرین به خه شی بو وی ئاشکەرا کەین (١٠))

(٢) ((كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، ذَاتَ يَوْمٍ جَالِسًا فِي يَدِهِ عَوْذٌ يَنْكُتُ بِهِ، فَرَفَعَ رَأْسَهُ فَقَالَ: مَا مِنْكُمْ مَنْ نَفْسٍ إِلَّا وَقَدْ عَلِمَ مَنْزِلَهَا مِنَ الْجَنَّةِ وَالنَّارِ قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَلَمْ نَعْمَلْ؟ أَفَلَا نَتَكَلَّمُ؟ قَالَ: لَا، أَعْمَلُوا، فَكُلَّ مِيسَرٍ لَهَا خَلَقَ لَهُ ثُمَّ قَرَأَ: {قَامَا مَنْ أَعْطَى وَآتَى، وَصَدَّقَ بِالْحُسْنِ}، إِلَى قَوْلِهِ {فَسَنِّيْهِ لِلْاِغْرَى}}. ئیمامی موسلم (٢٦٤٧) قەدگو هیتیت.

گوته من: خودی په حمی ب ته بیهت، ب څی پسیارکړنا خو من چ ژ ته نه دڅیا بتنی داکو میښکی ته هشیارېکم) (۱).

۶- هندیکه زانایتن چاکتن پیشینه، نقیسن یتن ل سهر ئه څی بابته تی نقیسن، هه تاکو ژبه ر څی چهندي نه خوشی ژی یتن هاتینه سهری وان، ئه څجا نه گهر مه گوت نابیت ئه م ل دور قه ده ری باخځین، ئه څه هینگی مه ریکا وان بهردا.

۷- نه گهر مه ناخفتنا ده ر باره ی قه ده ری هیلا، و مفا یتن وئ پشستگو هڅه ها څیتن، ئه څی هینگی مه زانینه کا مه زن و خیره کا مه زتر ژ وئ ژده ستدا.

۸- و نه گهر هاته گوتن پا ئه م دی چه وا ریکه فتنی دنا څبه را څی چهندي دا و گونه ها گه نگه شه کرنی ل دور قه ده ری که ین، وه کی پیغه مبه ری مه ﷺ ئه م ژی داینه پاش و وه کی د فهرموودیدا هاتی ئه بو هوره یره (خودی ژی رازی بیت) دبیت: ((پیغه مبه ر ﷺ) پوژه کی ژ پوژان هاته ده څ مه و ئه م دنا څبه را خودا ل سهر قه ده ری دناخفتین و مه گه نگه شه ل سهر دکر (۲)، ئه څجا پیغه مبه ری خودی هوسا توره بوو هه تاکو نا څچا څیتن سوړ بووین هه روه کی

(۱) ((قَالَ أَبُو الْأَسَدِ الدَّيْلِيُّ قَالَ لِي عُمَرَانُ بْنُ الْحَصَنِ، أَرَأَيْتَ مَا يَعْمَلُ النَّاسُ الْيَوْمَ وَيَكْذَحُونَ فِيهِ، أَشَيْءٌ قُضِيَ عَلَيْهِمْ وَمَضَى عَلَيْهِمْ مِنْ قَدَرٍ مَا سَبَقَ؟ أَوْ فِيهَا يُسْتَقْبَلُونَ بِهِ مِمَّا أَتَاهُمْ بِهِ نَبِيَّهُمْ، وَكَبِتَ الْحَجَّةُ عَلَيْهِمْ؟ فَقُلْتُ: بَلْ شَيْءٌ قُضِيَ عَلَيْهِمْ، وَمَضَى عَلَيْهِمْ، قَالَ فَقَالَ: أَفَلَا يَكُونُ ظُلْمًا؟ قَالَ: فَفَزَعْتُ مِنْ ذَلِكَ قَرْعًا شَدِيدًا، وَقُلْتُ: كُلُّ شَيْءٍ خَلَقَ اللَّهُ وَمَلَكَ يَدَهُ، فَلَا يَسْأَلُ عَمَّا يَفْعَلُ وَهُمْ يَسْأَلُونَ، فَقَالَ لِي: يَرْحَمُكَ اللَّهُ إِنْ لَمْ أَرِدْ بِمَا سَأَلْتُكَ إِلَّا لِأَحْزَرَ عَقْلَكَ)) نيمامي موسلم (۲۶۵۰) فه دگو هيزيت.

(۲) (ئانکو مه گه نگه شه ل سهر دکر و ئه م ل سهر قه ده ری ب خيلاف چو بووین و مه

بوچوونين جتواز هه بوون). ژيدير: <https://dorar.net/hadith/sharh/68752>

دندکیت هناری ژ رویی وی ده رکهفتین و گوت: ئه ری ما من فرمان ب
 ئی چهندی ل هه وه کره یان ژی ئه زب ئی چهندی بۆ هه وه هاتیمه هنارتن؟
 هندیکه ملله تین بهری هه وه نه ئه و ژنا ئچوون چونکو ئه وانا گهنگه شه ل سهر
 ئه ئی چهندی دکر، من گوتبوو هه وه کو هوبن گهنگه شی ل سهر نه کهن)) (۱).

د بهرسقا ئی پسپاریدا دی بیژین پیغه مبهری ﷺ ئه م یین ژ ئی چهندی
 داینه پاش ژ بهر قان ئه گهران:

۱- گهنگه شه کرنا ل سهر قه ده ری بی زانین و به لگه؛ و به لگه ل سهر ئی
 گوتنی ئه وه خودای پی مه زن ﷻ و پیغه مبهری وی ﷺ بۆ مه به حسنی قه ده ری
 یی کری و یا بۆ مه پروونکری، ههروه سا ده می کو هه قالین پیغه مبهری ﷺ
 دهاته دهف و پسپارا قه ده ری ژ وی دکر، ئه وی بهرسقا وان ددا چونکو ئه و
 پیغه مبهری خودی بوو ﷺ و ئه و زانترین کهسه ده ربارهی دینی خودی و
 قه ده را وی، به لی د فرمودا بوریدا ده می پیغه مبهری ﷺ هه قالین خو
 دیتین ده می کو ئه و ل سهر قه ده ری ب خیلاف چوین و بی زانین و به لگه
 هینگی ئه و گه له ک توپه بوو و ئه و ژ وی چهندی پاشقه لیدان و هشیار کرن.

۲- بۆ زانینا قه ده ری ئه گهر پشت بهستن ل سهر میشکی مروقی بهیته کرن،
 ئه وی کو چ جارن نه شی بگه هیته قورئانی و سونه تی؛ چونکو میشکی

(۱) ((عن أبي هريرة قال: خرج علينا رسول الله صلى الله عليه وسلم ونحن نتنازع في القدر فغضب حتى احمر وجهه، حتى كأنما فُقي في وجنتيه الرمان، فقال: أبهذا أمرتم أم بهذا أرسلت إليكم إنما هلك من كان قبلكم حين تنازعوا في هذا الأمر، عزمتم عليكم ألا تتنازعوا فيه)) ثيمامي ترمذي ب ئی
 شیوهی قه دگو هیزیت (۲۱۳۳)، ههروه سا البزار (۱۰۰۶۳) ژی قه دگو هیزیت، و ههروه سا أبو
 یعلی (۶۰۴۵) ژی قه دگو هیزیت.

مروّقی ههمی کارین گریډای ب قه‌ده‌ریقه ب هویری نزانیت، بتنی دی
 گه‌هیته ده‌رئه‌نجامه‌کی کو وی باوهری پی هه‌بیت و ژبه‌رقی چهن‌دی دبیت
 کو دسه‌ردا بچیت و ژریکا راست بده‌رکه‌ثیت.

۳- خۆنە رادەست كرن بۆ قەدەرا خۇدئ سُبْحَانَكَ؛ چونكو قەدەر ژ غەيبىيە، و پىدقيه مروّف خۆ بۆ رادەست بكەت و باوهرىي پى بينيت.

۴- لیگه‌ریان ل لایه‌نئی قه‌شارتی یی قه‌ده‌ری، ئه‌وی کو نه‌یینا خودییه د ئافران‌دینین ویدا، ئه‌و نه‌یینا کو چ به‌نده‌یین وی ژی زانین پی نه‌ه‌هی، هه‌تا‌کو پیغه‌مبه‌ران ژی چ زانین پی نه‌ه‌هی، و ئه‌ف چه‌نده دی بیته ئه‌گه‌را هندی کو مروّث کیماسیی بکه‌ت به‌رامبه‌را تیگه‌هشتن و زانینا قه‌ده‌را خودی.

۵- گه‌نگه‌شه‌کړنې ل سهر قه‌ده‌ري؛ ئه‌وا کو به‌ري مروّقان دده‌ته بوچوونين
جوداجودا و به‌ري وان دده‌ته خيلافې دناقبه‌را خوډا، و پارچه‌پارچه‌بونا وان،
ژبه‌ر قې چهندي ئه‌م ييت ژي هاتينه پاشقه‌برن.

به لئی پا ده مئی مروّث گهنگه شی دگهل کهسه کی یان دهسته که کا دسه رداچووی
دکه ت ل دور قهده ری ناکه قیته دبن قی خالیقه چونکو ئه وانا بیی زانین و
به لگه باوه ریا خو یا ئا قاکری و پیدیه مروّث وی چهندی بو راستقه بکه ت
و خه له تیا وان بو ئاشکه را بکه ت.

و ل دووماهیئ بۆ مه ئاشکهرا بوو کو پاشقهبرنا ژ ئاخفتنا ل سهر قهدهرئ نهکو ئهوه نابیت ئهم ب ئیکجاری ل سهر باخقین، بهلکو ژبهه هندهک ئهگهرین تاییهتن ئهویتن کو نه د بهژهوهندیا مروژان دانه.

دیسان هندیکه لیگهپرانه ل وئ چهندي یا کو میشکئ مروژئ ب سهر هلدبیت و تیدگههیت ژ قورئانی و سونهتی وهکی لیگهپرانی ل پلهیتن قهدهرئ^(۱)، و بهشین تهقدیرئ، و ئافراندا کریارین بهندهیان و ههتا دووماهیئ ژ ئان جوهره پرسان یا دروسته مروژت پسیاربکهت و ل سهر باخقیت بهلی پا یا راست ئهوه پیدقیه مروژت بزانیته پشتی لیگهپرانی و خواندا ئهقی چهندي ژئ مروژت ههر ب هویری و ب تمامی د قهدهرئ ناگههیت، چونکو وهکی بهری نوکه مه گوتی قهدهر نهینیا خودییه و یا ئاشکهرایه کو کهسهک ژبلی خودئ وئ نهینیی ب دروستی و هویری و ب تمامی نزانیت.

و یا کو پتر بۆ مه قئ چهندي دووپات دکهت، ئهوه کو د فهرمودهیا بوریدا ئهوا کو ئهبو هورهیرهی قهگوهاستی، ئهگهرئ تورهبوونا پیغهمبهری ﷺ ئهوبوو کو ههقالین وی دناقههرا خۆدا ب ههقچکی چووین و ب خیلاف چووین ل سهر قهدهرئ، و ئهقه وئ چهندي دگههینیت کو لیگهپرانا ل قهدهرئ ب میتودهکا(مه نهجهکی) زانستی یا دروست نه یا ههپرامه و یا رپیدایه، و یا ههپرام و یا کو ئهم ژئ هاتینه پاشقهبرن گهنگهشهکرن و ب خیلاف چوونه ل سهر قهدهرئ.

(۱) د لاپهرین بهیتدا دئ ب دریزئ ل سهر ئاخقین، ههکه خودئ ههزیکهت.

کورتیا ڦی بابه تی ټهوه کو ټاخفتنا ل دور قهدهری نه ب تمامی دهیته
قه کرن و نه ب تمامی دهیته گرتن، و ټه گهر ټاخفتنا ل دور قهدهری ب
حه قیی بیت هینگی ټهرکه ل سهر موسلمانن کو ټهو لیبگه پرت و باخفت،
و ټه گهر ژی ټاخفتنا ل دور قهدهری ب نه حه قیی بیت هینگی ټهم یی ټ ژی
هاتینه پاشقه برن.

پشکا دووی:

پیناسا قهزا و قهدهری و کهنگی قهدهر هاتییه نقیسیین.

بابهتی ئیکتی: قهدهر چیه ؟

بابهتی دووی: قهزا چیه ؟

بابهتی سیی: پهیوهندی دناقبهرا قهزا و قهدهریدا.

بابهتی چواری: کهنگی قهدهر هاتییه نقیسیین ؟

بابه تی ئیکتی:

قهدهر چییه ؟

ل دهستیپیکتی یا پیدقیه ئهم بزانیڤ ژلایڤ زمانیشه د زمانڤ عه ره بی دا په یقا (القدر) گه له ک واتایڤ نڤزیکي ئیک بخوڤه دگريت و بو گه له ک رامانان بکاردهیت، به لی یا کو مه مه رهم پی هه ی قهدهر ژلایڤ زاراقیشه یه ئهوا کو بو قهدهرا خودی ﷺ دهیته گوتن؛ و ب دیتنا من باشتړین پیناسه ئه قهیه: ((قهدهر ئه وه یا کو بهری هه بوونا وی زانینا وی ل دهف خودی هه ی و پینوسی ئه زانینه نفیسیه، بو وی تشتی کو دی هه بیت هه تاهه تایڤ، و ههروه سا خودی یا زانی کو ئه تشت دی ل ده مه کی ده ستیشانکری و ب هندهک سه خله تین تاییه ت پروویده ت، ئه قجا ئه و تشت دی ل سه ر قهدهرا خو پروویده ت))^(۱).

ههروه سا پسپارا قهدهری ژ ئیمام ئهمه دی (خودی دلوقانی پی بیه ت و ژنی رازی بیت) هاته کرن و گوتنی قهدهر چییه؟ ئه قجا وی گوت: ((قهدهر

(۱) الإیمان بالقضاء و القدر، محمد بن إبراهيم الحمد، لا پهره ۲۸.

شیانا خوډییه))^(۱)، ئانکو ئەو شیا نه یا کو ب فهرمانا خوډی هاتیه نقیسین د (اللوح المحفوظ)دا، و ههر تشته کی د هه بوونیډا یی ب وی شیانی یی هاتیه هه بوونی یا کو خوډی دایی، بگره ژ هه بوونا ههر تشته کی و پرویدان و گوهورین و ژناڅچوون و هه تا دووماهیی.

ئهو داود ژ عوبادهیی کوړی صامیتی قه دگوهیزیت کو دبیزیت: پیغه مبهری خوډی ﷺ دبیزیت: ((ئیکه مین تشت خودایی مهزن پینوس (قه له م) دروستکر، پاشی کوتی: بنقیسه، کوتی: یا خودایی من چ بنقیسم؟ کوتی: قه ده را هه می تشتان بنقیسه هه تا کو قیامه ت رادبیت))^(۲). ئانکو قه ده ری ژ نوکه و هه تا روژا قیامه تی بنقیسه.

(۱) إسحاق بن ابراهيم النيسابوري، مسائل الإمام أحمد، بهرگی ۲ لاپه ره ۱۵۵.
 (۲) ((قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: إِنَّ أَوَّلَ مَا خَلَقَ اللَّهُ الْقَلَمَ، فَقَالَ لَهُ: اكْتُبْ، قَالَ: رَبِّ وَمَاذَا أَكْتُبُ؟ قَالَ: اكْتُبْ مَقَادِيرَ كُلِّ شَيْءٍ حَتَّى تَقُومَ السَّاعَةُ.)) ئهو داود (۴۷۰۰) ب فی شیوهی قه دگوهیزیت، هه ره سا ئیمامی ترمذی ژ (۳۳۱۹) قه دگوهیزیت، و ئیمامی طه بهری ژ (التاریخ الطبری) دا (۱/۳۲) قه دگوهیزیت، و ابن وزیر الیمانی د (العواصم و القواصم) دا (۶/۲۳۶) قه دگوهیزیت، و ئیمامی ئه لبانی دبیزیت فهرموده کا دروسته (صحیح)ه. دروسته.

بابه تی دووی:

قهزا (القضاء) چیه؟

پسیار ژ زانایی مهزن (ابن عثیمین) ی هاته کرن و گوتنی چ جیوازی دناقبه را قهزا و قهدهری دا هیه؟ نه قجا نهوی نهف بهرسقه دا: ((قهزا ژی هر قهدهره نهگه ربتنی هاته گوتن، و قهدهر ژی هر قهزایه نهگه ربتنی هاته گوتن، بهلی نهگه ر نهو ههردوو پیکفه هاتنه گوتن ب فی شیوهی (قهزا و قهدهر) هینگی قهزا نهو تشته نهوی خودی فرمان پی کری کو پروویدهت، و قهدهر نهو تشته نهوی وی نفیسی هر ل دهستیکی))^(۱).

و دهندهک ژیده رین دی دا هاتیه کو مبهست ژ قهزایی ئافراندنه^(۲).

(۱) محمد بن صالح العثیمین، فتاوی نور علی درب، رقم الشریط (۲۶۴)،

<https://binothaimeen.net/content/۱۰۵۹۸>

(۲) بهری خو بده: تأویل مشکل القرآن لابن قتیبة، ۴۴۱-۴۴۲، ههروهسا: لسان العرب،

۱۸۶/۱۵، و: القاموس (۱۷۰۸) یهکا: قضی، و ههروهسا بهری خو بده: مقایس اللغة، ۵/۹۹.

و ئەف هەردوو پامانین قەزایی د ژیک جودا نینن چونکو ئەو تشتی خودی
فەرمانی پی دکەت ئەو دی تشتە دی پروویدەت و هیتە ئافراندن.

بابه تی سیی:

په یوهندی دناڅېهرا قهزا و قهدهری دا

زانایین ئیسلامی د بهرسقانا ئهقی پرسیدا ل سهر سی بهشان دابهش
بووینه:

۱- هاتیه گوتن کو: ((مه بهست ژ قهدهری تهقدیره، و مه بهست ژ قهزایی
ئافراندنه، وهکی کو خودایی مهزن دبیتیت: ﴿فَقَضَاهُنَّ سَبْعَ سَمَوَاتٍ﴾
[فصلت: ۱۲] ئانکو: (ئهقجا خودی ئافراندن و دروستکرنا ههر هفت
عهسمانان د دوو پوژان دا پیکینا)، ئهقجا قهزا و قهدهر دوو تشتین
پیکفه گربداينه، چ ژ وانا ژ یی دی ناهیتته جوداکرن؛ چونکو ئیک ژ وانا
بنیاته کو قهدهره، و یا دی ژی ئاقاهیه کو ئه ژی قهزایه، ئهقجا ههچی
ئیک ژ وانا ژ یی دی قهکته ئهقه ئهوی ئاقاهی ههمی ژناڅېر))^(۱).

۲- ههروهسا بهروقازی ئهقی چهندي ژی هاتیه گوتن: ((هنديکه قهزایه ئه
زانینه ئهوا کو خودی بهری ههبوونا عهرد و عهسمانی هه، ئه زانینا کو

(۱) لسان العرب: ۱۸۶/۱۵، النهایة: ۷۸/۴.

خودی د هه تاهه تایي (ته زهل) دا حوکم پی کړی، و قهدهر پروویدانا ئافرانديیه
ل دویف وی چه وایی پی ئهوا کو خودی بهری هینگی حوکم پی کړی))^(۱).

۳- ههروهسا هندهک زانایین دی هه مان گوتنا (ابن عثیمین) ی دبیتزن ئهوا
کو مه بهری نوکه ئامازه پیدای، ئانکو دبیتزن: ئه گهر ئهوه ههردوو پیکشه
هاتنه گوتن هه ر ئیک ژ وانا پامانه کی ددهت ئهوه ژى ئهوه پامانن ئهوین کو
مه بهری نوکه بهحس کرین ل دویف ژیده ران، و ئه گهر هه ر ئیک ژ وانا
جودا هاته گوتن ههردوو ئیک پامان ددهن ئانکو ئه گهر ئیک ژ وان بتنی
هاته گوتن یا دی ژى بخوځه دگریت^(۲).

(۱) القضاء و القدر: الشيخ د. عمر الأشقر ، ۲۷.

(۲) بهری خوځه ده: الدرر السنية ، ۵۱۲/۱-۵۱۳.

بابه تی چواری:

کهنگی قهدهر هاتیه نفیسین؟

قهدهرا مروقی یا هاتیه نفیسین بهری کو عهد و عهسمان ههبن ب
۵۰،۰۰۰ سالان، وهکی کو پیغه مبهری مه ﷺ دبیتیت: ((خودی قهدهرین
هه می ئافراندیان یتن نفیسین بهری کو ئهسمانان و ئهردی بئافرینیت ب
پیتنجی هزار سالان، و عهرشی وی ل سهر ئاقتی))^(۱).

(۱) ((قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: كَتَبَ اللَّهُ مَقَادِيرَ الْخَلَائِقِ قَبْلَ أَنْ يَخْلُقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِخَمْسِينَ أَلْفَ سَنَةٍ، قَالَ: وَعَرْشُهُ عَلَى الْمَاءِ. فِي رِوَايَةٍ: بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ، غَيْرَ أَنَّهُمَا لَمْ يَذْكُرَا: وَعَرْشُهُ عَلَى الْمَاءِ.)) ئیمامی موسلم (۲۶۵۳) قهدهر هیتیت.

پشکا سیی:

به لگه و باوهریئینانا مروقی موسلمان ب قهدهری.

بابه تی ئیکی: پیدثیه مروقی موسلمان باوهری ب قهدهری هه بیت و ئەف
چهنده روکنه که ژ روکنین باوهری.

بابه تی دووی: به لگه ل سهر باوهریئینانا ب قهدهری.

بابه تی سیی: قهدهر چند پلهیه ؟

بابه تی چواری: دروستکرنا کریارین بهندهیان.

بابه تی پینجی: بهشین تهقدیری (قهدهر کرنی).

بابه تی شهشی: یا ل سهر مروقی پیدقیه چ بکهت دهرباره ی قهدهری و
باوهریا وی یا چهوا بیت ؟

بابه تی ئیکی:

پیدڤیه مروڤی موسلمان باوهری ب قهدهری هه بیت و ئەف چهنده روکنه که
ژ روکنین ئیسلامی.

باوهری ئینان ب قهدهری روکنه که ژ روکنین باوهری، و یا پیدڤیه (واجبه) ل
سه ره هه موسلمانیه کی کو باوهری ب قهدهرا خودی ﷺ هه بیت، باشیا وی
و خرابیا وی، و هه موسلمانیه کی باوهری ب قهدهری نه ئینیت، باوهریا
وی یا تمام نابیت.

وه کی د فهرموده یه کا درێژدا هاتی ده می جبریل علیه السلام دهیته دهف
پیغه مبهری ﷺ و پسیار ژێ دکهت و دبێژیتی باوهری (ئیمان) چیه؟،
پیغه مبهری ﷺ دبێژیتی: ((باوهری ئەوه تو باوهری ب خودی و مه لائیکه تین
وی و پهرتوکتین وی و پیغه مبهرتین وی و پوژا دووماهی و ب قهدهری،
باشیا وی خرابیا وی بین))^(۱).

(۱) ((بَيْنَمَا نَحْنُ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ذَاتَ يَوْمٍ، إِذْ طَلَعَ عَلَيْنَا رَجُلٌ شَدِيدُ بَيَاضِ الثِّيَابِ، شَدِيدُ سَوَادِ الشَّعْرِ، لَا يَرَى عَلَيْهِ أَثَرَ السَّفَرِ، وَلَا يَعْرِفُهُ مَنَّا أَحَدٌ، حَتَّى جَلَسَ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَأَسَدَ رُكْبَتَيْهِ إِلَى رُكْبَتَيْهِ، وَوَضَعَ كَفَّيْهِ عَلَى فَخْذَيْهِ. وَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ أَخْبِرْنِي عَنِ الْإِسْلَامِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: الْإِسْلَامُ أَنْ تَشْهَدَ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَتَقِيمَ الصَّلَاةَ، وَتُؤْتِيَ الزَّكَاةَ، وَتَصُومَ رَمَضَانَ، وَتَحُجَّ الْبَيْتَ إِنْ اسْتَطَعْتَ إِلَيْهِ سَبِيلًا، قَالَ: صَدَقْتَ، قَالَ: فَعَجِبْنَا لَهُ يَسْأَلُهُ،

بابه تی دووی:

به لگه لسهر باوهری ئینانا ب قهدهری

گه لهک به لگه ژ قورئانی و سوننه تی هه نه ل سهر باوهری ئینانا ب قهدهری:

- ژ قورئانی

۱- ژماره کا مهزن یا به لگه یان د قورئانی دا هه نه و ژ وانا گوتنا خودایی مهزن: ﴿وَكَانَ أَمْرُ اللَّهِ قَدَرًا مَّقْدُورًا﴾ [الأحزاب: ۳۸]، ئانکو: (و کارى خودی قهدهره کا پیکهاتی بوویه دقیت ههر بهیت). رامانا وی ئه وه ئه و فرمانا خودی کری قهدهره که یا هاتیه نفیسین و دقیت ههر پیکبهیت.

۲- و ده می خودایی مهزن ﴿إِنَّا كُلَّ شَيْءٍ خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ﴾ [القمر: ۴۹]، ئانکو: (هندی ئەمین ههر تشته کی هه ی مه ب قهدهری پیشانه کی ئافرانیدییه، و ئەم پێ د زاناینه).

وَيَصِدِّقُهُ، قَالَ: فَأَخْبِرْنِي عَنِ الْإِيمَانِ، قَالَ: أَنْ تَوَاقِفَ مِنَ اللَّهِ، وَمَلَائِكَتِهِ، وَكُتُبِهِ، وَرُسُلِهِ، وَالْيَوْمِ الْآخِرِ، وَتُؤْمِنَ بِالْقَدَرِ خَيْرِهِ وَشَرِّهِ، قَالَ: صَدَقْتَ، قَالَ: فَأَخْبِرْنِي عَنِ الْإِحْسَانِ، قَالَ: أَنْ تَعْبُدَ اللَّهَ كَأَنَّكَ تَرَاهُ، فَإِنْ لَمْ تَكُنْ تَرَاهُ فَإِنَّهُ يَرَاكَ، قَالَ: فَأَخْبِرْنِي عَنِ السَّاعَةِ، قَالَ: مَا الْمَسْئُولُ عَنْهَا بِأَعْلَمَ مِنَ السَّائِلِ، قَالَ: فَأَخْبِرْنِي عَنْ أَمَارَتِهَا، قَالَ: أَنْ تَلِدَ الْأُمَّةُ رَبَّتَهَا، وَأَنْ تَرَى الْحَفَاةَ الْعُرَاةَ الْعَالَةَ رِعَاءَ الشَّيْءِ يَتَطَاوَلُونَ فِي الْبَنِيَانِ، قَالَ: ثُمَّ أَنْطَلَقَ قَلْبِيَتْ مَلِيًّا، ثُمَّ قَالَ لِي: يَا عُمَرُ أَتَدْرِي مِنَ السَّائِلِ؟ قُلْتُ: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ، قَالَ: فَإِنَّهُ جَبْرِيلُ أَتَاكُمْ يُعَلِّمُكُمْ دِينَكُمْ.)) ئيمامي موسلم (۸) قه ده گوهي زیت.

۳- و ههروهسا گوتیه: ﴿وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا عِنْدَنَا خَزَائِنُهُ وَمَا نُنْزِلُهُ إِلَّا بِقَدَرٍ مَّعْلُومٍ﴾ [الحجر: ۲۱]، ئانکو: (و تشتهک نینه خه‌لک مفای ژئی ببینیت ئه‌گهر گه‌نجینه‌یین وی ل نک مه‌نه‌بن، و ب پيشانه‌کا ده‌ستنیشانکری نه‌بیت یا وه‌کی مه‌بقيت، و هه‌ما هندی مه‌بقيت ئهم وی دئینینه‌خواری، هندی خزینه‌نه د ده‌ستی خودی دانه، ئهو وان دده‌ته وی یی وی بقيت و ژ وی دستینیت یی وی بقيت، ل دویف دلوفانیا خو یا به‌رفره‌ه و کارینه‌جه‌).

۴- و گوتنا وی ﷺ: ﴿إِلَى قَدَرٍ مَّعْلُومٍ﴾ فَقَدَرْنَا فَنِعْمَ الْقَادِرُونَ ﴿۳۳﴾ [المرسلات: ۲۲- ۲۳]، ئانکو: (حه‌تا ده‌مه‌کی ده‌ستنیشانکری و ناسیار ل نک خودی؟ (۲۲) و ئهم ل سه‌ر ئافرانندن و وینه‌کرنای (زاروکی د زکی ده‌یکا ویدا) ب شیان بووین، قیجا ئهم چ باش خودان شیانین (۲۳).

۵- و گوتنا وی ﷺ: ﴿تُرْجِئْتَ عَلَى قَدَرٍ يَمُوسَى﴾ [طه: ۴۰]، ئانکو: (پاشی ل وی ده‌می مه‌بو هنارتنا ته‌دانای تول دویف قه‌ده‌را مه‌ژ (مه‌دیه‌نی) هاتی، و کار هه‌می د ده‌ستی خودی دایه‌).

۶- و گوتنا وی: ﴿وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ فَقَدَرَهُ تَقْدِيرًا﴾ [الفرقان: ۲]، ئانکو: (و ئه‌وه یی هه‌ر تشته‌کی هه‌ی ئافرانندی، و ب ئافرانده‌کا بابه‌تی هه‌ر ئیکی بیت وی ل دویف حکمه‌تا خو و بی کیماسی ئهو ئافرانده‌).

۷- و گوتنا وی: ﴿وَالَّذِي قَدَّرَ فَهَدَى﴾ [الأعلى: ۳]، ئانکو: (و ئهو خودایی هه‌می مقه‌ده‌ر داین، و به‌ری هه‌ر ئیکی دایه‌ وی تشتی بابه‌تی وی بیت).

۸- گوتنا وی: ﴿لَيَقْضِيَ اللَّهُ أَمْرًا كَانَ مَفْعُولًا﴾ [الأنفال: ۴۲]، نانکو: (خودی هین بی ژفان گه هاندنه ئیک، داکو ئەو وی کاری پیکینیت بی کو دا هەر پیکیت).

۹- و گوتنا وی: ﴿وَقَضَيْنَا إِلَىٰ بَنِي إِسْرَءِيلَ فِي الْكِتَابِ لَتُفْسِدُنَّ فِي الْأَرْضِ مَرَّتَيْنِ﴾ [الإسراء: ۴]، نانکو: (و مه د وی تهوراتی دا یا بو ئسرائیلیان هاتییه خوارئ گوتبوو وان کو خرابکاری ب زورداری و کوشتنا پیغه مبهران و خومه زنکر و ته عدايی د (بهیتولمه قدسی) و ده ور به رین وی دا دوو جاران دی ژ هه وه چیییت).

- ژ سوننه تی:

۱- ئەو فەرمووده یا تیدا جبریلی عليه السلام پسپارا ئیمانی ژ پیغه مبهری کری ﷺ و پیغه مبهری ﷺ ستوینین ئیمانی گوتین و دناف و اندا گوتی ((و تو باوهری ب قه ده ری بینی، باشیا وی و خرابیا وی))^(۱).

(۱) ((قال عمر بن الخطاب: بينما نحن عند رسول الله صلى الله عليه وسلم ذات يوم، إذ طلع علينا رجل شديد بياض الثياب، شديد سواد الشعر، لا يرى عليه أثر السفر، ولا يعرفه منا أحد، حتى جلس إلى النبي صلى الله عليه وسلم، فأسند ركبتيه إلى ركبتيه، ووضع كفيه على فخذيه. وقال: يا محمد أخبرني عن الإسلام، فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم: الإسلام أن تشهد أن لا إله إلا الله وأن محمداً رسول الله صلى الله عليه وسلم، وتقيم الصلاة، وتؤتي الزكاة، وتصوم رمضان، وتحج البيت إن استطعت إليه سبيلاً، قال: صدقت، قال: فعجبنا له يسأله، ويصدقه، قال: فأخبرني عن الإيمان، قال: أن تؤمن بالله، وملائكته، وكتبه، ورسله، واليوم الآخر، وتؤمن بالقدر خيره وشره، قال: صدقت، قال: فأخبرني عن الإحسان، قال: أن تعبد الله كأنك تراه، فإن لم تكن تراه فإنه يراك، قال: فأخبرني عن الساعة، قال: ما المسؤول عنها بأعلم من السائل، قال: فأخبرني عن أمارتها، قال: أن تلد الأمة ربها، وأن ترى الحفاة العراة العالة رعاء الشاء يتطاولون في البنيان، قال: ثم انطلق

۲- و ئەو فەرموودەیا کو ژ عەبدوللایێ کورێ عومەری دەیتە ڤه گواستن کو پیغه مبه‌ری ﷺ گوته: ((هەمی تشت یی دبن قەدەرا خودیڤه هەتا کو دەستداهێلان^(۱) و بکارئینانا ئەگەران^(۲) ژێ))^(۳).

۳- و ئەو فەرموودا پیغه مبه‌ر ﷺ تیدا دبێژیت: ((مروڤ باوەریی نائینیت هەتا کو باوەریی ب چوار تشتان نه‌ئینیت: شەهده بدهت کو چ خوداییتن ب حەق نینن ژ هەژێ پەرستنی بن ژبلی خودایێ ئیکانه (الله) و ئەز په‌یا مبه‌ری ویمه، ئەز یی ب حەقیی هەنارتیم، باوەریی ب مرنێ بینیت، و ب رابوونا پشتی مرنێ بینیت، و باوەریی ب قەدەری بینیت))^(۴).

هەروەسا دێ گەلەک بەلگه‌ییی دێ ژ قورئان و سوننه‌تی ب به‌ر چاڤیت مه‌ که‌ڤن د لا په‌رین به‌یت دا.

فَلَبِثْتُ مَلِيًّا، ثُمَّ قَالَ لِي: يَا عُمَرُ أَتَدْرِي مَنِ السَّائِلُ؟ قُلْتُ: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ، قَالَ: فَإِنَّهُ جَبْرِيلُ أَتَاكُمْ يُعَلِّمُكُمْ دِينَكُمْ.)) ئیمامێ موسلم قەدگوهێزیت (۸).

(۱) (العجز) ئانکو مروڤ چ کاران نه‌که‌ت و چ ئەگەران بکارنه‌ئینیت دا کو بگه‌هیتە وێ یا وی دڤیت.

(۲) (الکيس) ئانکو دەمی مروڤی دڤیت خیرا تشته‌کی بدهستخوڤه‌بینیت هینگێ دێ ئەگه‌رین بدهستڤه‌ئینانا وێ چه‌ندی بکارئینیت.

(۳) ((قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: كل بيتيء بقدر، حي العجز والكيس، أو الكيس والعجز.)) ئیمامێ موسلم (۲۶۵۵) قەگوهێزیت.

(۴) ((قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: لا يؤمن عبدٌ حتى يؤمنَ بأربع: يشهد أن لا إله إلا الله، وأني محمدٌ رسول الله بعثني بالحق، ويؤمنُ بالمولوت، وبالبعث بعد الموت، ويؤمنُ بالقدر)) ئیمامێ ترمذی (۲۱۴۵) و ئیمام ئەحمەد (۱/۹۷) (۷۵۸)، و حاکم (۱/۸۷) قەگواستیه، هەروەسا چه‌ند زانایه‌کان گوته‌یه فەرمووده‌یه‌کا دروسته‌ وه‌کی ئبن حەجەری و ئەلبانی و ئەحمەد شاکری.

بابه تی سیی:

قهدهر چند پلهیه ؟

زانایان دیارکریه کو قهدهر ژ چوار پلهیان یان ستوینان پیکدهیت، و ئەو پله ده‌رگه‌هن بۆ تیگه‌هشتنا ب دروستی یا قهدهری، و باوه‌ریا مروّقی ب قهدهری تمام ناییت هه‌تا‌کو باوه‌ریی ب هه‌ر چوار پلهیان نه‌ئینیت، و ئەف پله هه‌می د پیکه‌ه گری‌داینه ئەقجا هه‌چی ب باوه‌ری ب هه‌ر چوار پلهیان ئینا ل وی ده‌می ئەوی باوه‌ری ب دروستی ب قهدهری ئینا، و ئەو پله ژێ ئەقنه:-

۱- زانینا خودی (العلم).

۲- نقیسینا قهدهری (الكتابة).

۳- هه‌زکریا خودی (المشيئة).

۴- ئا‌فراندنا خودی (الخلق).

۱- پلا ئیکتی: زانینا خودی (العلم):

ئەوھ کو مروۆقی باوھری ھەبیت کو خودایی مەزن ﷺ ھەمی تشتان دزانیت ب گشتی و ب ھویری دزانیت، و ھەر ژ دەستپیکتی دزانیت بەری ئەو تشت پەیدابیت و ھەتا ئەو تشت ب دووماھیک ژی دەھیت دزانیت دی کەنگی ب دووماھیک ھیت و دی چەوا ب دووماھیک ھیت و ل کیری دی ب دووماھیک ھیت و ھەتا دووماھی، ئەقجا چ ئەف تشت ب کربارین وێھە د گریدای بن، یان ژی ب کربارین بەندیین وێھە د گریدای بن، و زانینا وی ھەمی تشتان بخۆفە دگریت، یین پروویداین و یین کو دی پروویدەن، و ئەو تشتی نە پروویدای ژی ئەگەر پروویدابا دا چەوا پروویدەت.

و ھەر تشتەکی ھەمی دزانیت، و ھەر تشتەکی نەھەمی دزانیت، ھەر تشتەکی کو دبیت ھەبیت و ھەر تشتەکی کو دشیاندا نینە (مستەحیلە) پروویدەت دزانیت، و تەمەتی زەرپریەکا ژ ھەمیان بچویکتر ژی ل عەردی و ل عەسمانی ژ چارچوۆتی زانینا وی نادەرکەفیت.

و وی ئافراندیین خۆ دنیاسین و دزانین بەری کو ئەو وانا بئافرینیت، و پرزقی وان دزانی، و ئەجەلی وان دزانی، گوتن و کریار و لقین و راوەستیانیین وان و ھەمی ساخلەتین وان دزانین.

و ئەف ستوینە کو زانینە یاکو خودی ھەمی بەری پروویدانا ھەر تشتەکی، ھەمی پیغەمبەر (سلاقیین خودی ل سەر وان ھەمیان بن) ژ ئیکەمین و وان ھەتا کو دووماھیکتی وان و ھەمی ھەقالتین پیغەمبەری ﷺ و ھەر کەسەکی

ل دویف وان بچیت ژ قی ئوممه تی ل سهر قی چندی د ریکه کفتینه و
وانا چ گومان د زانینا خودی یا تمامدا نینن.

و بهلگه ل سهر قی چندی ژ قورئانا پیروز گهلهک گهلهکن و ئهفه هندهک
ژوانن:

۱- ژوانا گوتنا خودایی مهزن: ﴿هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَالشَّهَادَةُ هُوَ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ﴾ [الحشر: ۲۲]، ئانکو: (ئهوه ئهلاهی ئه
خودایی ب حهقی په رستنا وی دهیته کرن یی کو ژ وی پیقه تر چ خودایی
راست نههین، زانایی تشتی فهشارتی و ئاشکه رایه، دزانت چ تشتی ل
به رچاڅ ههیه و چ تشتی نه ل به رچاڅ ههیه، ئهوه پر دلوقانی دلوقانیا
وی هه می تشت فهگرتین، یی دلوقانکاره ب وان یین باوه ری ب وی
ئینای).

۲- و گوتنا وی: ﴿يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ﴾ [البقرة: ۲۵۵] ئانکو: (زانینا
وی دورا ل هه می چیکریان گرتی یین به ری و یین نوکه و یین نه هاتین،
کارین ل بهر دهستی خه لکی ژ تشتین هیشتا چینه بووین و یین ل پاش
وان ژ تشتین بورین ئه و دزانیته).

۳- و گوتنا وی: ﴿عَلِيمُ الْغَيْبِ لَا يَعْزُبُ عَنْهُ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ فِي السَّمَوَاتِ وَلَا فِي
الْأَرْضِ وَلَا أَصْغَرُ مِنْ ذَلِكَ وَلَا أَكْبَرُ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ﴾ [سبا: ۳] ئانکو: (ئهوه
زانایی تشتی نه به رچاڅ، یی کو چ تشت ل بهر وی بهرزه نابیت ته گهر خو
هندي میربه کا بچوبک ژی بیت ل عه سمانان یان ل عه ردی، یان ژی ژ وی

مهزنتر بیت یان بچویکتر، نهغه هه می د پهرتوکه کا ناشکهر دا (کوله وحی پراستییه)، یا نفیسییه).

۴- و گوتنا وی: ﴿اللَّهُ أَعْلَمُ حَيْثُ يَجْعَلُ رِسَالَتَهُ﴾ [الأنعام: ۱۲۴] ئانکو: (خودی چیتر دزانیت کانی نهو پیغه مبه رینییا خو دی ل کیشه دانیت).

۵- و گوتنا وی: ﴿إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهِ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ﴾ [القلم: ۷] ئانکو: (هندي خودایی تهیه یی زانتره ب وی بهختره شی ژ دینی خودی و ریکا هیدایه تی لادی، و نهو ب وی ته قواداری زانتره یی هاتییه سهر دینی حهق).

۶- و گوتنا وی: ﴿وَعِنْدَهُ مَفَاتِحُ الْغَيْبِ لَا يَعْلَمُهَا إِلَّا هُوَ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَمَا تَسْقُطُ مِنْ وَرَقَةٍ إِلَّا يَعْلَمُهَا وَلَا حَبَّةٌ فِي ظُلُمَاتِ الْأَرْضِ وَلَا زَبٍ وَلَا يَابِسٍ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ﴾ [الأنعام: ۵۹]، ئانکو: (و کلیلین غه یی: ئانکو گهنجینه یی تشتی نه بهرچا، ل نک خودینه، ژ وی پیغه تر کهس پی نزانیت، و ژوان تشتان: زانینا ده می قیامه تی، و هاتنا بارانی، و تشتی د مالبچوبکان دا، و کرنا کاری ل پاشه روژی، و جهی مرنا مروقی، و ههر تشته کی ل هشکاتی و ده ریایی هه بیت خودی پی دزانیت، و به لگه ک ژ داره کی ناوه رییت نه گهر نهو پی نه زانیت، قیجا ههر دندکه کا د عه رده کی تاری دا قه شارتی، و ههر ته راتی و هشکاتیه ک هه بیت، د کیتابه کا ناشکهر دا (کوله وحی پراستییه) یا هاتییه بنه جه کرن).

۷- و گوتنا وی: ﴿لَوْ خَرَجُوا فِيكُمْ مَا زَادُوكُمْ إِلَّا خَبَالًا﴾ [التوبة: ٤٧]
 ټانکو: (گهلی خودان باوهران ته گهر منافق) دووړوی) دگهل ههوه دهرکهفتبانه
 جیهادی تهو دا خرابی و دوودلی و لاوازیی دناث ههوه دا به لاث کهن).

۸- و گوتنا خودایی مهزن ﴿وَلَوْ رُدُّوا لَعَادُوا لِمَا نُهُوا عَنْهُ﴾ [الأنعام: ۲۸]
 ټانکو: (و ته گهر وهسا چیبیا کو تهو بو دنیا یی هاتبانه زقراندن و دهلیقه
 بو هاتبا دان ژی، تهو دا ل کوفر و درهوپیکرنی زقرنهفه).

۹- و ههروهسا گوتنا خودایی مهزن: ﴿وَلَوْ عَلِمَ اللَّهُ فِيهِمْ خَيْرًا لَّأَسْمَعَهُمْ وَلَوْ
 أَسْمَعَهُمْ لَتَوَلَّوْا وَهُمْ مُّعْرِضُونَ﴾ [الأنفال: ۲۳]، ټانکو: (و ته گهر خودی زانیبا
 خیرهک د ټان دا ههیه، دا وهل وان کهت کو وان گو هل شیرهتین قورئانی
 بیا و د دهلیلین خودی گه هشتبان، بهلی وی زانی کوچ خیر د ټان دا نینه
 و کو تهو باوهری نائین، و ته گهر خو وی وهل وان کربا کو وان گو هل لی
 بیا ژی ژ ههفرکی تهو دا چن پشتا خو دهنه باوهری پستی تیدگه هشتن
 ژی، و وان ب چ پهنگان بهری خو نه ددا حه قیپی).

۲- پلا دووی: نقیسینا قهدهری (الکتابه):

ئهو ژى باوه رئينانه ب وى چهندي کو خودى ههمى کريارين چيکريين خو
ييين ههتا رۆژا قيامهتى ييين د (اللوح المحفوظ) دا نقيسين، بهرى کو ئهو
بهينه ههبوونى.

و صهابى (ههقالين پيغه مبهري ﷺ) - رازيبوونا خودى ل سهر وان ههميان
بيت- و تابعى (ئهو نهوهيى (جيلي) د دويش صهابياندا هاتى) و ههمى
دويشكهفتييين سونهتى و فهرموودهيان ل سهر وى چهندي د رتيكهفتينه
كو ههر تشتهكى د ههبوونى دا ههتا رۆژا قيامهتى يى نقيسيه د (اللوح
المحفوظ) دا^(۱) كو ناڅى وى دهيكه پهرتووكانه و ههروهسا ژ ناڅين وى
ييين دى (الذكر)، (الإمام المبين)، (الكتاب المبين) وهكى كو د قورتانا
پيروزدا هاتين.

و بهلگه ل سهر ئهڅى چهندي ژى گهلهكن:

۱- وهكى خودايى دلوفان دبيرييت: ﴿أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاءِ
وَالْأَرْضِ إِنَّ ذَلِكَ فِي كِتَابٍ إِنَّ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ﴾ [الحج: ۷۰]
ئانكو: (ئهرى ما ته نهزانييه - ئهى پيغه مبهري - كو هندی خودييه ههر تشتهكى
ل عهسمانى و عهردى ههى باش دزانيت و وى ئهو د لهوحي پاراستى دا
نقيسييه؟ هندی ئهو زانييه کارهكى ب ساناهييه ل سهر وى خوداي يى چ
تشت وى بيزار نهكهت).

(۱) شفاء العليل، ل ۸۹.

۲- و گوتنا وی: ﴿إِنَّا نَحْنُ نُحْيِي الْمَوْتَىٰ وَنَكْتُبُ مَا قَدَّمُوا وَآثَرَهُمْ وَكُلَّ شَيْءٍ أَحْصَيْنَاهُ فِي إِمَامٍ مُّبِينٍ﴾ [یس: ۱۲]، ٲانکو: (هندي ٲهمين ٲهم ههمي مرييان ل رٲٲا قيامه تي زيندي دكهينه ٲه، و ٲهم وي كاري دنقيسين يي ٲهو دكهن چ باشي بيت يان خرابي، و ٲهم شوينوارين وان ٲي دنقيسين يين ٲهو د ٲينا خو دا و ٲشتي مرنا خو ٲي بووينه ٲهگهرا ٲهيدا بونا وان، وهكي عه يالي چاك، و زانينا ب مفا، و خيرا بهردهوام، و خرابي ٲين وان ٲي ٲين وهكي شركي ٲهم دنقيسين، و ههر تشتهك مه د ٲهرتووكهكا ٲاشكهرا دا هژمارتييه، كو مكا ٲهرتووكانه و لهوحي ٲاراستيه، و زٲرينا وان بو نك وييه. ٲيچا بلا خودان عه قل حسيبي دگهل خو بكهت؛ دا د ٲينا خو دا و ٲشتي مرنا خو ٲي بو كرنا خيري بيته جهي چا ٲليكرني).

۳- و گوتنا وي: ﴿قُلْ لَّانِ يُصِيبُنَا إِلَّا مَا كَتَبَ اللَّهُ لَنَا﴾ [التوبه: ۵۱]، ٲانکو: (تو ٲيغه مبهري يٲزه وان: تشتهك ب سهري مه ناهيت ٲهو نهبيت يا خودي بو مه هه زكري و د لهوحي ٲاراستي دا نقيسي).

۴- و ده مي موسا عليه السلام گوتي: ﴿وَكَتُبْنَا فِي هَذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةً﴾ [الأعراف: ۱۵۶] ٲانکو: (و تو مه بكه ٲ وان يين ته كربيارين چاك د دنيايي دا بو نقيسين).

۵- و ده مي موسا عليه السلام بهرسقا فيرعهوني داي ده مي فيرعهوني ٲسيار ٲي كري: ﴿قَالَ فَمَا بَالُ الْقُرُونِ الْأُولَىٰ﴾ [طه: ۵۱-۵۲] ٲانکو: (فيرعهوني گوته موسا: ٲا ٲهو ملله ٲين بهري مه سهلا وان دي يا چهوا بيت؟ و ٲهو خهلكي بهري مه چووين و

قهستا کوفری کرین؟ (۵۱) موسای گوته فیرعهونی: زانینا وان مللهتان و کریارین وان کرین ل نک خودایی منه د لهوحي پاراستی دا، و نه ز چ ژئی نزانم، خودایی من د نه حکام و کریارین خو دا بهرزه نابیت، و نهو تشته کئی ژ وئ زانینا وی هه ی ژبیرناکهت).

۶- و ههر نهو فهرموودا مه بهری نوکه ئامازه پیدای به لگهیه ل سهر قئی چهندی ده می پیغه مبهری ﷺ گوتی: ((خودی قهده را هه می چیکریان یا نفیسی بهری کو عسمانی و عهردی بئافرینیت ب پینجی هزار سالان، و عهرشی وی یی ل سهر ئاقتی))^(۱).

۷- ههروه سا نهو فهرموودا بوخاری ژ عهلیی کورئی نه بو طالبی قه گوهاستی ده می پیغه مبهر ﷺ دبیریت: ((ههر نهفسه کا هه بیت ئیلا خودی جهی وئ یی ل جههنه می و بههشتی نفیسی، و ئیلا یا نفیسی کا نهو نهفس یا سهر فهرازه یا نه یا سهر فهرازه))^(۲).

(۱) ((قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: كَتَبَ اللَّهُ مَقَادِيرَ الْخَلَائِقِ قَبْلَ أَنْ يَخْلُقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِخَمْسِينَ أَلْفَ سَنَةٍ، قَالَ: وَعَرْشُهُ عَلَى الْمَاءِ. وفي رواية: بهذا الإسناد مثله، غير أنهما لم يذكرَا: وَعَرْشُهُ عَلَى الْمَاءِ.)) ئیمامی موسلم (۲۶۵۳) قه دگوهیزیت.

(۲) ((كُنَّا فِي جَنَازَةٍ فِي بَقِيعِ الْغَرْقَدِ، فَأَتَانَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَعَدَ وَقَعَدْنَا حَوْلَهُ، وَمَعَهُ مَخْصَرَةٌ، فَكَسَّ فَجَعَلَ يَنْكُتُ بِمَخْصَرَتِهِ، ثُمَّ قَالَ: مَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ وَمَا مِنْ نَفْسٍ مَنْفُوسَةٍ إِلَّا كُتِبَ مَكَانُهَا مِنَ الْجَنَّةِ وَالنَّارِ، وَإِلَّا قَدْ كُتِبَتْ شَقِيئَةٌ أَوْ سَعِيدَةٌ. قَالَ رَجُلٌ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَفَلَا نَتَكَلَّى عَلَى كِتَابِنَا وَنَدْعُ الْعَمَلَ؟ فَمَنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ السَّعَادَةِ، فَسَيَصِيرُ إِلَى عَمَلِ أَهْلِ السَّعَادَةِ، وَمَنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ الشَّقَاءِ، فَسَيَصِيرُ إِلَى عَمَلِ أَهْلِ الشَّقَاوَةِ، قَالَ: أَمَّا أَهْلُ السَّعَادَةِ فَيَسْرُونَ لِعَمَلِ أَهْلِ السَّعَادَةِ، وَأَمَّا أَهْلُ الشَّقَاوَةِ فَيَسْرُونَ لِعَمَلِ أَهْلِ الشَّقَاءِ. ثُمَّ قَرَأَ: {قَامًا مَنْ أُعْطِيَ وَاتَّقَى * وَصَدَّقَ بِالْحُسْنَى} [الليل: ۵، ۶ الآية.]) بوخاری (۴۹۴۸) و موسلم (۱۸۴۴) قه دگوهیزن.

۳- ستوینا سیئی: حەزکنا خودی (المشیئة):

ئەف ستوینە ژێ ئەوە پیدئیه مرۆقی باوەری هەبیت کو ئەگەر حەزکنا خودی ل سەر کارەکی نەبیت ئەو کارە پروینادەت، شیانای وی هەر تشتەکی یی قەگرتی، ئانکو رامانا وی ئەوە هەر تشتەکی وی قیای یی چیبووی و هەر تشتەکی وی نەقیای نەچیبووی، و هندی کو لقینەکی یان راوەستیانهکی یان چوونا سەر ریکا راست یان دسەرداچوونا ژ سەر ریکا راست هەب چەزکنا وی پرویددەت یان یی پرویدای، ((و هەمی پیغەمبەران -سلاقیین خودی ل سەر وان هەمیان بن- ژ ئیکەمینێ وان هەتا دووماهیکی کەسی وان ئامازەیا ب قی چەندی دای، هەروەسا هەمی پەرتووکیین ئەسمانی ژێ و ئەو خورستیای خودی مرۆف ل سەر وی دای و هەروەسا بەلگەییین عەقلی و کەتواری (واقعی) ژێ ئامازی ددەنە قی چەندی))^(۱).

و بەلگە ژ قورئانی و سوننەتی ل سەر قی پلێ ژێ گەلەکن:

۱- وەکی گوتنا خودایی مەزن ﷻ: ﴿وَرَبُّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَيَخْتَارُ مَا كَانَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ سُبْحَانَ اللَّهِ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ﴾ [القصص: ۶۸] ئانکو: (و خودایی تە وی تشتی دئافربیت یی وی بقییت، و وی ژ بەنیین خو هەلدبژیریت یی وی بقییت).

۲- و گوتنا وی: ﴿وَمَا تَشَاءُونَ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ﴾ [التکویر: ۲۹]، ئانکو: (و هوبن نەشێن ب قیانا خو، خو راستەری بکەن ئەگەر حەزکنا خودایی هەمی چیکریان ل سەر نەبیت).

(۱) شفاء العلیل، ل ۹۲.

۳- و گوئنا وی: ﴿وَلَا تَقُولَنَّ لِشَايٍ إِنِّي فَاعِلٌ ذَلِكَ غَدًا ۖ إِلَّا أَن يَشَاءَ اللَّهُ ۚ وَادْكُرْ رَبَّكَ إِذَا نَسِيتَ وَقُلْ عَسَىٰ أَن يَهْدِيَنِّي رَبِّي لِأَقْرَبَ مِنْ هَذَا رَشَدًا ۝﴾ [الكهف: ۲۳-۲۴]، ئانكو: (و بۆ وی تشتی ته کریه دلی خو کو بکهی تو نه بیژه: سوباهی ئەز دئی وی تشتی کهم (۲۳) وهسا تی نه بیت تو وی کاری ب چهزکنا خودیقه گریدهی، و بیژی: ئەگەر خودی چهزبکهت، و ل دهمی خو ژبیرقه کرنی تو خودایی خو ل بیرا خو بینه و بیژه: ئەگەر خودی چهزبکهت، و هەر جاره کا ته ژبیرکر تو خودی ل بیرا خو بینه قه، چونکی بیرئینانا خودی ژبیرکرنی ناهیت، و بیژه: بهلکی خودایی من بهری من بدهته هیدایه تی و ریکا نیزیکتر یا مروقی دگههینیته سهر راستیی).

۴- و گوئنا وی: ﴿وَلَوْ أَنَّا نَزَّلْنَا إِلَيْهِمُ الْمَلَكِيَّةَ وَكَانَ هُمُ الْمُؤْتَىٰ وَحَشَرْنَا عَلَيْهِمْ كُلَّ شَيْءٍ قُبُلًا مَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا إِلَّا أَن يَشَاءَ اللَّهُ وَلَٰكِنَّا أَكْثَرُهُمْ يَجْهَلُونَ ۝﴾ [الأنعام: ۱۱۱] ئانكو: (و ئەگەر مه داخازا قان موشرکان بجهئینابا، و مه فریشته ژ عهسمانی ب سهر واندا ئینابانه خواری، و مه مری بۆ وان زیندی کران و دگهل وان ئاخفتبان، و هەر تشته کی وان داخزکری مه بۆ وان کومکران و وان ئەو ب چاڤ ل بهرامبهری خو دیتبان، وان باوهری ب وی نه دئینا یا ته -ئهی پیغه مبهر- ئەو بۆ گازیکرین، و وان کار پی نه دکر، ئەو تی نه بیت یی خودی هیدایهت بۆ قیابیت، بهلی پتریا قان کافران وی حهقیی نزانن یا تو پی ژ نک خودی هاتی).

۵- و گوئنا وی: ﴿مَنْ يَشَاءِ اللَّهُ يُضْلِلْهُ وَمَنْ يَشَاءِ يُجْعَلْهُ عَلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ۝﴾ [الأنعام: ۳۹] ئانكو: (ههچیی خودی بهرزهبوونا وی قیابیت دئی وی

به‌رزه‌که‌ت، و هه‌چی‌ی وی هیدایه‌تا وی قیابیت ئەو دئ به‌ری وی ده‌ته ریکا
راست).

٦- و هه‌روه‌سا عه‌بدوڵڵاه‌ی کور‌ی عه‌مری بۆ مه‌ قه‌دگوه‌یزیت کو پێغه‌مبه‌ری
خودی ﷺ گو‌تیه‌: ((هندیکه‌ دل‌ین هه‌می مرو‌فانه‌ ی‌ین دنا‌قه‌را دوو ت‌بلاندا
ژ ت‌بل‌ین خودای‌ی پرد‌لو‌فان(الرحمن) هه‌روه‌کی دل‌ه‌کی بت‌نی، ئەق‌جا ئەوی
چه‌وا بقی‌ت دئ وی هوسا وه‌رگ‌یریت))^(١).

و حه‌زک‌رنا خود‌ی یا ج‌یه‌ج‌یکاره‌ ئان‌کو دئ هه‌ر پ‌یکه‌یت، و ش‌یانا وی هه‌ر
ت‌شته‌کی قه‌دگ‌ریت ژ ی‌ین بوری و ی‌ین داها‌تی و ئەو ت‌شت‌ی نه‌روویدا‌ی ژ
ئ‌گه‌ر وی ق‌یابا دا پروویده‌ت، ئەق‌جا هه‌ر ت‌شته‌کی خود‌ی ق‌یای هه‌ب‌یت
گومان ت‌یدا ن‌ینه‌ ئەو دئ هه‌ب‌یت ژبه‌ر ش‌یانا وی یا ل سه‌ر هه‌ر ت‌شته‌کی
زال، و هه‌ر ت‌شته‌کی وی نه‌ق‌یای ئەو ت‌شته‌ نه‌بوویه‌ چون‌کو وی نه‌ق‌یایه‌ نه‌
ژبه‌ر‌کو ئەوی ش‌یان ل سه‌ر نه‌بوویه‌.

٧- خودای‌ی مه‌زن ﷻ د‌بی‌ژیت: ﴿وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا أَقْتَلَوْا وَلَكِنْ اللَّهُ يَفْعَلُ مَا يُرِيدُ﴾^(٢)
[البقرة: ٢٥٣] ئان‌کو: (و ئ‌گه‌ر خود‌ی ق‌یابا ئەو ل‌یک نه‌دکه‌فتن، به‌ل‌ی
خودای‌ی مه‌زن و‌ی چه‌ند‌ی دکه‌ت یا وی بقی‌ت)، ئەق‌جا ل‌یک نه‌که‌فتنا وان

(١) ((قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: إِنَّ قُلُوبَ بَنِي آدَمَ كُلَّهَا بَيْنَ إصْبَعَيْنِ مِنْ أَصَابِعِ الرَّحْمَنِ، كَقَلْبٍ
وَاحِدٍ، يَصْرِفُهُ حَيْثُ يَشَاءُ، ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: اللَّهُمَّ مَصْرِفِ الْقُلُوبِ صَرْفِ قُلُوبَنَا عَلَى
طَاعَتِكَ)). ئيمام‌ی موسلم (٢٦٥٤) قه‌دگوه‌یزیت.

دا ژبهړ نه‌څيانا وی بیت بو وی چهندي نه‌کو ژبهړ نه‌شيانا وی ل سهر وی چهندي.

۸- و هه‌روه‌سا خودايي مه‌زن ﷺ دبیثیت: ﴿وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَجَمَعَهُمْ عَلَى الْهُدَى﴾ [الأنعام: ۳۵] نانکو: (و نه‌گهر خودی څیابا دا وان ل سهر وی ړیکا راست یا هوین ل سهر کومکته و دا به‌ری وان ده‌ته باوه‌ری).

۹- و هه‌روه‌سا دبیثیت: ﴿وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا أَشْرَكُوا وَمَا جَعَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِظًا وَمَا أَنْتَ عَلَيْهِمْ بِوَكِيلٍ﴾ [الأنعام: ۱۰۷] نانکو: (و نه‌گهر خودی څیابا کو وان موشرکان شرک نه‌کړیا وان نه‌و نه‌دکر).

۱۰- و دیسان هه‌ر ده‌رباره‌ی څی چهندي دبیثیت: ﴿وَلَوْ شَاءَ رَبُّكَ لَأَمَنَّ مَنْ فِي الْأَرْضِ كُلُّهُمْ جَمِيعًا﴾ [یونس: ۹۹] نانکو: (و نه‌گهر خودايي ته نه‌ی -پیغه‌مبه‌ر- څیابا کو خه‌لک هه‌می باوه‌ری بینن هه‌می پیکفه‌ دا باوه‌ری ب وی ئینن یا تو پی هاتی).

۴- ستوینا چواری: ئافراندا خودی (الخلق):

ئانکو پیدقیه مروقی باوهری هه بیت کو ههمی ئافراندى ئافراندىین خودینه ب هه بوونا خو و سالوخته تین خو و لقینین خوڤه، و هندى تشته کى هه ی ژبلى خودی ﷻ ئافراندىی خودییه و خودی ئەو یی ژ چنه یی ئافراندى، قیجا ئەو تشته نوکه د هه بوونیدا بیت یان ژى هیشتا نه هاتبیته هه بوونی، و گه له ک به لگه ل سهر قی پله یی (ستوینی) ژى ژ قورئانی و سوننه تی و ههروهسا ههمی پیغه مبه ران ژى (سلاقین خودی ل سهر وان هه میان بن) دووپاتی یا ل سهر قی چهندی کری و ئەف چهنده یا بو خه لکی ئاشکهره کری.

وهکی بهری نوکه مه ئاماژه پیدای به لگه ژ قورئانی ل سهر قی چهندی ژى گه له کن:

۱- بو نمونه خودای مه زن دبیریت: ﴿اللَّهُ خَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ﴾ [الزمر: ۶۲] ئانکو: (خودی ئافرانده ری ههمی تشته نه).

۲- و ههروهسا: ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَجَعَلَ الظُّلُمَاتِ وَالنُّورَ﴾ [الأنعام: ۱] ئانکو: (سویاسی بو وی خودای بیت یی عهسمان و عهرد ئافراندىن و پونا هی و تارى چیکرین).

۳- و گوتنا خودای مه زن: ﴿الَّذِي خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيَاةَ لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا وَهُوَ الْعَزِيزُ الْغَفُورُ﴾ [الملك: ۲] ئانکو: (ئهو خودای مرن و ژیان داین؛ دا هه وه -ئهی گه لی مروڤان- پی ب جه ربینیت: کانى کارى کى ژ هه وه ژ یی دی باشتەر

و پاڅتره؟ و ئهوه زالى چ تشت وي بيزار نه كهت، يى باش گونهه ژيبر بو
وي يى توبه بكهت ژ به نيپن وي).

۴- و گوتنا وي: ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً﴾ [النساء: ۱] ئانكو: (گهلى مروڤان ژ خودى بترسن ژ بهركو
ئهوه يى هوين ژ نه فسه كا بتنى كو ئادهمه (سلاف لى بن) ئافراندين، و
جوتى وى كو حهوايه ژى ئافراندى و وي ژ وان ههردووان گهلهك زهلام و
گهلهك ژن ل سهر عهردى بهلاقركن).

۵- و گوتنا وي: ﴿وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ﴾ [الانبيا: ۳۳] ئانكو: (و خودييه يى شهف داي؛ دا خهلك لى قهحهويپن،
و روژ داي؛ دا خهلك كارى بو ژيارا خو تيدا بكن، و وي روژ كره نيشان
بو روژى، و ههيف كره نيشان بو شهفى، و ههر ئيك ژ وان پتكهك بو
ههيه تيدا دچيت و ژى دهركهڤيت).

۶- و ديسان ههر دهبارهى قى چهندي خودايى مهزن دبىثيت: ﴿هَلْ مِنْ خَلْقٍ
غَيْرِ اللَّهِ يُرْفَعُونَ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ﴾ [فاطر: ۳] ئانكو: (ژبلى خودى چ ئافراندهر بو
ههوه نينن بارانى ژ عهسمانى بدهته ههوه و ئاڤى و مهعهدهنى و شينكاتى
ژ عهردى بدهته ههوه).

۷- ههروهسا ئیمامی بوخاری ژ حوزهیفهیی کورپی یهمانی قه‌دگوه‌یزیت کو دبیتیت پیغه‌مبه‌ری ﷺ گوتیه: ((هندیکه خودی یه هه‌می چیکه‌ر و چیکرنین وان چیدکه‌ت))^(۱).

(۱) ((قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : إِنَّ اللَّهَ يَصْنَعُ كُلَّ صَانِعٍ وَصَنَعَتَهُ)). ئیمامی بوخاری قه‌دگوه‌یزیت، و ئیمام ابن حجر العسقلانی د پهرتووکا خۆدا (فتح الباری) ل ژیر ژماره (۱۳/۵۰۷) بۆ مه قه‌دگوه‌یزیت، و پامانا ئه‌قی فهرموودئ ئه‌وه: (خودییه یی هه‌ر تشته‌ک و هه‌ر مروقه‌کی هه‌بیت ئافراندی و هه‌ر کاره‌کی ئه‌و مروقه‌ بکه‌ت یان ئیک ژ چیکریین وی تشته‌کی بکه‌ت، خودایی مه‌زن ئه‌و کارئ وی ژئ یی ئافراندی).

بابه تی چواری:

دروستکرنا کریارین بهندهیان

کریارین مروّقان ههمی ژ دروستکرنا خودینه وَعَلَّكَ و چ تشت ژ بن دروستکرنا وی ناده رکه قیت وهکی کو خودایی مهزن دبیریت: ﴿اللَّهُ خَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ﴾ [الزمر: ۶۲] ئانکو: (خودی دروستکهری ههمی تشتانه)، بهلی ل قییری مه ئهف بابه ته ژ ستوبنا چواری یا قهدهری جوداگر داکو باشر بهیته پروونکرن. و ب کورتی مههم ژ قی چهندي ئهوه کو ههر کریاره کا هه بیت ژ په رستنا خودای و گونه هان و ههر تشته کی دی ژ دروستکرنا خودیه حَلَّالٌ و قهزا و قهدهرا وی؛ و ههر ژ دهستیکی و بهری ئافراندا مروّقان خودایی مهزن دزانی کا دی بهندهیین خو چهوا ئافرینیت، و بهندهیین وی دی چ کهن، و ئهف چهنده ههمی یا د (اللوح المحفوظ) دا نقیسی، و ئهوا ئافراندن وهکی وی قیای، و قهدهرا خو ل سهر وان سه پاند، ئهقجا بهندهیین وی ل سهر وی ریکا خودایی وان بو دانای کریار ئهجامدان، و خودی بهری وی کهسی دا هیدایه تی یی کو چاکی بو وی نقیسی، و خودی ئهوا د سهردا بر ئهوی

خرابی بۆ وی نقیسی^(۱)، و خودی خەلکی بحەشتی هەمی نیاسین بەری دروستکرنا وان و کاری وان بۆ چوونا بحەشتی ب ساناھیکر، و بەروقاژی ژی خەلکی جەھنەمی هەمی نیاسین و کاری چوونا د ئاگریدا بۆ وان ب ساناھیکر.

ئەقجا هەمی کرپارین بەندەیان ژ دروستکرن و قەدەرا خودییە بۆ بەندەیان، ئەقجا مە باوەریا ب هەمی بەلگەییێن قورئانی و سوننەتی هەمی کو هەمی ساخەت و کرپارین بەندەیان ژ دروستکرنا خودینە ﷺ هەروەکی کا چەوا مە باوەری ب بەلگەییێن قورئانی و سوننەتی هەمیە کو بەندە هەمی بکەرین راستی یێن ئەقان کرپارانە ئەقجا چ ئەو کرپارە خیریت یان گونەھ بیت، دیسان هەمی زاناییێن موسلمانان ژی ل سەر قی چەندی د ریککەفتینە.

و بەلگەییێن ل سەر ستوینا چواری یا قەدەری هاتین ئاماژەنە بۆ قی چەندی، و ل قییری بەلگەییەکی دی یی بەیتر ژی ل سەر قی چەندی هەمیە دەمی خودایی مەزن دبیتریت: ﴿وَاللّٰهُ خَلَقَكُمْ وَمَا تَعْمَلُونَ﴾ [الصافات: ۹۶] ئانکو: (خودی هین یێن ئافراندين و ئەو تشتی هین دکەن ژی).

(۱) بیگومان خودایی مەزن بەری وی بئافرنیت یا زانی کو ئەو دی د دنیایدا ژ مروفتین خرابکارییت و دی زۆرداری کەت ژبەر هندی ژی خودی قەدەرا وی کرە دەسەردابن، ئانکو خودایی مەزن زۆرداری ل کەسی ناکەت وەکی کو هەندەک هزردکەن و خودی تشتەکی ل سەر مروقی نا بەسەپنیت کو نه ب فیانا وی بیت، هەروەکی خودایی مەزن دبیتریت: ﴿مَنْ عَمِلْ صَالِحًا فَلِنَفْسِهِ ۖ وَمَنْ أَسَاءَ فَعَلَيْهَا ۚ وَمَا رَبُّكَ بِظَلَّامٍ لِّلْعَمِيدِ﴾ [فصلت: ۴۶].

بابه تی پینجی:

به شین ته قدیری (قهده رکرنی)

۱- ته قدیرا گشتی:

ئهو ته قدیرا خودییه یا کو ب رامانا زانینا وی ب وی قهده ری، و نقیسینا وی بو قهده ری، و هه زکرن و دروستکرنا وی بو وی قهده ری دهیت. و گه لهک به لگه ل سهر فی جوری هه نه:

۱- وه کی خودایی مه زن ﷻ دیبژیت: ﴿أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ إِنَّ ذَلِكَ فِي كِتَابٍ إِنَّ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ﴾ [الحج: ۷۰] ئانکو: (ئهری ما ته نه زانیه کو هندی خودییه هه ر تشته کی ل عه سمانی و عه ردی هه ی باش دزانی و وی ئهو د له وحی پاراستی دا نقیسیه؟ هندیکه ئهو زانینه کاره کی ب ساناهیه ل سهر وی خودای یی چ تشته وی بیزار نه که ت).

۲- و وه کی ئیمامی موسلم ژ عه بدوللایی کو پی عه مری عاصی (خودی ژ وان هه ردووان رازی بیت) قه ده گو هیزیت، دیبژیت: پیغه مبه ری ﷺ

گوتیه: ((خودی قەدەرا ھەمی ئافرانیدیان یا نقیسی بەری کو ئەسمانی و
ئەردی ب ئافرینیت ب پیتنجی ھزار سالان))^(۱).

(۱) ((قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : كَتَبَ اللهُ مَقَادِمَ الْخَلَائِقِ قَبْلَ أَنْ يَخْلُقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ بِخَمْسِينَ أَلْفَ سَنَةٍ، قَالَ : وَعَرْشُهُ عَلَى الْمَاءِ. وَفِي رِوَايَةٍ : بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلُهُ، غَيْرَ أَنَّهُمَا لَمْ يَذْكُرَا : وَعَرْشُهُ عَلَى الْمَاءِ.)). نِيْمَا مَيِّ مُوسَلَمٌ (۲۶۵۳) قەدگۆھیزیت.

۲- تهقدیرا مروځی:

ئو تهقدیره یا کو خودایي مهزن تیدا پهیماڼ ژ هه می مروځان وهرگرتی کو
ئو خودایي وانه، و وان بخوژی شههدهیی ل سهر ځی چهندي دای، و یا
کو تیدا خودایي مهزن قهدهرا مروځین چاک پیکینای کو خه لکی بحه شتینه
و قهدهرا مروځین خراب کو خه لکی جههنه مینه پیکینای.

و بهلگه ل سهر ځی چهندي:

۱- خودایي مهزن دبیریت: ﴿وَإِذْ أَخَذَ رَبُّكَ مِنْ بَنِي آدَمَ مِنْ طُهُورِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَأَشْهَدَهُمْ
عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ قَالُوا بَلَىٰ شَهِدْنَا أَنْ تَقُولُوا يَوْمَ الْقِيَمَةِ إِنَّا كُنَّا عَنْ هَذَا غَافِلِينَ ﴿١٧٢﴾
﴿الأعراف: ۱۷۲﴾ نانکو: (و ده می خودایي ته -ئهی پیغه مبهر- دوونده ها
ئاده می ژ پشتین بابین وان ئیناينه ده، و وی ئو ل سهر گوتنا ب ته وحیدا
خو کرینه شاهد و د خورستیا وان دا بنه جهکری کو ئو خودایي وان و
تافرنده ری وانه، ئینا وان شاهده یی ب وی چهندي دا؛ ئه څه ژ ترپسا هندي
دا کو ل روژا رابوونی حاشاتیا ځی چهندي بکن، و باوه ریی ب تشته کی
ژ ځی چهندي نه ئین، و ژ دره و بیژن: خودی چ زانین و هیجه ت ب ځی
چهندي نه دایه مه، به لکی ئه م ژ ځی چهندي دبی ئاگه هین).

۲- و وه کی ژ هیشامی کوری حه کیمی دهیته څه گوهاستن دبیریت: زه لامه ک
هاته دهف پیغه مبهری ﷺ و گوتی: ئه ری کریار بهینه کرن یان ژی قهزایا
خودی یا هاتیه پیکینان^(۱)؟ ئه څجا پیغه مبهری خودی ﷺ گوت: ((هنديکه

(۱) مه رهم ژئ ئوه ئه ری مروځ کریاران بکن دا کو ل دویف وان کریاران بهینه خه لاتکرن و
سزادان یا ژی قهزایا رب العالمینی یا پیکهاتیه هه ما ههر مروځ چ بکن یا ژ قهستایه؟

خودتيه کورپن ئادهمی هه می ژ پشتا وی ئینانه ده ری، پاشی وان هه میان شه هدهیا ل سهر نه فسا خو دا کو بهنده یین وینه، پاشی ههر هنده ک ژوان کر نه د که فه کا دهستی خو دا و گوتی: ئەقە ژ خەلکی بحەشتینە و ئەقە ژ خەلکی جەهنەمینە، ئەقجا خەلکی بحەشتینە کاری وان یی بو وان هاتیە بسانا هیکن بو چوونا بحەشتی، و خەلکی جەهنەمی کاری وان یی بو وان هاتیە بسانا هیکن بو چوونا د ئاگریدا))^(۱).

(۱) ((قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: إِنَّ اللَّهَ أَخَذَ ذُرِّيَّةَ آدَمَ مِنْ ظَهْرِهِ ثُمَّ أَشْهَدَهُمْ عَلَى أَنْفُسِهِمْ أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ قَالُوا بَلَى ثُمَّ أَفَاضَ بِهِمْ فِي كَفَّيْهِ فَقَالَ: هَؤُلَاءِ فِي الْجَنَّةِ، وَهَؤُلَاءِ فِي النَّارِ، فَأَهْلُ الْجَنَّةِ مَيَسْرُونَ لِعَمَلِ أَهْلِ الْجَنَّةِ، وَأَهْلُ النَّارِ مَيَسْرُونَ لِعَمَلِ أَهْلِ النَّارِ)). ثَبَنَ نُهَيْبُ عَاصِمَ د پەرتووکا خو دا (السنة) ۷۳/۱ قەگواستیە ئەوا ئیمامی ئەلبانی قەکولین ل سهر کری و گوتی: فەرمووده یەکا دروستە، و ئیمامی سیوطی د پەرتووکا (الدرر المنثور) دا ۶۰۴/۳ قەدگواستیە و گوتیە: ثبن جەیری و البزاری و طه به رانی و تاجری قەگواستیە و ثبن مەردویە و به یه قی د (الأسماء والصفات) دا قەگواستیە، (صحیح الجامع) (۱۷۰۲).

۳- تهقدیرا ژی (عهمری):

ئەو تهقدیره یا کو هەر تشتهکی ب سهری مروقی دهیت و دگهل مروقی رویددهت د ژيانا مروقی ههمیی دا ههتا کو دووماهیا ژیی مروقی بخوڤه دگربت، و نفیسینا خرابیا وی یان باشیا وی.

و ئەو فەرموودا ئبن مەسعود (خودی ژێ رازی بیت) ژ پیغه مبهری ﷺ قه دگوهیزیت به لگهیه ل سهر قی چەندی دەمی پیغه مبهری ﷺ دیبژیت: ((هندیکه هەر ئیک ژ ههوهیه دی ئافراندا وی د زکی دهیکا ویدا کوم بیت د چل پۆژان دا، پاشی دی بیه چپکه کا خوینی وهکی ههمان دەم، پاشی دی بیه پارچه کا گوشتی وهکی ههمان دەم، پاشی مه لائیکهت دی هیهته هنارتن، و دی روحی کهته تیدا، و پاشی دی فرمان ب چار تشتان ل وی (مه لائیکهتی) هیهته کرن، ب نفیسینا رزقی وی (مروقی)، و نهجهلی وی، و کاری وی، و کا کهسهکی نه سهر فەرازه یان یی سهر فەرازه.))^(۱).

(۱) ((حَدَّثَنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - وَهُوَ الصَّادِقُ الْمَصْدُوقُ - قَالَ: إِنَّ أَحَدَكُمْ يَجْمَعُ خَلْقَهُ فِي بَطْنِ أُمِّهِ أَرْبَعِينَ يَوْمًا، ثُمَّ يَكُونُ عِلْقَهُ مِثْلَ ذَلِكَ، ثُمَّ يَكُونُ مَضْغَةً مِثْلَ ذَلِكَ، ثُمَّ يَبْعَثُ اللَّهُ مَلَكًا فَيُؤَمِّرُ بِأَرْبَعِ كَلِمَاتٍ، وَيُقَالُ لَهُ: اكْتُبْ عَمَلَهُ، وَرِزْقَهُ، وَأَجَلَهُ، وَشَقِي أَوْ سَعِيدٌ، ثُمَّ يَنْفَخُ فِيهِ الرُّوحَ، فَإِنَّ الرَّجُلَ مِنْكُمْ لَيَعْمَلُ حَتَّى مَا يَكُونُ بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْجَنَّةِ إِلَّا ذِرَاعٌ، فَيَسْبِقُ عَلَيْهِ كِتَابُهُ، فَيَعْمَلُ بِعَمَلِ أَهْلِ النَّارِ، وَيَعْمَلُ حَتَّى مَا يَكُونُ بَيْنَهُ وَبَيْنَ النَّارِ إِلَّا ذِرَاعٌ، فَيَسْبِقُ عَلَيْهِ الْكِتَابُ، فَيَعْمَلُ بِعَمَلِ أَهْلِ الْجَنَّةِ.)) (بوخاری (۳۲۰۸) و موسلم (۲۶۴۳) و ئبن ماجه (۷۶) قه دگوهیزن.

٤- تهقدیرا سالانه:

و ئەف تهقدیره هەمی سالان یا د شەفا (لیلة القدر)دا، و گوتنا خودایی مەزن بەلگەیه ل سەر قی چەندی دەمی دبیت: ﴿فِيهَا يُفْرَقُ كُلُّ أَمْرٍ كَرِيمٍ﴾ [الدخان: ٤] ئانکو: (ل وئ شەقی هەر کارەکی موکوم یی هەبیت ژ ئەجەل و پرزقی وئ سالی ژ لەوحی پاراستی بو ملیاکەتین نفیسەر دەینە ئاشکەراکرن، و ناهینە گوهارتن).

و گوتنا وی: ﴿تَنْزِيلُ الْمَلَكَةِ وَالرُّوحِ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِمْ مِنْ كُلِّ أَمْرٍ﴾ سَلَامٌ هِيَ حَتَّى مَطْلَعِ الْفَجْرِ [القدر: ٤-٥] ئانکو: (هاتنە خوارا مەلائیکەتان و جبریلی (سلاف لی بن) تیدا مشە دبیت، ب ئانەهیا خودایی خو ئەو وان فەرمانان دئینیتە خواری یین وی بو وئ سالی تهقدیر کرین و داین (٤) ئەو هەمی تەناهیە، هەتا دەرکەفتنا ئەلندی چ خرابی تیدا نین (٥).

و د قی شەقیدا ئەو پرویدانین وئ سالی پرویدەن دەینە نفیسین وەکی مرنی و بوونی، بلندبوون و کەفتنان، رزق و بارانان، و هەتا دووماهی.

۵- تهقدیرا پوژانه:

و به لگه ل سهر قی چهندي، گوتنا خودايي مهزن: ﴿كُلَّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ﴾ [الرحمن: ۲۹] نانکو: (ههر پوژه کي ئهو د کاره کي دايه: هنده کان په زيل دکهت و هنده کان سهر فه راز دکهت، دده ته هنده کان و ژ هنده کان دستينيت.)، ههروه سا زانايان دهرباره ي ته فسيرا قی ئايه تا پيروز گوتيه: کاری وی ئه وه سهر فه رازيی ددهت و په زيليی ددهت، بلنديی ددهت و كهفتنيی ددهت، دانيی ددهت و ژ مروقيی دستينيت، زهنگينيی و فه قيريی، كه نيی و گريی، مرنی و ژيانی، و ههتا دووماهيی دده ته زينده وهران^(۱).

(۱) بهرئ خو بده: ته فسيرا (زاد المسير) يا (ابن الجوزي) (۱۱۴/۸)، و (تفسير القرآن العظيم) يا (ابن كثير) (۲۷۵/۴)، و (فتح القدیر) يا ئيمامي (الشوكاني) (۱۳۶/۵).

بابه تی شهستی:

یا ل سهر مروقی پیدقیه چ بکەت دەربارە قەدەرئ و باوەریا وی یا
چەوا بیت ؟

دەربارە قەدەرئ ئەرکە ل سهر مروقی کو باوەریی ب قەزا و قەدەرە خودی
بینیت، و باوەریی ب شەریعەتی وی و فەرمانین وی و پاشقەلیدانین وی
بینیت، و باوەر ژ گوتنا وی بکەت، و پیگیریی ب فەرمانین وی بکەت.

و ئەگەر چاکیهک کر سوپاسیا خودی بکەت و ئەگەر گۆنەهەک کر داخازا
ژیبرنا گۆنەهان ژ وی بکەت، و بزانیتهف چەندا ب سهری وی هاتی ب
قەزا و قەدەرە خودی بوو، هندیکه ئادەم (سلاف لی بن) بوو گۆنەه کر
پاشی توبه کر ئەقجا خودی ئەو ژ گۆنەهان پاقرکر و بهری وی دا ریکا
پاست، و ئبلیری دەمی گۆنەه کری ل سهر گۆنەها خو توبه نه کر و یی پرژد
بوو ل سهر گۆنەها خو و هیجەت گرتن ئەقجا خودایی مەزن نه فرەت لی
کرن و ژ دلوقانیا خو دەرئییخست، ئەقجا هەچی توبه بکەت ئەو دی وی
چەندی بدەستخوڤه ئینیت یا کو ئادەمی ﷺ بدەستخوڤه ئینای و هەچی
توبه نه کەت ژ گۆنەهین خو ئەو وی ریبازا ئبلیری گرت.

و ب گشتی یا پیدځیه ل سهر مروځی کو باوهریچ ب ههر چار ستوبینن
 قهدهری بینیت، و ههر تشتهکی پروییدهت چ گومان تیدا نینه کو خودی ئه
 چهنده بهری پروییدهت یا زانی و یا نفیسی و هزکری ئه چهنده پروییدهت
 و یا ئافراندی، و ههروهسا باوهریچ بینیت کو خودای مهزن ﷺ فهرمانا
 ل مروځی کری کو گوهداریا وی بکهت، و خو ژ گونههان ب پاریزیت و پی
 ل توخیین وی نه دانیت، نه قجا مروځ دی گوهداریا وی کهت و دی خو ژ
 گونههان پاریزیت، و نه گهر خودی مروځ ل سهر قی چهندي موکوم کر بلا
 سوپاسیا خودی بکهت و ل سهر قی چهندي یی بهردهوام بیت، و نه گهر
 ئهوی گونههک کر یان ژی گوهداریا فهرمانهکا خودی نه کر، یا ل سهر وی
 پیدځیه داخازا ژیتیرنا گونههان ژ خودی بخازیت و توبه بکهت.

ههروهسا یا ل سهر مروځی پیدځیه کو خو ژ بهرژه و نه دیین دنیا یی نه ده ته
 پاش، و ریکا دروستا بدهستقه ئینانا وان بگریت و هکی خودی فهرمان لی
 کری، نه قجا ئه دی ل ئهردی گهریت و کارکهت، نه قجا نه گهر ئهوی ئه
 تشت بدهستخوځه ئینا و هکی وی قیای دی سوپاسیا خودی کهت، و نه گهر
 و هکی وی قیای هوسا چینهبوو یا پیدځیه ل سهر وی بزانی کو ئه قیای پرویدای
 هه می ب قهدهرا خودی بوو ﷺ، و ههر تشتهکی مروځی ب دروستی
 نه بجامدای بو وی نه بوو کو ئه خهلهت بکهت، و ههر تشتهکی وی خهلهت
 کری بو وی نه بوو ئه دروست بکهت.

(و نه گهر مروځی زانی کو ئه تشتی خودی ئافراندی و فهرمان پی کری
 حکمه تهکا مهزنا د پشترا هه ی نه ق چهنده بهسی ویه، و پاشی چهند زانینا
 مروځی و ئیمانا وی زیده تر لی بهیت بو وی پتر حکمهت و زانین و

مهزناھيا خودى دياردبیت، و ئەف حکمەتە مېشكى مرقى دەھلیتە
راوەستىای ژبەر وى چەندا خودى ھەزکرى، و بۆ وى پتر راستىا وى چەندى
ديار دبیت يا کو خودايى مەزن د پەرتوکا خۆدا گوتى))^(۱).

(۱) مجموع الفتاوى لابن تيمية (۹۷/۸).

بهشتی دووی:

هندهک گومان و ئاریشهییڼ گرتدای قهدهری

پشکا ئیکي: هندهک پرسین گرتدای قهدهری.

پشکا دووی: هندهک ئاریشهییڼ ده‌بارهی قهدهری و چه‌ره‌سهریا وان.

پشکا ئیکتی:

هندهک پرستین گریډای قهدهری

بابهتی ئیکتی: ئه‌ری باوه‌ری ئینانا ب قهدهری دژی وی چهنډییه کو مروڤ
کریارین خو ب هه‌زا خو به‌لبرتیریت ؟

بابهتی دووی: ئه‌ری بکارئینانا ئه‌گه‌ران دژی باوه‌ریئینانا ب قه‌زا و قه‌ده‌رییه
؟

بابهتی سیی: کرنا گونه‌هان یان هیلانا ئه‌رکین شهرعی ب هیجه‌تا قه‌ده‌ری.

بابهتی چاری: هه‌زکرنا خودی.

بابه تی ئیکئی:

ئهری باوهری ئینانا ب قهدهری دژی وی چهندییه کو مروث کریارین خو
ب هزا خو بهلبژیریت ؟

وهکی مه بهری نوکه ژی دیارکری باوهریئینانا ب قهدهری وی چهندی
ناگهینیت کو بو مروقی نینه کریارین خو ب هزا خو بهلبژیریت و شیانا
وی چهندی نینه، و قورئان و سونهت و کهتوار(واقع) بهلگهنه ل سهر قی
چهندی.

ژ قورئانی: گهلهک بهلگه یین ههین:

۱- و ژ وانا دهمی خودایی مهزن دیبژیت: ﴿فَمَنْ شَاءَ اتَّخَذَ إِلَىٰ رَبِّهِ مَآبًا﴾^(۳۹)
[النبا: ۳۹] ئانکو: (قیجا ههچی بقیث بلا بو خو یریکه کا زقرینی بو نک
خودایی خو بگریت).

۲- و گوتنا وی: ﴿فَاتَّوَحَّشْكُمْ أَنِّي شَيْئٌ مِّنْكُمْ﴾ [البقرة: ۲۲۳] ئانکو: (قیجا هوین
ههپنه جهی چاندنا خو کا چهوا ههوه دقیث).

۳- ههروهسا دبیتیت: ﴿وَسَارِعُوا إِلَىٰ مَغْفِرَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ﴾ [آل عمران: ۱۳۳]
 ئانکو: (و هوبن ب گوهداریا خودی و پیغه مبهری وی لهزی بکهن دا
 غهفراندنه کا مهزن ژ نک خودایی خو بدهستخوڤه بینن).

۴- ههروهسا گوتیه: ﴿لَا يَكْلَفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا﴾ [البقرة: ۲۸۶] ئانکو: (خودی
 وی تشتی ژ بهنیین خو ناخوازت یی ئەو نهشتین بکهن)^(۱).

۵- دیسان هەر ل سەر قی چهندی خودایی مهزن دبیتیت: ﴿مَنْ شَاءَ فَلْيُؤْمِنْ
 وَمَنْ شَاءَ فَلْيُكْفُرْ﴾ [الكهف: ۲۹] ئانکو: (ئهقجا ههچی بقییت بلا باوهریی ب
 وی بینیت یا بو من ژ نک خودی هاتی، و ههچی ژ ههوه بقییت بلا کوفری
 پی بکهت)^(۲).

۶- و ژ کهتواری: بهلگه ئەوه ههمی مروڤ دزانن کو وی ههزکرن و شیان
 یین ههین ل سەر کرنا کارهکی یان ژی شیان نینن، و ئەگەر وی بقییت ئەو

(۱) ل قیری مفایهکی گرنه بۆ مه دیاردبیت ئەو ژی ئەوه کو ئەو خودایی فرمان ل بندهیین
 خو کرین و ئەو ب هندهک ب هندهک دهستور و یاسایانقه گریډای هەر ئەو خودایه ئەوی ئەف
 دنیا یا ماددی و بکارئینانا ئەگهرا و تشتی ب ساناهی و ب زهحمهت دروستکرین، ژبهه هندی
 ژی خودایی دلوفان وی چهندی ژ مه ناخوازیت یا کو دشیانیت مه دا نهبیت، و ئەو تشتی پی
 فرمان ژی ل مه کری بۆ مه ریکا بجهئینانا وی یا ب ساناهیگیری.

(۲) و ل قیری دهمی دبیتیت: (ههچی دقییت بلا کوفری پی بکهت)، مهردم ژنی نه ئەوه کو
 ههچی دقییت بلا کوفری پی بکهت و ریکا وی یا دروسته، بهلکو مهردم ژنی ئەوه ههچی دقییت
 بلا ب ههلبژارتنا خو کوفری پی بکهت بهلی ئەوا موحه ممهده ﷺ پی هاتی حهقیهکا قهبره، و
 چونکو هین د ههلبژارتنا خو دا د نازادن، ئەگەر ههوه دقییت باوهریی پی بینن و سهرفه رازی ل
 دونیایی و ئاخره تی بدهستخوڤه بینن، و ئەگەر ژی ههوه دقییت کوفری پی بکهن و ژینا دونیایی
 و ئاخره تی ل خو بکهنه جههنهم.

دی وی کاری ب ههلبژارتنا خو کت، و ئەو تشتی دزانیت دشیته بههلبژارتنا خو وی کاری بکهت بۆ نمونه وهکی برێقهچوونی دزانیت دشیته وی کاری بکهت، و ئەو تشتی ئەو نهشیته بکهت ب ههلبژارتنا خو دزانیت کیشکه بۆ نمونه وهکی مهزنبوونا ژیی مروقی.

دیسان ژێ دزانیت کو ئەو خودایی بونههر ئافراندين داکو کرباران بکهن ئەوی کربارين وان ژێ یێن ئافراندين، ئەقجا ب قی چهندي میسکی مروقی دشیته ریککهفتنی دناقههرا قهزا و قهدهرا خودی و ههلبژارتنی دا گریبدهت.

و دگهل قی چهندي خودایی دلوقان بکارئینانا ئەگهران یا ئینایه ریکا باوهرداران، و هاریکاریین جوراوجور یێن دگهل کرین و ئاستهنگ و ریکگریین باوهریی یێن ژ ریکا وان داینه پاش، ههروهکی پیغه مبهری ﷺ گوتی: ((و ههچیی ژ کهستین سهرفهراز بیت، دی ریکا وی بۆ وی هیتته بساناھیکن بۆ کرنا کارین کهستین سهرفهراز^(۱))).^(۲)

ههروهسا مروقیین دووپی و دسهرداچووی یێن هیلالینه ب هیقیا نهفسا وانقه، چونکو وان باوهری ب خودی و پیغه مبهری وی ﷺ نهئینایه ئەقجا

(۱) ئانکو ئەو کهسه دی چنه بجهشتی.

(۲) ((كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي جَنَازَةٍ، فَأَخَذَ شَيْئًا فَجَعَلَ يَنْكُتُ بِهِ الْأَرْضَ، فَقَالَ: مَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ إِلَّا وَقَدْ كُتِبَ مَقْعَدُهُ مِنَ النَّارِ، وَمَقْعَدُهُ مِنَ الْجَنَّةِ قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَفَلَا نَتَّكِلُ عَلَى كِتَابِنَا، وَنَدْعُ الْعَمَلَ؟ قَالَ: اْعْمَلُوا فَكُلٌّ مَيْسَرٌ لِمَا خُلِقَ لَهُ، أَمَّا مَنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ السَّعَادَةِ فَيُسَّرُ لِعَمَلِ أَهْلِ السَّعَادَةِ، وَأَمَّا مَنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ الشَّقَاءِ فَيُسَّرُ لِعَمَلِ أَهْلِ الشَّقَاوَةِ، ثُمَّ قَرَأَ: {فَأَمَّا مَنْ أَعْطَى وَاتَّقَى وَصَدَّقَ بِالْحُسْنَى} الْآيَةَ)). ئیمامی بوخاری (۴۹۴۹) قه دگوهیزیت.

خودی بهری وان یی دایه وی چندی ئهوا نهفسا وان بهری وان دایی دهمی
وانا ئهو چنده هلبژارتی.

بابه تی دووی:

نهری بکارئینانا نه گهران ل دژی وی چهنډیه کو مروقی باوهری ب قهزا
و قهدهری هه بیت ؟

نه خیر، به لکو بکارئینانا نه گهران ژ تمامه تیا باوهریا مروقییه ب قهزا و
قهدهری.

((ژبه رهنډی ژ ی ل سهر مروقی پیدقیه دگهل باوهریئینانا ب قهدهری
کاری بکهت، و نه گهرین پرگار بوونی و سهرکهفتنی بکاریینیت ب هیقیا
وی چهنډی و دوعا ژ خودی بکهت کو خودایی مهزن ﷺ بکارئینانا نه گهرین
سهرفه رازی ل بهر وی بساناهی بیخیت و هاریکاریا وی بکهت ل سهر وی
چهنډی))^(۱).

ههروه سا قورئان و سوننهت ژی فه رمانی ل مه دکهن و ئاماژی ددهنه وی
چهنډی کو مروق نه گهرین شهرعی و دروست بکاریینیت د کاروبارین جودا
جودا یین ژیانیدا، بو نمونه کرنا کاری د ریکا داخا کرنا رزقیدا،

(۱) شرح کتاب التوحید من صحیح البخاری، للشیخ عبدالله غنیمان ۶۲۹/۲.

پهروهده کرنا زاروکان، پرچه ککرن و خو به رهه ټکرنا له شکه ری بو بهر
سینگ گرتنا دوزمنی و هه تا دووماهی، بو نمونه:

۱- خودایی مه زن **﴿فَإِذَا قُضِيَتِ الصَّلَاةُ فَانْتَشِرُوا فِي الْأَرْضِ وَابْتَغُوا مِنْ فَضْلِ اللَّهِ﴾ [الجمعة: ۱۰]** ئانکو: (قیجا نه گهر هه وه گوهداریا خوتبی کر، و
هه وه نفیژکر، هوین ل عهردی به لاف ببن و هوین ب که دا خو داخوازا پرزی
ژ خودی بکه ن).

۲- دیسان گوته: **﴿هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ ذُلُولًا فَامْشُوا فِي مَنَاكِبِهَا وَكُلُوا مِنْ رِزْقِهِ﴾ [الملك: ۱۵]** ئانکو: (خودی بتنییه یی عهرد بو هه وه ب ساناهی کری کو
هوین ل سهر بژین و خو بگرن، قیجا هوین ل ره خ و پرویین عهردی هه پرن
و ژ وی پرزی بخون یی خودی دایه هه وه).

۳- ههروه سا دیثیت: **﴿وَأَعِدُوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ تُرْهِبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللَّهِ وَعَدُوَّكُمْ﴾ [الأنفال: ۶۰]** ئانکو: (و هوین -گه لی موسلمانان- بو
به رسنگرتنا دوزمنی هه ر تشته کی هوین بشین ژ هیزی و هژمارئ ئاماده
بکه ن؛ دا هوین ب وی چهندی ترسی به اقینه دلی نه یارین خودی و نه یارین
خو).

۴- ههروه سا گوته: **﴿وَتَزَوَّدُوا فَإِنَّ خَيْرَ الزَّادِ التَّقْوَى﴾ [البقرة: ۱۹۷]**
ئانکو: (و بو وه غه را هه جی هوین زاده کی ژ خواری و ټه خواری دگهل خو
بیه ن، و زاده کی ژ کارین چاک بو ئاخره تی، چونکی هندي باشتین زاده
ته قوایا خودییه).

۵- و ههروه سا فه رمان ب کرنا دوعایان و داخا کرنا هاریکاری ژ وی کریه
و گوته: **﴿وَقَالَ رَبُّكُمْ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ﴾ [غافر: ۶۰]** ئانکو: (و خودایی

ههوه گوت: هوبن دوعايا ژ من بتنې بکهن و عيبادهتې من بکهن نه ز دئ
د بهرسقا ههوه هيټم).

۶- و گوتنا وی: ﴿وَأَسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ﴾ [البقرة: ۴۵] ئانکو: (و هوبن د
هه می کارین خو دا ب هه می ږهنگین بیهنفره هیی ههروه سا ب نقیژئ
هاریکاریی بخوازن).

ههروه سا خودایي مه زن فەرمان یا ب بکارئینانا وان نه گهران کری، نهو
نه گهرین مړوځی بهر هف رازیوونا وی و بهه شتا ویقه دهن، بو نمونه وهکی
نقیژئ، زه کاتې، ږوژيگرتنې و کرنا هه جی.

دهرباره ی څي چهندا هه نې زانایي مه زن عبدالرحمان بن ناصر السعدي
دبیثیت: ((گه له ک کهس هزرد کهن کو بکارئینانا نه گهران ل دژي باوهری
ئینانا ب قهزا و قهدهرا خودییه، و نهغه خه له تیه کا گه له ک کرېته، و دبیته
نه گهری هندې نهغه کهسه قهدهری ب دره و بدانیت و حکمه تا خودی ژي ب
دره و بدانیت.

ههروه کی نهو کهسې ب څي ږهنگی هزرد کهت دبیثیت هندیکه باوهری ئینانا
ب قهدهرییه باوهری ئینانه ب وی چهندي کو تشت روویددن بېی بکارئینانا
نه گهرین وان یین شهرعی و قهدهری، و نهغه وی چهندي دگه هینیت کو
گومان کهر هه بوونا وی تشتی بخو ږهت دکهت؛ چونکی هندیکه خودییه
گهردوون هه می یی پیکفه گړدای، و ب ئیکودووڅه یی ږیکخستی، و
هه بوونا هه ر تشت کی ب هه بوونا تشت کی دیقه یا گړدای، نه څجا ما یا
به رئاقله کهسه ک بیثیت ئا قاهیه ک یی په یدابوون بېی ئا قاکرنی؟ یان
به ره هه مه کی چاندنی یی په یدابووی بېی هه بوونا جهی کیلانی و چاندنی و

درین؟ یان ژى هندەك زاروك ییښ هاتینه سەر دونیا یی بیی هه‌بوونا ده‌یک
 و بابان ؟ یان ژى که‌سه‌ک دى چیتە بحه‌شتی بیی کو باوه‌ریی ب خودی
 بینیت و کارین چاک بکه‌ت ؟ یان ژى که‌سه‌ک دى چیتە جه‌هنه‌مى بیی کو
 کوفر بیی یان گونه‌هان بکه‌ت ؟ و ب قى چەندى قەدەر و حکمه‌تا خودی ب
 دره‌و ده‌یتە دانان، به‌لى یا دروست ئەوه کو خودی ب حکمه‌تا خو یا کو
 بابەت‌ى وى بیت یا زانى کو هەر تشته‌کى پەیدا ب‌بیت هندەك ئەگەر ییښ بو
 هەین، و ژ بو‌گه‌هشتن بو‌هەر مەبه‌سته‌کى ریک و ئالاقین خو ییښ تاییه‌ت
 ییښ هەین، ئەقە ئەوه یا مرو‌ف ب می‌شکى خو و خورستیا خو دزانیت،
 هه‌روه‌کى خودی و پی‌غه‌مبه‌رى وى ﷺ ژى ئەف چەندە نیشا مە دای، و
 هەر وه‌کى خودایى مەزن بخو ژى ئەف چەندە د که‌تواریدا بجه‌ئینای ده‌مى
 کو موسا ﷺ چوو به لیثا ئاقى و فیرعه‌ون ل دویف وى ده‌ات داکو
 وى بگريت خودی دشا ب ئیکجاری ئەوى ئاقى ژ ریکا موسای ﷺ
 بده‌ته پاش به‌لى پا ئەوى وه‌حى بو موسای هنارت و گوتى: ﴿أَنْ أَضْرِبَ بِعَصَاكَ
 الْبَحْرَ فَأَنْفَلَكَ فَكَانَ كُلُّ فِرْقٍ كَالطَّوْدِ الْعَظِيمِ﴾ [الشعراء: ٦٣] ئانکو: (ئەقجا مە وه‌حى
 بو موسای هنارت کو گوپالى خو ل ده‌ریایى بده، قیجا وى گوپال لی‌دا ،
 و ده‌ریا هاته‌ کولاشتن و بو‌ دوازه‌ ریک ل دویف هژمارا ئوبج‌اخین
 ئسرائیلیان، و هەر پارچه‌یه‌ک وه‌کى چیا‌یه‌کى مەزن لی‌ هات) و ب قى
 چەندى خودایى مەزن دشا وانه‌یه‌کى نیشا موسای و مە ژى بده‌ت کو هەر
 تشته‌کى مرو‌فى دقیت بگه‌هیتى دقیت ئەگەر ییښ وى چەندى بجه‌بینیت
 ئەگەر دشیانین مرو‌فیدا بیت.

پاشی ژى خودى هەر تشتهک ل سهر وى چهندي يى ئافراندى کو ئهو ئافراندن بابتهى ئهوى ئافراندى بيت، و بهرى ههر ئافرانديهكى يى دايه وى چهندي يا ژ بو وى ئافراندى، بگره ژ ههولدانان و لقينان و رهفتارين جوراوجور و ههتا دووماهيى، و ههمى کارين دونيايى و ئاخرهتى ل سهر قى سيستمى داهينهري سهرسورهينه ئاڤاكرينه، ئهو سيستم شههدهيى ددهت کو خودى ب شيانين خو يى بى كيماسيه، و حكمهتا وى يا تمامه، ههروهسا مروث ژى شههدهيى ل سهر قى چهندي ددهن دهمى خودى بهري وان ددهته وان کاران بين کو ئهو پى رازى، چونكو دهمى مروثهك باوهريى ب خودى دئينيت يان كوفريى ب وى دكهت ئهو يى رازيه ل سهر قى چهندي و ئهقه بخو باشتين بهلگهيه ل سهر قهدهرا خودى، چونكى ههر خودى بوويه يى کو ئهو رازيبوونا ههنى وهزرا ههنى ل دهف وان پهيداكرى تاكو ئهو كارى بو بكن و ئهگهرين پهيداوونا وى چهندي بكاربين.

ئهقجا ئهو كهسى ئاخرهت بڤيت و بزانيت كو بدهست مروثيه ناهيت بتن ب رڤكا وى چهندي نهبيت كو مروث باوهريى بينيت و كارين چاك بكهت، دى مروث ئهو چهندا بهروفاژى قان كريان هيليت، و دى ههمى پيكولان كهت كو وى باوهريى ل دهف خو پهيدا بكهت، و ههر تشتهكى بچيك ژى يى كو وى دگههينته قى باوهريى دى بدهستخوڤهئينيت، و دى ههر بزاقهكا چاك دى كهت دا كو وى بگههينيته ئاخرهتى، و ل بهرامبهري وى چهندي دى خو ژ كوفري و گونههان پاريزيت، و ههر گاقهكا كهفته د گونههى دا ژى دى لهزى كهت و بهرهف تهوبيه چيت.

بۆ نموونه خودانى بهرهمهكى ئهگەر زانى كو هندیكه جوراوجوریا بهرهمان و مفايین وانانه بدهستقهناهیین ههتا كو تو بهرهمئیانی نهزانی و كار پئی بکهی، هینگى دى بهرهف وى چهنديقه چیت و ئهگهران بکارئینیت.))^(۱).

و ههروهسا شیخی ئیسلامى ئبن تهیمیه دهربارهى قى چهندی دبیریت: ((و ئهگەر كهسهكى ئهوه چهنده هیلا یا كو فهرمان پئی لى هاتیه کرن ب هیجهتا وى چهندی كو ئهف چهنده یا بۆ وى هاتیه نقیسین كو پیگیریى ب فهرمانین خودى نهكەت، هینگى ئهقه ئهوه كهسه یی كو ئهف چهندا ئهوه هزردکەت بۆ وى هاتیه نقیسین و دى ب ئهگەرى قى چهندی بیته مروقهكى نهسەرفهراز ل دنیاى و ئاخەرتى، و خودانى قى گوتنى وهكى ویه یی كو دبیریت: ئهز ناخوم و ناغهخوم؛ ئهقجا ئهگەر خودى بۆ من نقیسی بیت ئهز دى تیرم ئهگەر نه ژى نه تیرنام، یان ژى وهكى ویه یی دبیریت: ئهز ناچمه نقینا ژنکا خو ئهگەر خودى بۆ من نقیسی بیت دى من ههه کورەك ههبيت و ئهگەر نه نقیسی ژى بیت، ئهز بچمه نقینا ژنکا خو یان نه ههه چ مفا تیدا نینه.

و ههروهسا ئهوه چهنده ژى یا خهلهته دهمی مروف دوعایان بهیلیلت، یان ژى داخازیا هاریکاریى ژ خودى نهكەت و بهیلیلت، و ئهوه كهسى قى چهندی دکهت هزردکەت كو ئهوه یی تشتهكى دروست دکهت، چونكو هزردکەت قهدهرا وى ههه چ بیت دى پرویدهت ئهگەر خو ئهوه ئهگەری وى چهندی ژى بکارنهئینیت، ئهف جوهره كهسین ههنى ههمى نهزانن و دسهرداچووبنه، و

(۱) الرياض الناضرة، لعبدالرحمن بن ناصر السعدي، ۱۲۵-۱۲۶.

ئەو فەرمودا موسلم ژ پیغەمبەری ﷺ قەدگوھیزیت بەلگەیه ل سەر قی چەندی دەمی دبیزیت: ((ل سەر وی تشتی یی پژد بە یی کو مفای دگەهینتە تە و داخازا هاریکاری ژ خودی بخوازه و پاشقەنەچە، و ئەگەر تشتەک ب سەری تە هات نەبیژە ئەگەر من ئەف فلان تشت کربا هوسا نەدبوو یان دا هوسا بیت، بەلکی بیژە (قدر الله و ما شاء فعل)؛ هندیکه گوتنا هەکهیه ریکی ل بەر کاری شەیتانی قەدکەت))^(۱).

ئانکو پیغەمبەری ﷺ فەرمان ل مروقی کرب وی تشتی مفای دگەهینتە وی، و داخازا هاریکاری ژ خودی بخوازیت، و ئەو ژ دەستداهیلانی پاشقەلیدا، ئەو دەستداهیلانا کو مروف هزردهکەت مروف دی خۆ هیلیتە ب هیقیا قەدەرێقە، پاشی فەرمان ل وی کر ئەگەر تشتەک ب سەری وی هات بلا ب خەم نەکەفیت ژ بەر وی تشتی وی ژ دەستدای، بەلکی بلا بیرا خۆ ل قەدەری بینیتەقە، و کاری ب هیلیتە ب هیقیا خودیقە، چونکو ئەو ژبلی قی چەندی نەشیت تشتەکی دی بکەت))^(۲).

و هەروەسا ئەو کەسین کاری دەیلن ب هیجەتا وی چەندی کو قەدەر یا هاتیە نفیسین و ب دووماهییک هاتی، بلا باش بزانی ئەوی گوتی: ((خودی مقەدەری ئافرانیدیان یین نفیسین بەری کو ئەسمانان و ئەردی ب ئافرینیت

(۱) ((قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: الْمُؤْمِنُ الْقَوِيُّ، خَيْرٌ وَأَحَبُّ إِلَى اللَّهِ مِنَ الْمُؤْمِنِ الضَّعِيفِ، وَفِي كُلِّ خَيْرٍ أَحْرَصُ عَلَى مَا يَنْفَعُكَ، وَأَسْتَعِنُ بِاللَّهِ وَلَا تَعْجِزْ، وَإِنْ أَصَابَكَ شَيْءٌ، فَلَا تَقُلْ لَوْ أَنِّي فَعَلْتُ كَانَ كَذَا وَكَذَا، وَلَكِنْ قُلْ قَدَرُ اللَّهِ وَمَا شَاءَ فَعَلَ، فَإِنَّ لَوْ تَفْتَحُ عَمَلَ الشَّيْطَانِ.)) ئیمامی موسلم (۲۶۶۴) قەدگوھیزیت.

(۲) مجموع الفتاوى لابن تيمية، ۲۸۴-۲۸۵.

ب ۵۰،۰۰۰ سالان) (۱) کو پیغہ مبعہرہ ﷺ و ئهوی گوتی: ((نینه کهسهک ژ ههوه، نینه نهفسهک ژ نهفسین ههوه ئیلا خودی جهی وی د ئاگریدا یان د بحهشتیدا یی نقیسی)) (۲)، ههر ئهوه یی کو گوتی: ((کاری بکمن ریکا ههر کهسهکی یا هاتیه ب ساناهیکن بۆ وی تشتی یی ژ بۆ هاتیه ئافراندن)) (۳).

(۱) ((قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: كَتَبَ اللَّهُ مَقَادِيرَ الْخَلَائِقِ قَبْلَ أَنْ يَخْلُقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِخَمْسِينَ أَلْفَ سَنَةٍ، قَالَ: وَعَرْشُهُ عَلَى الْمَاءِ. فِي رَوَايَةٍ: بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلُهُ، غَيْرَ أَنَّهُمَا لَمْ يَذْكُرَا: وَعَرْشُهُ عَلَى الْمَاءِ.)) ئیمامی موسلم (۲۶۵۳) فه دگوهیزیت.

(۲) ((قال علي بن أبي طالب: كُنَّا فِي جَنَازَةٍ فِي بَقِيعِ الْغَرْقَدِ، فَأَتَانَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَعَدَ وَقَعَدْنَا حَوْلَهُ، وَمَعَهُ مَخْصَرَةٌ، فَكَسَّ فَجَعَلَ يَنْكُتُ بِمَخْصَرَتِهِ، ثُمَّ قَالَ: مَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ وَمَا مِنْ نَفْسٍ مَنفُوسَةٍ إِلَّا كُتِبَ مَكَانُهَا مِنَ الْجَنَّةِ وَالنَّارِ، وَإِلَّا قَدْ كُتِبَتْ شَقِيَّةٌ أَوْ سَعِيدَةٌ. قَالَ رَجُلٌ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَفَلَا نَتَّكِلُ عَلَى كِتَابِنَا وَنَدْعُ الْعَمَلَ؟ فَمَنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ السَّعَادَةِ، فَسَيَصِيرُ إِلَى عَمَلِ أَهْلِ السَّعَادَةِ، وَمَنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ الشَّقَاءِ، فَسَيَصِيرُ إِلَى عَمَلِ أَهْلِ الشَّقَاوَةِ، قَالَ: أَمَّا أَهْلُ السَّعَادَةِ فَيَسِيرُونَ لِعَمَلِ أَهْلِ السَّعَادَةِ، وَأَمَّا أَهْلُ الشَّقَاوَةِ فَيَسِيرُونَ لِعَمَلِ أَهْلِ الشَّقَاءِ. ثُمَّ قَرَأَ: {قَامًا مَنْ أُعْطِيَ وَاتَّقَى * وَصَدَّقَ بِالْحُسْنَى} [الليل: ۵، ۶] الآية.)) بوخاری (۴۹۴۸) و موسلم (۱۸۴۴) فه دگوهیزیت.

(۳) ((قال علي بن أبي طالب: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، ذَاتَ يَوْمٍ جَالِسًا فِي يَدِهِ عُودٌ يَنْكُتُ بِهِ، فَرَفَعَ رَأْسَهُ فَقَالَ: مَا مِنْكُمْ مِنْ نَفْسٍ إِلَّا وَقَدْ عُلِمَ مَنَزَلُهَا مِنَ الْجَنَّةِ وَالنَّارِ قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَلِمَ نَعْمَلُ؟ أَفَلَا نَتَّكِلُ؟ قَالَ: لَا، اْعْمَلُوا، فَكُلُّ مُسِيرٍ لَهَا خُلِقَ لَهُ ثُمَّ قَرَأَ: {قَامًا مَنْ أُعْطِيَ وَاتَّقَى، وَصَدَّقَ بِالْحُسْنَى}، إِلَى قَوْلِهِ {فَسَنَيَسِرُهُ لِلْعُسْرَى} [الليل: ۵ - ۱۰]) ئیمامی موسلم (۲۶۴۷) فه دگوهیزیت.

بابه تی سیی:

کرنا گونه‌هان یان هیلانا ئه‌رکین شرعی ب هیجه‌تا قه‌ده‌ری

باوه‌ریئینانا ب قه‌ده‌ری ریکی ناده‌ته که‌سی گونه‌هکار کو وی تشتی وی دقیت بکه‌ت ژ گونه‌هان یان هیلانا ئه‌رکین شرعی، شیخی ئیسلامی ئبن ته‌یمیه دبیت: ((بو که‌سی نینه کو ئه‌و ب هیجه‌تا قه‌ده‌ری گونه‌هان بکه‌ت، و هه‌می موسلمان و هه‌می ملله‌ت و هه‌می خودان ئاقل ل سهر قی چهن‌دی د ریککه‌فتینه؛ ئه‌گه‌ر ئه‌ف چهن‌ده یا دروست با هه‌ما هه‌ر که‌سه‌کی قیابا دا وی کاری که‌ت یی کو ده‌یتته سهر ه‌زرا وی بگه‌ر ژ کوشتنا مروّقان و تالانکرنا مالّی خه‌لکی و هه‌تا دووماهیی ژ کارین کریت، و دا هیجه‌تا خو که‌ته قه‌ده‌ر.

و هه‌ر ئه‌و که‌سی ب هیجه‌تا قه‌ده‌ری گونه‌هان دکه‌ت و خرابیان دکه‌ت، ئه‌گه‌ر هات و که‌سه‌کی ته‌عدایی یان ژی خرابیه‌ک ل وی کر و گوتی مانّی قه‌ده‌را ته ئه‌ف چهن‌ده بوو هینگی دی بینی ئه‌و ب قی چهن‌دی رازی نابیت و دی خو تورپه‌که‌ت، ئه‌فه ل وی ده‌می ئه‌وی به‌روفاژی ئاخفتنا خو ره‌فتارکر، و ئه‌ها ئه‌فه به‌لگه‌یه ل سهر وی چهن‌دی کو ئه‌و که‌س که‌سه‌کی تیکده‌ره نه‌کو که‌سه‌کی هندی دینداره هه‌تا کو هیجه‌تا کرنا خرابیان بکه‌ته قه‌ده‌ر، هه‌ر که‌سه‌کی خودان ئاقل بیت ده‌می که‌سه‌کی دبینیت کو یی قه‌ده‌ری بو

زهوقی خو دکه ته هیجهت هینگی نهو دی زانیت نهو کهسه کی
تیکده ره (۱) (۱).

ئهفه زی هندهک به لگه یین دینه ژ قورئانی ل سهر نه دروستیا قی چهن دی:

۱- خودایی مه زن **وَعَلَّكَ دَبِثَت:** ﴿سَيَقُولُ الَّذِينَ أَشْرَكُوا لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا أَشْرَكْنَا
وَلَاءَ آبَاؤُنَا وَلَا حَرَمًا مِّنْ شَيْءٍ كَذَلِكَ كَذَّبَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ حَتَّىٰ ذَاقُوا بَأْسَنَا قُلْ هَلْ
عِنْدَكُمْ مِّنْ عِلْمٍ فَتُخْرِجُوهُ لَنَا إِن تَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَإِنْ أَنْتُمْ إِلَّا تَخْرُصُونَ ﴿١٤٨﴾﴾
[الأنعام: ۱۴۸] ئانکو: (ئهوین هه قیشک بو خودی دروستکرین دی بیژن:
ئه گهر خودی قیابا ئهم و بابین مه شرکی نه کهین و تشته کی بیی وی حهرام
نه کهین، مه وه نه دکر، خودی به رسقا وان ددهت کو ئهفه مه سه له که کافرین
به ری وان زی هلئییخستبوو، و گازیا پیغه مبه ریڼ خو پی درهو ده ریڼیخستبوو،
و نهو ل سهر قی چهن دی به رده وام بووینه هه تا عه زابا خودی ب سهر واندا
هاتی. تو -ئه ی پیغه مبه ر- بیژه وان: ئه ری تشته ک ژ زانینا دروست ل نک
هه وه هه یه هوین بو مه ئاشکه را بکه ن ل دور حهرام کرنا هه وه بو ئان حه یوان
و چاندییان، و گوئنا هه وه کو خودی کوفر بو هه وه یا قیای، ویی پی ژ
هه وه رازی بووی؟ هن دی هوین د مه سه لا قی دینی دا، هه ما بتن ی هوین
دویشکه فتنه هزر و ته خمینان دکه ن، و هه ما هوین دره وا دکه ن)، ئه ئان
موشرکان قه دهر کره هیجهت ل سهر کوفر خو، ئه قجا ئه گهر هیجهت و وان یا
دروست با و خودی یی ژ رازی با نهو توشی عه زابا خودی نه دبوون.

۲- خودایى مهزن دبیثیت: ﴿رُسُلًا مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى اللَّهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا﴾ [النساء: ۱۶۵] ئانکو: (من هندهک پیغهمبه‌ر بۆ به‌نیین خو هنارتینه دا مزگینی ب قه‌نجیا من بده‌نه وان و وان ژ عه‌زبا من ب ترسینن؛ دا پشتی هنارتنا پیغهمبه‌ران مروّقان چ هیجته نه‌مین، و خودی د ملکى خودا یی زال بوویه، و د ږیغه‌برنی دا یی کاربنه‌جه بوویه)، ئەقجا ئەگەر هیجه‌تگرتنا ب قه‌ده‌ری ل سەر کرنا گونه‌هی کاره‌کی دروست با هینگی مروّقان چ پیدفیاتى ب هنارتنا پیغهمبه‌ران ژ ده‌ف خودی نه‌دبوو.

۳- خودایى مهزن فه‌رمان یین ل مروّقان کرین و ئەو یین پاشقه لی‌داین ژ هنده‌ک تشتان، و ئەو تشته یی ل سەر ملیت وی ږاکری یی کو د شیانیت وی دا نه‌بیت ئانکو یی ل وی بوری، وه‌کی خودایى مهزن دبیثیت: ﴿فَاتَّقُوا اللَّهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ﴾ [التغابن: ۱۶] ئانکو: (ئەقجا —گه‌لی خودان باوه‌ران هوین ل دویش شیانا خو ته‌قوایا خودی بکه‌ن).

۴- هه‌روه‌سا گو‌تیه: ﴿لَا يَكْلِفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا﴾ [البقرة: ۲۸۶] ئانکو: (خودی وی تشتی ژ به‌نیین خو ناخوازت یی ئەو نه‌شین بکه‌ن)، ئەری ما ئەگەر مروّف یی نه‌چاربا ل سەر کرنا کاران دا خودی وی چه‌ندی ژى ل سەر وی حسابکه‌ت یا کو ئەو نه‌شیت خو ژى خلاص که‌ت؟، ئەف چه‌نده دره‌وه‌که و کریتیه‌که د راستا خودی دا ده‌يته گوتن، ژبه‌ر قی چه‌ندی ئەگەر مروّقی گونه‌هه‌ک کر ژ نه‌زانین یان ژبیرکرن یان ژ مه‌ژبوری هینگی چ گونه‌ه ل سەر وی نینن، چنکو خودی یی ل وی بوری.

۵- هندیکه قهدهره نه پینه کا قهشارتیه ل دهف خودی حلاله، و کهسهک ژ مروّقان کارهکی نزانیت بتنی پشتی پرویدانا وی کاری نه بیت، و حهزکنا مروّقی بو کرنا کارهکی بهری کرنا وی کارییه، نه قجا حهزکنا وی بو کرنا وی کاری نه ژ بهر وی چهن دینه کو نهو قهدهرا خودی دزانیت، نه قجا ده می نهو کارهکی خراب دکهت و دبیتیت خودی نه قه یا کریه قهدهرا من نهو درهوا دکهت؛ چونکو نهو یی وی چهن دی دگه هینیت کو نهو غه بیی دزانیت، و ژ خودی پیقه تر کهسهک غه بیی نزانیت، نه قجا ل وی ده می هیجه تا وی هیجه ته کا پیچ و به تاله، چونکو مروّق هیجه تی ب وی تشتی ناگرت یی کو مروّق نه زانیت.

۶- نه گهر مه ریک دا وی کهسی کو ب هیجه تا قهدهری گونه هان بکهت نه قه هینگی مه شهریه تی خودی به تالکر و پشتگو هقه هاقیت.

۷- نه گهر هیجه تگرتنا ب قهدهری ل سهر قی شیوهی یا دروست با هینگی دا ژ ئبلیسی (شهیتان) ی ژی هیته قه بیلکرن ده می گوتی: ﴿قَالَ فِيمَا آغْوَيْتَنِي لَأَقْعُدَنَّ لَهُمْ صِرَاطَكَ الْمُسْتَقِيمَ ١٦﴾ [الأعراف: ۱۶] نانکو: (ئبلیسی له عنه تی گوت: ژ بهر کو ته نهز دسهردا بریم سویند نهز دی گه لهک بزاقی کهم؛ دا نهز دوونده ها ئاده می د سهر ریکا ته یا راست دا بیه، و نهز دی وان ژ وی ئیسلاما ته خوړستیا وان ل سهر دای پاشقه بهم).

۸- نه گهر هیجه تا ثان مروّقان یا دروست با دا فیرعه ون کو دوژمنی خودیه و موسا علیه السلام کو په یام بهری خودیه د به کسان بن.

۹- هیجه تگرتنا ب قهدهری ل سهر کرنا گونه هان و خهله تیان ب دروست دانانا دینی کافرایه.

۱۰- و ئەگەر ئەو هیجه ته کا دروست با دا خه لکی جههنه می هیجه تی ب قهدهری گرن، د ده مه کیدا ئەو ب ئاگری جههنه می ب ئاگه ه بوون، و وانا گومان دهرن کو دی جهی وان بیه ته ئەفه، پاشی ئەو چوونه د ئاگریدا، هینگی دی هیجه تا خو که نه قهدهر ل سهر کوفر و گونه هین خو؟، بیگومان نه خیر، بهلی ئەو دی وی بیژن وهکی خودایی مه زن گوتی: ﴿رَبَّنَا أَخْرِنَا إِلَىٰ أَجَلٍ قَرِيبٍ نُّحِبِّ دَعْوَتَكَ وَنَتَّبِعِ الرَّسُولَ﴾ [ابراهیم: ۴۴] ئانکو: (خودایی مه هتا ده مه کی نیزیک تو مه بهیله ئەم دی باوهریی ب ته و پیغه مبه رین ته ئینین).

ههروه سا دی بیژن: ﴿قَالُوا رَبَّنَا غَلَبَتْ عَلَيْنَا شِقْوَتُنَا وَكُنَّا قَوْمًا ضَالِّينَ﴾ [المؤمنون: ۱۰۶] ئانکو: (ده می پیغه مبه رین وان په یام گه هاندیه وان و ئەو ترساندین، وان ل رۆژا قیامه تی گوت: خودایی مه ئەو خوشی و دلچوونین ته بۆ مه نفیسین ب سهر مه فه هاتن و ل سهر مه زال بوون، و ئەم ب قی کرپارا خو ژ حه قیی د بهرزه بووین).

و دی بیژن: ﴿قَالُوا لَوْ كُنَّا نَسْمَعُ أَوْ نَعْقِلُ مَا كُنَّا فِي أَصْحَابِ السَّعِيرِ﴾ [الملك: ۱۰] ئانکو: (و وان دانپیدان کر و گوت: ئەگەر مه ب دروستاهی گوهداری کرپا، یان مه هزرا خو د وی تشتی دا کرپا یی ئەم بۆ دهاتینه گازبکرن، ئەم ژ جههنه میان نه دبووین).

و دی بیژن: ﴿قَالُوا لَمْ نَكُ مِنَ الْمُصَلِّينَ﴾ [المدثر: ۴۳] ئانکو: (تاوانباران گوت: د دنیا یی دا ئەم ژ نقیژکه ران نه بووین)، ئەفجا ئەگەر هیجه تگرتنا ب قهدهری ل سهر کرنا گونه هان یا دروستبا دا ئەو هیجه تی ب وی چهندی گرن،

چونكى ئەو ژ ھەر كەسەكى پىتر پىندى ب ئەگەرەكىنە كو وان ژ ئاگرى
بىنيتەدەر.

۱۱- و ھەرۈسە ئەو چەندا ئەقى ھىجەتتى رەت دكەت ئەو ھەرە كو مەرۋف د
كاروبارىن ژيانا خۇدا وى رېكى دگرىت يا كو مەرۋفى دگەھىنيتە ئەنجامەكى
باش، و مەرۋف وى رېكى ناگرىت يا كو بۆ مەرۋفى ئەنجامەكى خراب پىتھە
دھىت و ھىجەتە خۆ بکەتە قەدەر.

ئەقجا بۆچى دى د كاروبارىن دىنى خۇدا بەرەف وى تىشتىقە چىت بى كو
ئەنجامەكى خراب پىتھە دھىت و دى ھىجەتە خۆ كەتە ئەو چەندە كو قەدەرا
وى بوو؟

بۆ نمونە: ئەگەر كەسەكى قىيا گەشتەكى بۆ ۋەلاتەكى بکەت، و دوو رېك
يىن ھەين، رېكەك ژ وانا يا ئارامە و پاراستىيە، رېكا دووئ ھەمى نەخوشى
و شەر و كوشتن و رېگرىنە، ئەرى ئەو كەسە دى د كىژ رېكى را چىت؟
بىگومان ئەو دى د رېكا ئىكى ھەلبىزىت، ئەقجا بۆچى بۆ گەشتن بۆ
ئاخرەتتى مەرۋف ناچىتە رېكا بىجەشتى ل شوبنا بچىتە رېكا جەھنەمى؟

۱۲- ھەرۈسە دەمى تو دىبىزىيە ھىجەتگرى -ل دوىف ئەوا ئەو ھەزردكەت:-
ھەقزىنى پىك نەئىنە؛ ئەگەر خودى زاروك كرىنە قەدەرا تە دى بۆ تە ھىن،
و ئەگەر نە خو تو ژنى ژى بىنى چ مفا تىدا نىنە، و چ خارنى و چ قەخارنى
نەقەخو؛ ئەگەر خودى بۆ تە نقىسى بىت تو دى تىر بى و ئەگەر نە تو ھەر
تىر نابى، و ئەگەر گورگەكى يان ھەرچەكى راھىلا تە نەردەقە چونكو ئەگەر
خودى رىزگاركرن كرىتە رىزقى تە تو دى رىزگار بى و ئەگەر نە ھندى تو بىرەقى

ژی تو پرگار نابی، و ئەگەر تو نەساخ بووی چ دەرمانان نەخو ئەگەر خودی شیفایا کەربیتە قەدەرا تە دئی تو ساخ بی و ئەگەر نە هینگێ چ مفا د دەرماناندا نینە.

ئەری ئەو دئی پازی بیت ل سەر قی گوتنا مە یان نە؟ ئەگەر ئەو پازی بوو ل سەر گوتنا مە، هینگێ ئەم دئی زانین کو ئاقلی وی یی نەیی درسته، و ئەگەر ئەو ل سەر ئاخفتنا مە پازی نەبوو ئەقە هینگێ وی بخۆ هیجەتا خو بەتالکر.

۱۳- ئەگەر مە گرتی ئەف جورە هیجەتگرتنە یا دروستبا هینگێ داخازا ژێیرنا گونەهان، تەوبی، و دوایا، فەرمانکرنا ب باشیی و پاشقەلیدانا ژ خرابیی چ مفا یی خو نەدبوو.

۱۴- ئەگەر قەدەر هیجەتەکا دروستبا ل سەر کرنا گونەهان و خەلەتیان، بەرژەوهندییەن خەلکی نە دەهاتنە پاراستن، و دا ل هەمی جەهان بیتە خەپسە و هوسە، و پیدقی ب چ سنوردانان، یان سزادانان، یان خەلاتکرنا نەدکر؛ چونکو ئەو کەسی خەلەتی کربا دا هیجەتا وی قەدەر بیت، و مە پیدقی ب وی چەندی نەدکر تاوانباری سزابدەین یان پێگرتن ریکا یان هەتا دووماهیێ چونکو ئەوا وی کری چ ب دەستی وی نینە هەمی ب قەدەرا خودییە، و کەسەکی ب ئاقل قی چەندی نابێژیت.

۱۵- هندیکە ئەو کەسی هیجەتی دگرت دئی بێژیت: ل مە ناھیتە گرتن سەرا خەلەتیێ مە، چونکو خودی ئەف چەندە یا بو مە نقیسی، ئەقجا دئی چەوا ل مە گرت و مە سزادەت؟

دئ بیژینه وی: ژبه‌ر وی چەندئ ل مه ناگریت یا بۆ مه هاتییه نقیسی، به‌لکو دئ ژبه‌ر وی کاری ل مه گریت ئەوی مه کری؛ چونکو هندی ئەمین خودایی مه‌زن ئەم ب وی چەندئ پیگیر نه‌کرینه کو ئەم وی چەندئ بکه‌ین یا وی بۆ مه نقیسی یان کره قەدەرا مه چونکو بۆ مه نه‌گوتیه و ئەم نزانین، به‌لئ ئەم یی ب وی چەندئ پیگیرکرین ئەوا کو فەرمان پی ل مه کری و یا بۆ مه گوتی و ئەم دزانین؛ ئەقجا ل قیری جیوازی یا هەوی دناقبه‌را وی تشتی خودی دقیت مه بکه‌ته قەدەرا مه، و ئەو تشتی خودی ژ مه دقیت، ئەقجا هندیکه ئەو تشتە ئەوی خودی دقیت بیته قەدەرا مه یا بۆ مه نقیسی، و هندیکه ئەو تشتە یی خودی ژ مه دقیت فەرمان پی یا ل مه کری.

و پتریا وان که‌سین هیجه‌تی ب قەدەری دگرن ل سه‌ر کرنا گونه‌هان، ئەگەر چاکیه‌ک کر دئ وی چەندئ بۆ خو زقرینن، و ئەگەر گونه‌هه‌ک کر دئ بیژن خودی ئەف چەنده بۆ مه نقیسی بوو.

و ل دووماهیئ هندیکه هیجه‌ت‌گرتنا ب قەدەرییه ل سه‌ر کرنا گونه‌هی، هیجه‌ت‌گرتنه‌کا بی بنه‌ما و به‌تالە ب به‌لگه‌ییین شه‌رعی و ئاقلی و که‌تواری (واقعی).

بابه تی چواری:

کهنگی دروسته مروځ بیتیت ئەف چەندە قەدەرە خودی بوو؟

هینگی دروسته مروځ بیتیت ئەف چەندە قەدەر بوو ل دەمی هەژاری یان نەساختی یان ژناڤچوونا مالتی مروځی یان کوشتنا ب خەلەتیڤه، یان دەمی کەسەکی نیزیکی وی دمریت، و هەتا دووماهی؛ هندی ئەف چەندەیه ژ تمامەتیا رازیبوونا مروځیه ب خودی ﷺ، ئەڤجا هندیکه هیجەتگرتنا ب قەدەرێیه پیدڤیه د دەمی موسیبهت و نەخوشیاندا بیت نە ل سەر کرنا گونەهان، هندیکه کەسی سەرفەرازه دی داخازا ژتیرنا گونەهان ژ خودی کەت دەمی گونەهەکی دکەت و دی سەبری ل سەر نەخوشیان و موسیبهتا کیشیت هەروەکی خودایی مەزن گوتی: ﴿فَاصْبِرْ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَاسْتَغْفِرْ لِذَنْبِكَ﴾ [غافر: ۵۵] ئانکو: (تو صەبری ل سەر نەخوشیان بکیشە، چونکی مە سۆزا دایە تە، و سۆزا مە هەر دی بجە هیئت، و تو داخوازا ژتیرنا گونەهان بوو خۆ بکە).

و هندیکه کهسێ دسهرداچووی و نهسهرفهرازه ل دهمی موسیبهت و نهخوشیان دی خو نهپازی کهت، و ل دهمی گونهههکی دکهت دی قهدهری کهته هیجهت) (۱).

و دی نمونهکی ئینین داکو ئەف چهنده پتر پروون ببیت: ئەگەر کهسهک کهسهکی دی کوشت ب خهلهتیقه(ئانکو بیی دهستی) و پاشی خهلکی بهحسی وی کر و لومهی وی کر، و وی گوت ئەف چهنده قهدهر بوو و نه ب من بوو، هینگی هیجهتا وی دی هیته وەرگرتن، و ئەگەر کهسهکی کهسهکی دی ب مههم کوشت پاشی بکوژ هاتهگرتن و پیرابوون دگهل هاتنهکرن پاشی ئەو بیثیت ئەف چهندا من کری قهدهر بوو هینگی ئەف هیجهتا هەنێ ژ وی ناهینه وەرگرتن؛ ژبهرفی چهندي هیجهتا ئادهمی بو موسای-علیهما السلام- یا دروست بوو، دهمی پیغهملهیری مه ﷺ گوتی: ((ئادهمی و موسای گهنگهشهکر، ئەقجا موسای گوته وی: ئەری تو ئادهمی ئەوی خهلهتیا ته تو ژ بههشتی دهرفیخستی؟ پاشی ئادهمی گوته وی: ئەری تو موسای ئەوی خودی تو ههلبژارتی بو گههاندنا پهياما خو و

(۱) مجموع الفتاوی لابن تیمیة ۴۵۴/۸.

گوتنا خو، و تو دهی لومه من دکه ژبه وئ چهندا کو قهدهرا من بوو بهری ئمز ههیم؟^(۱) ئه قجا ئادهم شیا موسای^(۲).

ئادهمی ﷺ ههجهت ب قهدهری نهگرت ل سهر کرنا گونهها خو ههروهکی هندهک کهس هزردهکن، و موسای ﷺ لومه ئادهمی نهکر ل سهر گونهها وی؛ چونکو ئهو دزانیت کو ئادهمی ﷺ داخازا ژبیرنا گونههی ژ خودی خوازت و توبهکر، ئه قجا خودایی وی ل وی بوری و بهری وی دا هیدایهتی، و ههر کهسهکی ژ گونهههکی تهوبه دکهت ههر وهکی وی کهسیه یی گونهه نهکری، و ئه گهر موسای ﷺ لومه ئادهمی کرنا ل سهر گونهها وی، دا ئادهم ﷺ بهرسقا وی ددهت و بیژیتی: من گونهه کر پاشی من توبهکر، پاشی خودی تهوبا من قهیلکر، و دا بیژیتی: ته ژ ی یا موسا کهسهک یی

(۱) بلا بۆ مه ههميان يا پروون و ئاشکهرا بیت کو ئهو خهلهتیا ئادهمی ﷺ کری و دهمی ژ وی داری خواری، هینگکی ئهوی ژبیرکربوو کو خودی ئهو یی ژ خواریا فئی داری پاشقهلیدی، و بهلگه لسهه فئی چهندي ئهوه دهمی خودایی مهزن دبیریت: ﴿وَلَقَدْ عَهِدْنَا إِلَىٰ آدَمَ مِن قَبْلِ فَتَنِیْ وَلَمْ یُحِذِلْهُ وَعَزَمَّا ۝۱۵﴾ [طه: ۱۱۵]، ئانکو: (و ب راستی بهری ئادهم ژ داری بخوت مه شیرهت لی کربوو کو ئهو ژئ نهخوت، و مه گوتبوو وی: هندیکه ئبلیسه دوژمنی ته و یی ژنکا تهیه، قیجا ئهو ههوه ژ بحهشتی دهرنهئخیت، ئه گهر هوبن د دنیا ییدا دی د نهخوشییدا بن، ئینا شهیتانی وهسواس بۆ چیکر و وی گوهداریا وی کر، و ئادهمی شیرهتا مه ژبیرکر، و مه نه دیت وی ئهو تشت پاراستی یی فرمان یی ل وی هاتیه کرن).

(۲) ((قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: احْتَجَّ آدَمُ وَمُوسَى؛ فَقَالَ لَهُ مُوسَى: أَنْتَ آدَمُ الَّذِي أَخْرَجْتَكَ خَطِيئَتِكَ مِنَ الْجَنَّةِ! فَقَالَ لَهُ آدَمُ: أَنْتَ مُوسَى الَّذِي اصْطَفَاكَ اللَّهُ بِرِسَالَاتِهِ وَبِكَلَامِهِ، ثُمَّ تَلَوْنِي عَلَى أَمْرِ قَدَّرَ عَلَيَّ قَبْلَ أَنْ أُخْلَقَ؟! فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: فَحَجَّ آدَمُ مُوسَى، مَرَّتَيْنِ.)). ئیمامی بوخاری (۳۴۰۹) و موسلم (۲۶۵۲) قه دهگوهیزن.

کوشتی، به لئی مه بهستا موسای ئه و موسیبه ته بوو یا هاتییه سه ری ئاده می
ئه فجا ئاده می هیجه ت ب قه ده ری گرت^(۱).

(ئه فجا ئه و تشتی هاتییه قه ده رکن ژ موسیبه ت و نه خوشیان پیدقیه مروث
خو راده ستی وی چه ندی بکه تن و ئه ف چه ندی ژ تمامه تیا رازیوونا مروقیه
ب خودی، و هندیکه گونه هه بو که سی نینه ئه و گونه هی بکه ت، و ئه گه ر
کر ل سه ر وی پیدقیه داخوازا لیبورینی ژ خودی بخوازی ت و توبه بکه ت.
مروث دی ته وی ژ گونه ها و خه له تیان که ت، و دی بیهن فره هی ل سه ر
نه خوشیان کیشیت)^(۲).

و ههروه سا ژ وان که سین بو دروسته هیجه تی ب قه ده ری بگری ت و بیژی ت
ئه ف چه ندی قه ده را من بوو، ئه و که سه یی کو ژ گونه هه کی توبه دکه ت، ئه گه ر
ئیکی لومه ی وی کر ل سه ر گونه هه کی کو وی یا ژ وی گونه هی توبه کری
بو وی هه یه ئه و هیجه تی ب قه ده ری بگری ت.

بو نمونه ئه گه ر ئیکی گوته ته و به کاره کی: ئه ری ته بوچی ئه ف خه له تییه و
ئه ف خه له تییه کرن ؟ ئه و دی بیژی تی: ئه ف ب قه ز و قه ده را خودی بوو

(۱) مجموع الفتاوی لابن تیمیة ۱۷۸/۸، منهاج السنة ۷۸/۳-۸۱، الاحتجاج بالقدر لابن
تیمیة ۱۸-۲۲، الفرقان لشیخ الإسلام ۱۰۳-۱۰۵، الآداب الشرعية لابن مفلح ۲۵۸/۱-
۲۶۰، البداية و النهاية لابن کثیر ۸۳/۱-۸۷.

(۲) شرح الطحاویة ۱۴۷، الفتاوی الکبری لابن تیمیة ۱۶۳/۵، التدمیریة ۲۳۱، المسائل
التي لخصها شیخ الإسلام محمد بن عبد الوهاب من فتاوی ابن تیمیة ۳۴.

و من توبه کر و داخوازا ژئیرنا گونه‌هان ژ خودی خواست، هینگی نهو هیجه‌تگرتن دی ژ وی هیته وه‌رگرتن و یا دروسته^(۱).

پاشی ژی نه‌یا دروسته بو کهسه‌کی لومه‌ی کهسه‌کی بکه‌ت کو ژ گونه‌هی توبه‌کرییت؛ چونکو هندیکه سه‌ربوره ژ دووماهیکه‌کا باش دهیته وه‌رگرتن نه ژ ده‌ستیپکه‌کا خه‌له‌ت یان خراب.

(۱) شفاء العلیل ۳۵، القضاء و القدر لأسعد محمد الصاغری ۲۴، تقریب التدمریة لابن عثیمین ۱۱۵.

بابه تی پینجی:

حهزکرنه (الإرادة) خودی

حهزکرنه (الإرادة) خودی دابهشی دوو جوران دبیت:

۱- ههزکرنه گهردوونی یا قهدهری: ئەف په‌یقه هه‌قواتایا په‌یقا ده‌ستبردانی یه، و د قی ههزکرنی دا چ تشت ژ بن ناده‌رکه‌قن و هه‌می تشتا بخۆقه‌دگربت؛ ئەقجا کافر و موسلمان د بن قی ههزکرنه که‌ونیقه وه‌کی ئیکن، و هه‌روه‌سا خیر و چاکی و گونه‌ه هه‌می ب ههزکرنه خودیقه پروویدده‌ن.

۱- هه‌روه‌کی خودایی ئیکانه دبیت: ﴿وَإِذَا أَرَادَ اللَّهُ بِقَوْمٍ سُوءًا فَلَا مَرَدَّ لَهُ﴾ [الرعد: ۱۱] ئانکو: (و ئە‌گه‌ر خودی نه‌خوشیه‌ک بۆ ملله‌ته‌کی قیا چ ره‌ف بۆ وان ژئ نابن).

۲- هه‌روه‌سا دبیت: ﴿فَمَنْ يُرِدِ اللَّهُ أَنْ يَهْدِيَهُ يَشْرَحْ صَدْرَهُ لِلْإِسْلَامِ وَمَنْ يُرِدْ أَنْ يُضِلَّهُ يَجْعَلْ صَدْرَهُ ضَيِّقًا حَرَجًا كَأَنَّمَا يَصَّعَّدُ فِي السَّمَاءِ﴾ [الأنعام: ۱۲۵] ئانکو: (قیجا هه‌چیئ خودی هه‌زبکه‌ت کو به‌ری وی بده‌ته‌ه‌قیئ، ئەو سینگی وی بۆ باوه‌ریئ فره‌ه‌ دکه‌ت، و هه‌چیئ ئەو هه‌زبکه‌ت کو وی

به‌رزه‌که‌ت، ئەو سینگى وى ب پهنه‌که‌ى دژوار به‌رتەنگ دکه‌ت دا هیدایه‌تى قه‌بويل نه‌که‌ت، وه‌کى حالى وى يى به‌ر ب چينين (طه‌به‌قين) عه‌سمانى يين بلندقه‌ ب سهر دکه‌قيت، قيجا ئەو به‌ين ته‌نگ دبیت و نه‌شیت خوش به‌ينا خو هه‌لکيشیت. و کانى چه‌وا خودى سينگين کافران به‌رتەنگ دکه‌ت، وه‌سا ئەو عه‌زابى ددانته سهر وان يين باوه‌ريى پى نه‌ئين).

۲- هه‌زکونا (الإرادة) شهرعى يا دینى: هه‌ژیکرنا خودى رازببونا وى بخوڤه‌دگريت.

۱- بۆ نمونه وه‌کى د قورئانا پيروزدا هاتى: ﴿يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ﴾ [البقرة: ۱۸۵] ئانكو: (خودى د شهرىعه‌تى خو دا تشتى ب ساناهى و خوش بۆ هه‌وه‌ دقيت، و وى زه‌حمه‌ت و نه‌خوشى بۆ هه‌وه‌ نه‌قيت).

۲- و گوتنا وى: ﴿وَاللَّهُ يُرِيدُ أَنْ يَتُوبَ عَلَيْكُمْ﴾ [النساء: ۲۷] ئانكو: (و خودى دقيت ته‌وبى بدانيته سهر هه‌وه، و ل خه‌له‌تيين هه‌وه ببوريت)، و گوتنا وى: ﴿مَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيَجْعَلَ عَلَيْكُمْ مِنْ حَرَجٍ وَلَئِنْ يُرِيدُ لِيُطَهِّرَكُمْ﴾ [المائدة: ۶] ئانكو: (خودى نه‌قيت ل سهر هه‌وه به‌رتەنگ بکه‌ت، به‌لى دقيت هه‌وه پاک بکه‌ت).

جیوازی دناڤهرا هەردوو ھەزکرناندا:

۱- ھەزکرن گەردوونی دبیت خودی ھەژێ بەکەت و یی ژێ پرازی بیت و دبیت خودی ھەژێ نەکەت و یی ژێ نەپرازی بیت، بەلێ ھەزکرن شەرعی چ گومان تیدا نینە کو خودی ھەژێ دکەت؛ ئەڤجا ھەزکرن گەردوونی ھەڤواتایە دگەل دەستوبردانی، و ھەزکرن شەرعی ھەڤواتا بۆ ھەژێکرنی.

۲- ھەزکرن گەردوونی مەبەست ژێ نە ئەو تشت بخۆبە، بۆ نمونە ئافراندنا شەیتانی (ئبلەسی)، یان ھەمی جورێن گونەھان و خرابیان؛ بەلکو مەبەست ژێ ئەو خودی ئەڤ چەندە یێن ئافراندین داکو داخازا ژێبەرن گونەھان یان تەوبە بەیتەکرن، یان ژێ دا مەرۆڤ خۆ ژێ ب پارێزن و خێر و چاکیان بەدەستخۆڤەبیین.

۳- ھەزکرن گەردوونی گومان تیدا نینە و پێدڤیە بەیتە پروویدان؛ چونکو ئەگەر خودی ھەزکرن تشتەک پروویدەت ئیلا دی پروویدەت، وەکی بوون یان مرنا کەسەکی، یان ھەر تشتەکی دی بیت، بەلێ ھەزکرن شەرعی، وەکی موسلمان بوونی، خودی ھەژێدکەت بەلێ نە مەرڤە پروویدەت دگەل ھەمی مەرۆڤان، دبیت پروویدەت و دبیت پرووینەدەت، و ئەگەر ھوسابا و پروویدابا دا ھەمی مەرۆڤ موسلمان بن.

۴- ھەزکرن گەردوونی یا گرێدایە ب خودایینیا خودی (ربوبیە) و چێکریین وی ڤە، و ھەزکرن شەرعی یا گرێدایە ب ئیکتاپەرێسیا (الوھیە) خودی و شەریعەتی ویڤە.

۵- هەردوو ھەزکرن ل دەف مەزۆڤی گۆھدار کۆمەدبن، بۆ نمونە ئەو کەسێ نەقێژێ دکەت، خۆدێ ھەش وێ نەقێژێ دکەت و یێ ژێ رازبە و فەرمان یا پێ کری، ئەف ژ ڤی لایقە ھەزکرن شەرعیە، و پرویدانا وێ نەقێژێ ئامازێ ددەتە وێ چەندێ کو خۆدێ یا ھەزکری ئەو چەندە پرویدەت، ئەڤجا ھینگێ ئەڤە ژ ڤی لایقە ھەزکرن گەردوونی یە، ئەڤجا ل ڤێری ھەردوو ھەزکرن ل دەف مەزۆڤی موسلمانێ گۆھدار بۆ فەرمانێن خۆدێ پەیدا بوون.

و دبیت ل دەف کەسەکی ھەزکرن گەردوونی بتنێ پرویدەت بۆ نمونە وەکی کوفرا کافری، یان گۆنەھا گۆنەھکاری، ئەڤجا چونکو ئەو کارە یێ پرویدای نیشانە ل سەر وێ چەندێ کو خۆدێ ئەو چەندا یا ھەزکری ب ھەزکرنەکا گەردوونی، چونکو چ تشت نا پرویدەن ئەگەر ب ھەزکرن خۆدێ نەبیت، و چونکو خۆدێ ھەش ڤی کاری ناکەت ئەڤە نیشانە ل سەر وێ چەندێ کو ئەڤ کارە ھەزکرن گەردوونیە بتنێ بێی ھەزکرن شەرعی.

و دێ وی دەمی ھەزکرن شەرعی بتنێ پرویدەت دەمێ ئەم بێژین بۆ نمونە باوەریینانا کافری، یان گۆھداریکرن گۆنەھکاری، چونکو ئەڤ کارە یێ خوشتقیە ل دەف خۆدێ و ئەو ھەزکرن شەرعیە، بەلێ چونکو ئەڤ کارە پروینەدایە دگەل کافری و گۆنەھکاری و خۆدێ ھەزکرنە ب ھەزکرنەکا گەردوونی، ھینگێ ئەو نابیتە ھەزکرن گەردوونی و بتنێ ھەزکرن شەرعیە، ئانکو بتنێ خۆدێ ھەش ڤی کاری دکەت و پروینەدایە.

۶- ھەزکرن گەردوونی ژ ھەزکرن شەرعی گشتیتەر ژ وی لایقە کو یا دشیاندا یە خۆدێ ھەش وی تشتی بکەت یان ھەژێنەکەت ئەوی ب قەدەرا

وی په‌یدادبیت، و تاییه‌تتره ژ وی لایقه کو ب هندهک تشتاقه نه‌یا گری‌دایه
بو نمونه باوه‌ریئینانا کافری، یان گوهداریکرنا گونه‌هکاری چونکو خودی
د هه‌زکرنا گه‌ردوونی دا هه‌زنه‌کریه‌ ئه‌و باوه‌ریی بینن و گوهداریی بکه‌ن.

و هه‌زکرنا شهرعی گشتیتره ژ وی لایقه کو هه‌می ئافراندیان قه‌دگریت
قئج‌ا چ ئه‌و ئافراندیه‌ پی‌گیریی ب فه‌رمانیئ وی بکه‌ن یان نه‌، و تاییه‌تتره
ژ وی لایقه کو دبیت ئه‌و تشتی خودی قیای پروویده‌ت ئه‌و نه‌بیت یا کو
خودی فه‌رمان پی‌ کری.

ئه‌ف ئه‌و جی‌وازینه‌ ییئ کو دناقبه‌را هه‌زکرنا گه‌ردوونی یا قه‌ده‌ری و هه‌زکرنا
شهرعی دا، ئه‌ق‌جا هه‌چیئ ئه‌ف جی‌وازییئ هه‌نی زانیئ هینگئ ئه‌و دی ژ
گه‌له‌ک گومانان هیته‌ پاراستن، ئه‌و گومانیئ کو پی‌ییئ مروّقان ژبه‌ر وان
ژ سه‌ر رپکا راست لادای و هزر پی‌ دسه‌رداچوویئ، ئه‌ق‌جا هه‌چیئ ب ئه‌قان
هه‌ردوو هه‌زکرنا به‌ری خو بده‌ته‌ کارین مروّقان دی وی دیتنه‌کا دروست
هه‌بیت، و هه‌چیئ به‌ری خو بده‌ته‌ شه‌ریعه‌تی خودی بیی به‌ری‌خودانا قه‌ده‌ری
یان بتنی به‌ری‌خودانا قه‌ده‌ری بیی کرنا کاری هینگئ ئه‌و دی مروّقه‌کی کوره
بیت.

نمونه بو کاروباریئ شهرعی و گه‌ردوونی^(۱):

کا چه‌وا هه‌زکرنا گه‌ردوونی یا قه‌ده‌ری هه‌یه و هه‌زکرنا شهرعی یا دینی
هه‌یه هه‌ر بقی شپوه‌ی نقی‌سین، و فه‌رمان، و ده‌سته‌ویردان، و دروستکرنا،

(۱) شفاء العلیل، ۵۵۸-۵۶۷.

و په‌یښ، و ده‌رئ‌یخستن (البعث)، و هنارتن، ه‌رامکرن، دان، نه‌څیان، هر
تشته‌کې دی یې وه‌کی وان، ژ وان هه‌یه یا شهرعی و یا گه‌ردوونی.

گه‌له‌ک به‌لگه ل سهر څې چهندي ژي یېن هه‌ین:

۱- ژ نمونین نفیسینا گه‌ردوونی ده‌مې خودایې مه‌زن دبېڅیت: ﴿كَتَبَ اللَّهُ
لَاَءِلْبَنَ أَنَاوَرُسُلِي إِبْرَ اللَّهِ قَوِي عَزِيزٌ﴾ [المجادلة: ۲۱] ټانکو: (خودی د له‌وحې
پاراستیدا نفیسیه و حوکم کریه کو سهرکه‌فتن یا وی و کیتا با وی و
پیغه‌مبه‌رین وی و به‌نیین وی یېن خودان باوهره.).

۲- و ژ نمونین نفیسینا شهرعی، گوتنا وی: ﴿كَتَبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ﴾
[البقرة: ۱۸۳] ټانکو: (خودی روژی یا ل سهر هه‌وه فهرکری (فرض)).

۳- و نمونه بو فرمانا گه‌ردوونی، گوتنا وی: ﴿وَمَا أَمْرُنَا إِلَّا وَاحِدَةٌ كَلَمْحٍ
بِالْبَصَرِ﴾ [القمر: ۵۰] ټانکو: (و هه‌ما کار و فرمانا مه بو وی تشتې مه
دڅیت بکه‌ین په‌یغه‌کا بتنییه، هم دبېڅینې: (بیه)، څیجا نه‌و د ده‌مه‌کې
هندي چاڅ هه‌لینه‌کې دا دبیت، و نا څه‌مینیت.).

۴- و نمونه بو فرمانا شهرعی، گوتنا وی: ﴿إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ
وَالْإِحْسَنِ﴾ [النحل: ۹۰] ټانکو: (هنديکه خودایې مه‌زنه فرمانې ب
دادپه‌روه‌ریې و چاکېی دکه‌ت.).

۵- و نمونه بۆ دەستویردانا گەردوونی، وهکی خودایی مهزن ﷺ دبیثیت:

﴿وَمَا هُمْ بِضَارِّينَ بِهِ مِنْ أَحَدٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ﴾ [البقرة: ۱۰۲] ئانکو: (و سێره به ند نه شین بێ ئانهیا خودی ب سێره به ندیا خو زیانی بگه هینه که سی.)

۶- و نمونه بۆ دەستوirdانا شەرىى، گوٲنا وى: ﴿ۛٱللّٰهُ اٰذِنَ لَكُمْ ؕۛمَعٰى ٱللّٰهُ نَفَتَرُوْنَ﴾ [يونس: ۵۹] ئانكو: (ئەرى خۇدى دەستەورى ب وى چەندى دايە ھەو، يان ھوين بى بەختى و درەوان ل سەر ناقتى خۇدى دكەن؟).

و ههروهسا گوتنا وی: ﴿أَمَرَهُمْ شُرَكَاءُ شَرَعُوا لَهُمْ مِنَ الدِّينِ مَا لَمْ يَأْذَنُ بِهِ اللَّهُ﴾ [الشورى: ٢١] ئانكو: (یان ئه‌ری ئه‌قان بوتپه‌ریسان د شرک و سه‌رداچونا خو دا هنده‌ک هه‌ڤشک هه‌نه وی تشتی خودی ده‌سته‌وبری پی نه‌دای ژ دینی و شرکی بۆ وان ددانن؟).

۷- و نمونا بۆ کرنا گەردوونی یا قەدەری، وەکی خودایی مەزن دبیژیت: ﴿كَذَلِكَ يَجْعَلُ اللَّهُ الرِّجْسَ عَلَى الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ﴾ ﴿١٢٥﴾ [الأنعام: ۱۲۵] ئانکو: (و کانئ چەوا خودی سینگیئ کافران بەرتەنگ دکەت، وەسا ئەو عەزابی ددانیتە سەر وان یێن باوەریی پێ نەئین).

۸- و بۆ کرنا شهرعی: ﴿مَا جَعَلَ اللَّهُ مِنْ بَحِيرَةٍ وَلَا سَائِبَةٍ وَلَا وَصِيلَةٍ وَلَا حَامٍ وَلَٰكِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا يَفْتَرُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ وَأَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ﴾ [المائدة: ۱۰۳] ئانکو: (ئەو تشتی بوتپه‌ریسان ژ نک خو دهرئیخستی د مه‌سه‌لا حه‌یواناندا، کو ئەو هنده‌ک حه‌یوانان بۆ صه‌نه‌مان ده‌ییلن و مفای ژئی وهرناگرن، وه‌کی وی چهند تیشک ئیناین قیجا ئەو گوهری وی دهرن، و ئەوا هاتیه‌ ئازاکرن و بۆ

صه‌نه‌مان هاتیه هیلان، و ئەوا تیشکین می ل دویش ئیک دئینیت، و حیشتیری نیری گه‌له‌ک تیشک ژێ چیبووین.. خودی ئەو بو وان نه‌کریه شه‌ریعه‌ت، و پتریا وان هه‌قیی ژ نه‌هه‌قیی جودا ناکهن).

لی گوتنا وی: ﴿جَعَلَ اللَّهُ الْكَعْبَةَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ﴾ [المائدة: ۹۷] ئانکو: (خودی که‌عه‌ کره به‌یتا هه‌رام و بو وان کره چاک‌کرن بو دینی وان) نموونه‌یه ل سه‌ر هه‌ردوو کرنا چونکو خودی ب قه‌ده‌را خو و ب شه‌ریعه‌تی خو بو وان کره به‌یتا هه‌رام.

۹- هه‌روه‌سا نموونه بو په‌یشتین گه‌ردوونی یێن قه‌ده‌ری: ﴿كَذَلِكَ حَقَّتْ كِمْتُ رَبِّكَ عَلَى الَّذِينَ فَسَقُوا أَنَّهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ﴾ [یونس: ۳۳] ئانکو: (و وه‌کی ئەف بوتیه‌ریسه کافریووین و ل سه‌ر شرکا خو ماین، وه‌سا په‌یشتا خودایی ته و هوکمی وی ل سه‌ر وان بجه‌ هات ئەوین ژ گوهداریا خودایی خو ده‌رکه‌فتینه نه‌گوهداریی و کوفرکنا ب وی کو ئەو باوه‌ریی ب ته‌وحیدا خودی نائین، و ب پیغه‌مبه‌رینیا موحه‌مه‌دی ﷺ ژێ نائین، و کاری ب سونه‌تا وی ناکهن).

۱۰- و بو گوتنێن شه‌ری: ﴿حَتَّىٰ يَسْمَعَ كَلَمَ اللَّهِ﴾ [التوبة: ۶] ئانکو: (هه‌تا وی گوهل قورئانی ببیت و ب باوه‌ریی ئاگه‌دار ببیت).

و بو هه‌ردوو گوتنان یێن شه‌ری و گه‌ردوونی: ﴿وَصَدَقَتْ بِكَلِمَاتِ رَبِّهَا﴾ [التحریم: ۱۲] ئانکو: (و وی باوه‌ری ب په‌یشتین خودایی خو ئینا).

۱۱- ههروهسا نموونه بۆ دهريئخستنا گهردوونی: ﴿بَعَثْنَا عَلَيْكُمْ عِبَادًا لَّنَا﴾ [الإسراء: ۵] ئانکو: (ئهم دى هندەک بهنيين خو يين زيرهک و خودان هيزهکا دژوار ل سهر ههوه زال کهين).

۱۲- و نموونه بۆ دهريئخستنا شهرعى: ﴿فَبَعَثَ اللَّهُ النَّبِيِّنَ﴾ [البقرة: ۲۱۳] ئانکو: (ئهقجا خودى پيغه مبهه ههنا رتن).

۱۳- نموونه بۆ ههنا رتن گهردوونی، وهكى گوتنا وى: ﴿وَهُوَ الَّذِي يُرْسِلُ الرِّيحَ﴾ [الأعراف: ۵۷] ئانکو: (و خودى ته يى بايين رحهت و خوش دهني ريت).

۱۴- و بۆ ههنا رتن شهرعى يا دينى وهكى گوتنا وى: ﴿هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ﴾ [الصف: ۹] ئانکو: (خوديه يى پيغه مبهه رى خو ب قورئانى و دينى ئيسلامى ههنا رتى).

۱۵- و نموونه بۆ چهپامكرنا گهردوونی وهكى گوتنا وى: ﴿وَحَرَّمَ عَلَيْهِ﴾ [المراضع: ۱۲] ئانکو: (و مه ل سهر موساى چهپامكر كوئو شيرى ژنكه كى بخوت ههتا ئهم وى دگههينينه نك دهيك وى).

۱۶- و نموونه بۆ چهپامكرنا شهرعى وهكى گوتنا وى: ﴿وَحُرِّمَ عَلَيْكُمْ صَيْدُ﴾ [المائدة: ۹۶] ئانکو: (و وى نيچيرال عهردى ل ده مى هوبن د ئيحرمان دا بۆ چهجى يان عومري ل سهر ههوه چهپامكر).

۱۷- و نموونه بۆ دانا گەردوونی وەکی گوتنا خودایی مەزن ﷻ: ﴿وَاللّٰهُ يُؤْتِيْ مُلْكَهُۥ مِّنْ يَّشَاءُ﴾ [البقرة: ۲۴۷] ئانکو: (خودی مال و ملکی ددەتە وی کەسی یی بقیّت).

۱۸- و نموونه بۆ دانا شەری وەکی گوتنا وی: ﴿خُذُوا مَاءً اَتَيْتَ كُمْ بِقُوَّةٍ﴾ [البقرة: ۹۳] ئانکو: (ئەوا مە بۆ ھەوہ ئینای موکوم بگرن).

و گوتنا وی: ﴿يُؤْتِي الْحِكْمَةَ مَنْ يَّشَاءُ وَمَنْ يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا وَمَا يَذَّكَّرُ اِلَّا اُولُو الْاَلْبَابِ﴾ [البقرة: ۲۶۹] ئانکو: (خودی راستیا د گوتن و کرباران دا ددەتە وی یی وی بقیّت ژ بەنیین خۆ) ھەردوو دانان قەدگرت چونکو خودی حکمەتی ددەتە وی کەسی یی وی بقیّت ژبەر حکمەتەکا خودی پی زانا، و خودی حکمەتی ددەتە وی کەسی ژ یی خۆ د دینی خودی دا شاپەزاکەت.

و ئەقیان ژ یی ھەروەسا یا گەردوونی و شەری یا ھە:

۱۹- نموونه بۆ یا گەردوونی ژ قورئانی: ﴿كَرِهَ اللّٰهُ اَنْبِعَاثَهُمْ﴾ [التوبة: ۴۶] ئانکو: (خودی ب دەرکەفتنا وان نەخوشبوو لەو وی ب قەدەرا خۆ دەرکەفتن ل بەر وان گران کر).

۲۰- و نموونه بۆ یا گەردوونی: ﴿كُلُّ ذٰلِكَ كَانَ سَيِّئُهُۥ عِنْدَ رَبِّكَ مَكْرُوْهَاً﴾ [الإسراء: ۳۸] ئانکو: (ئەو گوتن و فەرمانین بوری ھەمی، تشتی خراب خودی نەقیّت، و ئەو بۆ بەنیین خۆ یی پی رازی نینە).

جیوازیا دناقبهرا ٲان تٲتاندا ژ وی لایقه کو ژ وی تٲتی شه‌عی یا دینی
یا هه‌ی و گه‌ردوونی یا قه‌ده‌ری یا هه‌ی، وه‌کی وان جی‌وازیانه ییٲن دناقبه‌را
هه‌زک‌رنا گه‌ردوونی یا قه‌ده‌ری دا و دناقبه‌را هه‌زک‌رنا شه‌عی یا دینی دا.

پشکا دووی:

هندهک ئاریشه و چارهسهریا وان

یان ژى ئەم دشتین بێژین هندهک گومان و بهرسقدانا وى و ئەقه دوو ژ
وان ئاریشانه:

بابهتی ئێکى: چهوا خودی دقت تشتهک روویدهدت و ههژى ناکهت؟

بابهتی دووی: قهدهرا نهگهوپ و قهدهرا ههلاویستی یا گهوپ، یان ژى ژبیرن
و نهگهوپنا قهدهری، کیمبوون و زیدهبوونا ژبى مروقی.

بابه تی ئیکئی:

چهوا خودی دقیت تشتهک پروویدته و دهژی ناکهت؟

ئهگهر هاته گوتن ئهري چهوا خودی دقیت تشتهک یان کارهک پروویدته، و دهه مان دهه ما خودی دهش وی کاری یان تشته ناکهت؟ و چهوا دی دهزکنا وی بۆ ههه بونا تشتهکی دگهل نهههژیکرنا وی بۆ وی تشته کومبن ؟

ل دهستیپیکئی و بهری ئهه بچینه د ناڤ بابه تیدا، دهیته گوتن کو هنديکه مههسته د کاراندا دهیته دوو جور، مههسته بۆ تشته بخۆ، و مههسته بۆ تشتهکی دی بریكا تشتهکی.

هنديکه مههسته بۆ تشته بخۆیه، دهزکنا مرۆقیه بۆ وی تشته چونکو دهژی دهت و باشیا تیدا، بۆ نمونه مرۆڤ دهش گولان دهت ژبهه جوانیا گولی بخۆ و ئهوی بیهنا خوش یا کو ژ وی دهیت. بهلی پا دهزکنا مرۆقی بۆ تشتهکی ژبهه تشتهکی دی، نه ژبههکو باشی و بهرژه وهندی یا د وی تشته دا مرۆقی دهزا ل سهه ههی بهلکو چههکو مرۆڤ دی بریكا وی گههسته تشتهکی دی، هینگی دی بهرهف وی تشته ئیکئی فه چیت، و دهمی مرۆقی دقیت بهرهف تشته ئیکئیقه بچیت ئهفه وی چهندی ناگههینیت

کو مروځ حهڅئ دکهت بهلکو ب رڼکا وی تشتی دئ گهښته وی تشتی
 یی مروځ حهڅئ دکهت؛ بو نمونه دهرمانهک یی هه وی تام و بیهنین گهلهک
 نهخوش یین ههین بهلی دهمی مروځی نهخوش زانی کو شیفایا د وی تشتی
 دا هه وی هینگی دئ وی دهرمانی بکارینیت، ژ لایهکیفه دئ کهربیت وی
 ژتفه دبن و ژ لایهکی دتفه دتیت وی تشتی بکارینیت دا کو وی بگه هینیته
 مه بهستا وی.

ئهڅجا ل څیرئ بو مه دیاربوو کو څیان بو هه بونا تشته کی و کهربقه بونا
 مروځی هه بو وی تشتی دگهل ئیک کومدن، دهمی مروځی ژ لایهکیفه
 کهرب ژ وی تشتی قهبن و ژ لایهکی دتفه هزا هوی تشتی هه بیت نه
 ژبه وی بخو، تفه ل دهڅ مروځان، پا تو چ دبیرئ بو خودئ؟ نهوی چ
 تشت ل بهر وی نه هینه قهشارتن و نهوی خودانی حکمه تهکا هویر و کویر؟
 ئهڅجا کهربیت وی ﷺ ژ تشته کی قه دبن، و تفه ل دڅی وی چهندي نینه
 کو تگهر وی بڅیت نهو تشته پهیدابیت بو مه بهستهکا دیتر، چونکو نهو
 تشتئ نهو حهڅئ نهکته دئ بیته تگهرهک بو کارهکی کو خودئ ﷻ حهڅئ
 دکته، و بو پتر پروونکرنا څی چهندي دئ دوو نمونان ئینین:

نمونا ئیکئ: ئافراندا ئبلیسی و حکمهت ژ څی چهندي:

خودای مهزن شهیتان (ئبلیس) ئافراندا، نهوی کو دبیته تگهرئ پهیدابونا
 خرابی و فتنه یین هه می دونیایی، نهوی بوویه تگهرئ پهیدابونا دینین
 جیواز و ژ رڼکا ئیسلامی لادای، و بوویه تگهرئ گهرپینی د بیروباوهرین
 مروځی دا، و بوویه تگهرئ دلچوونان و گومانان، و بوویه تگهرئ

دسەرداچوونا مروڤان و بهرئ وان دايه وان کاران يپن خودئ حەژئ نەکەت و بهرئ وان دايه ئاگرئ، بەلئ دگەل ڤئ چەندئ ھەمئئ ئەو رېکەکە بۆ بدەستقەئینانا حەژئکرنا مروڤان بۆ خودئ، و گەلەک حکمەتئ دپن مەزن.

و بهرئ کو ئەم بەحسئ وئ حکمەتئ بکەين، پیدڤیە ھوشدارئ بۆ مروڤئ بہیتەدان دەربارەئ تشتەکئ گرنڭ، ئەو ژئ ئەو دەمئ کو مروڤ دزانیت تشتەک یئ خراب و نەخوشە و خودئ حکمەتەکا دی یا پئ ھەئ یا ل سەر وی پیدڤئ نینە ئەو ھەمئ وان حکمەتە بزانیت يپن کو خودئ ﷺ مەبەست پئ ھەئ، بەلئ یا ل سەر وی پیدڤئ ئەو ئەو باوەرئ بینیت کو ھەر کارەک یان فەرمانەکا خودئ دکەت حکمەتەکا مەزن یا پئ ھەئ، ئەڤجا چ ئەم وئ حکمەتئ بزانين یان نەزانين، چونکو خودایئ مەزن ھەمئ حکمەت دەھمئ کارئن خۆ دا بۆ مە نەگوتینە بەلکو بتنئ ئەم يپن ب وان حکمەتان داینە زانين يپن کو وی ڤیاین، و ئەوین کو وی نەھیلای ژئ ئەم بزانين ژ بەر حکمەتەکا ئەو پئ دزانیت بۆ مە نەگوتینە، و ئەو حکمەتئ ئەم نزانين گەلەک ژ وان پترن يپن کو ئەم نەزانين، ئەڤجا یا پیدڤیە ل سەر موسلمانئ باوەرئ بینیت کو ھەمئ فەرمان و کربارئن خودئ ﷺ د ڤالا نینن ژ حکمەتئ مەزنين ھویرئن بنەجھ ئەوین کو مېشکئ مروڤئ ژ سەرسورمانئ دھیلنە راوەستیای، ئەگەر خۆ ئەو وئ چەندئ نەزانیت ژئ؛ چونکو نەزانینا مروڤئ ل سەر تشتەکئ نە بەلگەئە ل سەر نەبوونا وی تشتئ؛ بۆ نمونە ئەندازيار بتنئ دزانن ئاڤاھیان ب دیزاینەکئ سەرنجراکیش دروست بکەن ئەڤجا ئەگەر مروڤ وئ زانينئ نەزانیت ھینگئ ئەڤە نە بەلگەئە ل سەر وئ چەندئ کو ئەندازيارئ نینە.

پشتی زانینا ځی چهندي تهغه هندهک ژ وان حکمه تانه یین کو زانایان
دیارکړین ژ ئافراندا ئبلیسی:

۱- داکو بو مروّقان دیاربیت کو خودی حَلَالَه شیان یین ههین ههقدژان و
بهرامبهرا دروست بکهت، ئافراندا ئبلیسی تهوی کو پیسترین ئافراندي،
و تهوی کو تهگهري ههمی خرابیان، خودی ل بهرامبهري وی جبریل الْمَلِکُ یی
ئافراندي تهوی کو پاکترین ئافراندي، و تهوی ب تهگهري وی خیرهک و
باشیهکا مهزن گهشتیه مروّقان، تهغجا خودی تهغه ژي و یی دی ژي
ئافراندي، کا چهوا شیان وی ل سهر ئافراندا شغف و روژا هه، دهردي و
دهرمانی، مرن و ژیان، باشی و خرابی، تهغجا تهغه مهزترین بهلگهیه
ل سهر هیز و شیان و مهزنی و ملکي خودی وَعَلَّ.

۲- داکو پله یین بهندایه تی بو بهنده یین خو تمام بکهت، تهو ژي بریکا
دژایه تی کرنا دگهل ئبلیسی و ههقالین وی، و پیگیری کرن ب گوهدار بکرنا
خودی، و داکو مروّق داخازا پاراستنی ژ خودی بکهن کو وی ژ ئبلیسی
بپاریزی، و بهرهغ خودیغه بچیت و ههوار بکهتی کو وی ژ سهر داپوونا
وی بپاریزی.

۳- هنديکه ئبلیسه خودی یی ئافراندي داکو بهنده یین خو پی ب تاقی
بکهت (بجه ربینیت)؛ داکو بریکا وی مروّقی پیسی و پاقری ژیک جودا
بکهت.

۴- هنديکه چه ژیکرنه، خو هیلانا ب هیقیا خودی قهیه، و بیهن فرههیه،
و رازیوونه، هر تشته کی دی یی وهکی وانه، خوشتقیترین عیباده تن ل

دهف خودی جلاله، و هندیکه ئەف چەندەیه دی بریكا زەحمەتکیشانی، کارکرنی، و پیشیخستنا هەژتیکرنا خودی ب سەر یا هەر تشتەکی دی ژ بلی وی، بەدەست مەرۆقیقە هیت، ئەقجا ئاڤراندنا ئبلیسی ئەگەرەکه بۆ پەیدابوونا ئەقان کاران.

۵- و هیلانا وی ژ دەستپیکا پەیدابوونا مەرۆقان و هەتا دووماهیكا دونیایی نە ژبەر هندی یە کو خودی ریز و بها یین داینی، بەلکو وهکو پاشقەلیدانەک (إهانة) بۆ وی ئەو هیلا داکو گونەهین وی پتر لی بهین، و داکو سزادانا وی مەزنتر لی بهیت، و جهی وی نەخوشتەر لی بهیت، و دگەل قی چەندی ژی خودی ئەو کرە ئەگەرەک دا کو نەفسین پیس و یین باش پی ژیک جودا بکەت-وهکی مە بەری نوکە بەحسکری-.

نمونا دووی: ئاڤراندنا موسیبه‌تان و ئیشان و حکمەت ژ قی چەندی:

و هەر وهسا د ئاڤراندنا ئیش و نەخوشیان و موسیبه‌تان دا هندهک حکمەت هەنە کو کەسهک ژبلی خودی ب سەر زانینا وان هلنا بیت، و ژ وان حکمەتین کو ب قەنجیا خودی و دەستویریا وی بۆ مە ئاشکرا بووین ئەقەنە:

۱- هندیکه ئیش و موسیبه‌تن، ئەزمونن بۆ بیهنفره‌هیا باوهرداری.

۲- هندیکه ئەو چەندەنە فیترکارینە بۆ مەرۆقی و باوهریا وی بهیز دئێخن.

۳- به لگه نه ل سهر لاوازا مروقی، و هه ژاربا مروقی بهرامبهه خودی ﷺ،
و مروقی یی سهر فراز و بهخته وهر نینه بتنی بریکا خو شکاندن و دیارکرا
هه ژاربا خو بو خودی تینه بیت.

۴- موسیبهه نه گهری ژیرنا گونه هانه و بلندکرا پله یین خیرین مروقی نه،
پیغه مبهه ری ﷺ گوته: ((نینه تشتهک ب سهری مروقی موسلمان بهیت
هه تا کو نه گهر ستریهک ژی بچیته د لهشی ویرا ئیلا خودی دی ب نه گهری
وی گونه ههکا وی ژیته))^(۱).

۵- نهو نه گهره که بو بدهستقه ئینانا خیرهکا مهزن بو نه ساخی، و وی نوژداری
چاره سه ریا نه ساخی دکهت.

۶- هندیکه نهف ئیشه نه هندهک ژ وان نه گهرن بو ساخله می و بهیزبوونا
لهشی مروقی، و نوژدار پتر نهقی چهن دی دزان.

۷- هندیکه بدهستقه ئینانا نیعمه تین خودیه پستی ئیش و نه خوشیان، ل
دهف مروقی پتر بهایی خو یی هه ی ژ بهری نه خوشیی.

۸- زانینا خیر و خوشیا ساخ و سلامه تی، و مروقی ب دروستی بهایی
وی بزانیته و سوپاسیا خودی بکهت.

و ژبلی فان حکمه تین هه نی هنده کین دی ژی هه نه کو دبیت هندهک مروقی
بزان و هندهک مروقی دی نه زان.

(۱) ((قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: ما من مُصِيبَةٍ تُصِيبُ الْمُسْلِمَ إِلَّا كَفَّرَ اللَّهُ بِهَا عَنْهُ، حَتَّى الشَّوْكَةِ يَشَاكُهَا)) ئیمامی بوخاری (۵۶۴۰) و موسلم (۲۵۷۲) قه دگوهیزن.

و ل څيرى بۆ مه ديارديت كو ههڅدڙى د وى چهنديدا نينه دهى خودى
 دڅيت تشتهك بيت و كه رب ڙى ڙى تشتى څهبن؛ چونكو خودى يه
 خودانئى حكمهتېن ڙير و بنهجه، و هنديكه پتريا مروځانه نه د بهرزه و هنديا
 وان دانه كو هه مى حكمهتېن خودى بزنان، بهلكو دييت زانينا وى حكمهتې
 بيهته جهى نه خوشيا وى، خودايى مه زن دييڅيت: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَسْأَلُوا
 عَنْ أَشْيَاءَ إِن بُدِّلَ لَكُمْ سَعْدٌ﴾ [المائدة: ۱۰۱] ټانكو: (ئهى گهلى ئهوين باوهرى
 ئيناي، هوين پسيارا تشتهكى نهكهن، ئهگهر بۆ ههوه دياربيت و بهرسقا
 وى ب دروستى بهيتهدان هوين پى بئيشن و ب خرابى بۆ ههوه بزځريت).

ئبن قوتهيه (خودى ڙى رازى بيت) دييڅيت: ((يا پيدځيه تو بزاني كو خودى
 يى دادپهروهه، نابيت تو بيڅى: چهوا ئهڅ چهنده ئافرانديه؟ يان چهوا
 قهدهرا فلان تشتى كره ئهڅه؟ يان چهوا فلان تشت دا فلان كهسى؟ يان
 چهوا ڙ فلان كهسى ستاند؟ و يا پيدځيه تو بزاني كو چ تشت ڙ بن شيانا
 وى نا دهركهڅن، و چ تشت د ملكى ويدا ل عهردى و عهسمانى پروينادهت
 ئهگهر ب هزكرنا وى نهبيت، و قهرى (دهينى) كهسى ل وى نينه، و كهسهكى
 چ ماف بهرى وى نينن، ئهڅجا ئهگهر وى تشتهك دا مروځى ئهو ڙ قهنجيا
 ويه، و ئهگهر وى تشتهك نه دا مروځى ڙ دادپهروهيا ويه.))^(۱).

و ب څى چهندي بۆ مه دياربوو كو چ ههڅدڙى دناڅهرا هزكرنا خوديدا بۆ
 ههبوونا تشتهكى و كهريځهبوونا وى بۆ وى تشتيدا نينه، و ههردوو پيځكه
 كوم دبن.

(۱) الاختلاف في اللفظ، لابن قتيبة، ل ۳۵.

بابه تی دووی:

قهدهرا نه گهوړ و قهدهرا هه لایستی یا گهوړ، یان ژی ژبیرن و نه گهوړینا
قهدهری، کیمبوون و زیده بوونا ژیی مروقی

گه له ک جارا ل بهر مروقی بهرزه دبیت، ئه ری ماده م خودی ئه و هه می تشت
زانینه یین کو دی هه بن، و ئه و هه می ل دهف خو د (اللوح المحفوظ) دا
نقیسینه، پا رامانا فی ئایه تا قورئانی چیه؟ ده می خودایی مه زن دبیت: ﴿يَمْحُوا اللَّهُ مَا يَشَاءُ وَيُثَبِّتُ﴾ [الرعد: ۳۹] ئانکو: (تشتی خودی بقیث ژ حوکیان
و هه ر تشته کی دی ئه و ژی دبه ت، و تشتی وی بقیث ئه و دهیلیل ل دویف
حکمه ته کا ئه و پی دزانیث)، و ئه گهر رزق و ژیی مروقی و ئه جه لی وی یی
نقیسیه و نه کیم و نه زیده دبیت، ئه ری بوچی پیغه مبه ری مه ﷺ
گوته: ((هه چیی ب وی چهن دی که یف خوش بیت کو رزقی وی بهیته
زیده کرن، و ژیی وی بهیته درپژکرن بلا صیله تا ره حما^(۱) خو
بگه هینیت))^(۲)

(۱) ئانکو چاکیی دگهل کهس و کارین خو یین نیزیک بکه ت.

(۲) ((قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: مَنْ سَرَّهُ أَنْ يُبْسَطَ لَهُ فِي رِزْقِهِ، أَوْ يُنْسَأَ لَهُ فِي أَثَرِهِ، فَلْيَصِلْ رَحِمَهُ)). ئیما می بوخاری (۲۰۶۷) و موسلم (۲۵۵۷) قه دگو هیزن.

و بهرشف ئه‌قه‌یه: هندیکه قه‌دهره دوو قه‌دهرن:

۱- قه‌دهرا نه‌گه‌ور و جیگیر:

و ئه‌و ئه‌وه یا کو هه‌ر ل ده‌ستپیکێ د (اللوح المحفوظ) دا هاتییه نقیسین،
و ئه‌قه یا جیگیره و ناهیتته گه‌ورین.

۲- قه‌دهرا هه‌لاویستی یان گریدای:

ئه‌و قه‌دهره یا کو د په‌رتووکیین مه‌لائیکه‌تاندا، و ئه‌قه ئه‌وه یا کو ژبیرن و
نقیسین تیدا ده‌یتته پرویدان. ئه‌قجا هندیکه له‌وحی پاراستیه (اللوح
المحفوظه) ئه‌جه‌ل و رزق و ژی (عه‌مر) و هه‌ر تشته‌کی دی تیدا دنقیسینه
و ناهینه گه‌ورین و ژبیرن، به‌لی هندیکه ئه‌و په‌رتووکیین مه‌لائیکه‌تانه یین
کو قه‌دهرا مروّقان تیدا هاتییه نقیسین ئه‌ون یین کو ژبیرن یان نقیسین یان
کیم و زیده‌هی تیدا ده‌یتته ئه‌نجامدان.

شیخی ئیسلامی ده‌رباره‌ی ئه‌قی چه‌ندی گوتیه: ((هندیکه ئه‌جه‌له دوو
ئه‌جه‌لن، یا ئیکێ ئه‌و ئه‌جه‌لا جیگیر ئه‌وا خودی دزانیت، و یا دووی ئه‌جه‌لا
گریدای، و ب قی چه‌ندی رامانا قی گوتنا پیغه‌مبه‌ری ﷺ بۆ مه‌ دیاردبیت
ده‌می گوتی: ((هه‌چی پی خوش بیت کو رزقی وی به‌یتته زیده‌کرن یان ژبی

وی بهیته درېژکرن بلا صیلاتا پرحما خو بگههینیت^(۱) ده می^(۲) مه لائیکهت دهیت دا کو رچی بده ته مروقی خودی فهرمانی ل مه لائیکه تی دکهت داکو نه جهلی وی بنقیسیت و دبېژیتي: نه گهر وی صیله تا پرحما خو گه هاند نه ز دی هوسا و هنده ژ ژبی وی درېژکه م، و مه لائیکهت نزانیت کا دی ژ ژبی وی درېژکهت یان نه، بهلی خودایی مه زن ﷺ دزانیت کا دی دووماهیکا نه فی که سی چ لی هیته، نه فجا نه گهر نه جهلی وی هات نه گاقه کی زبتر دهیت نه ژي گاقه کی درهنگتر دهیت^(۳).

و ل جهه کی دی ده می پسیارا رزقی ژ بن تهیمیهی هاتیه کرن، گوت: ((هنديکه رزقه دوو جورن: نیک ژ وانا نه وه یی کو خودی زانی دی هنده رزقی مروقی دت، هنديکه نه ف جوریه ناهیهته گهرین، و یی دووی: نه وه یی خودی نقیسی و مه لائیکهت پی داینه زانین و پی ئاگه هدارکرن، هنديکه نه ف جورئ رزقیه کیم و زیده دبیت ل دویف بکارینانا نه گهران^(۴))).

و ژبه ر قی چهندي ژي دبېژني قه ده را هه لایسی یان یا گرېدای، چونکو نه و گرېدای مروقیه، نه گهر مروقی نه گهرین سهر فراهی بجهینان دی یی

(۱) ئانکو سهرده نا کهس و کارین خو یین نيزیک بکهن و قهنجی و خیبری بگههینه وان.

(۲) ((قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: مَنْ سَرَّهُ أَنْ يُسَاطَ لَهُ فِي رِزْقِهِ، أَوْ يَنْسَأَ لَهُ فِي أَثَرِهِ، قَلِيلٌ رَحِمَهُ)). ئیمامی بوخاری (۲۰۶۷) و موسلم (۲۵۵۷) قه دگوهین.

(۳) مجموع الفتاوی لابن تیمیة ۵۱۷/۸.

(۴) مجموع الفتاوی لابن تیمیة ۵۴۰/۸.

سەرفەرەز بیت و ئەگەر مەرۆفی ئەگەرین خرابیی بجهئینان دئی بیتە کەسەکی
نەسەرفەرەز ل دونیایی و ل پوژا دووماهیئی ژئی.

ههروهسا ئبن حهجهری ژئی دهبارهی قئی چهندی گوتیه: ((بو نمونه ههروهکی
بو مهلائیکهتی هاتییه گوتن ئەگەر فلان کەسی صیله تا رهحما خو گههاند
ژیئی وی سەد سالن، و ئەگەر نهگههاند ژییی وی شپست سالن، خودی بهری
هینگی دزانیت کا ئەو دئی گههینیت یان نه، ئەقجا ئەوا خودی دزانیت
ناهیته نیزیککرن یان پاشتیخستن، و ئەوا مهلائیکهت دزانیت ئەوه یا کیم
و زیدههی تیدا پهیدادبیت، و ئەف گوتنا خودایی مهزن ئامازیه بو قئی
چهندی، دهمی دبیتیت: ﴿يَمْحُوا اللَّهُ مَا يَشَاءُ وَيُثَبِّتُ وَعِنْدَهُ أُمُّ الْكِتَابِ﴾ ﴿٣٩﴾
[الرعد: ٣٩] ئەقجا ژبیرن و نفیسین د وی چهندی دا پروویدهن یا کو
مهلائیکهت پی دزانن.

و ئەوا د پەرتووکا دهیک دا (اللوح المحفوظ)- ئەوا کو خودی دزانیت- چ
تشت ناهیته ژبیرن، و دبیتنه قئی چهندی قهزایا نهگهوپ، و دبیتنه ئەوا کو
مهلائیکهت دنقیسن و زانین پی ههی: قهزایا ههلاویستی)) (١).

پاشی ژئی: ((هندیکه ئەو ئەگەرن یین کو رزق پی زیدهدبیت ئەو ژئی ژ وی
قهدهرینه یا خودی نفیسی، ئەقجا ئەگەر خودی بنقیسیت کو مەرۆف دئی ب
کارکرن و پیکولا خو رزقی خو بدهستخوڤه ئینیت، هینگی گومان تیدا نینه
دئی ئەو پروویدەت یا خودی هەر ژ دەستپیککی زانی، و ئەوی رزقی وی ب
کارکرنی بوویه قهدهرا وی، هینگی ئەو رزقه بدهست ویشه ناھییت بیی

(١) فتح الباری ٤٣٠/١٠.

کارکرن، و ههچی پزقێ وی بیی کارکرن بوویه قهدهرا وی وهکی مرنا بابێ و هیلانا مائی بو کورێ وی، هینگێ ئهو پزق دی بو وی هیت بیی کو ئهو چ کاران بکهت))^(۱).

ئهفه و د سهه مهرا بوری و مه بهری نوکه بهحسکر کو هندیکه باوهریئینانا ب قهدهرێ یه نه یا ههقدژه دگهل بکارئینانا ئهگهران.

شیخ عبدالعزیز ابن بازی دهربارهی جورین قهدهرێ بوچوونهکا دی گوتهیه ئهو ژێ ئهفهیه: ((یا دیارتر و نیزیکتر بو پاستیی، ههمی جورین قهدهران یین د(أم الكتاب)(اللوح المحفوظ) دا ههین، ئهفجا هندهک ژ وان قهدهران د گریداینه ب ئهگهرین وانقه و دی هینگێ ئهو هینه دیتن دهمی ئهگهرین وان دهینه بکارئینان، و ئهو قهدهرا گریدای چ تشتا نهیت هینگێ ئهو دی هیته پروویدان و نه زویتر و درهنگتر ناهیته پروویدان، و هندیکه مروقه فهومان یا لی هاتیه کرن کو ئهو ئهگهران بکاریینیت، و فهومانان بجه بینیت، و ئهو تشتین ژێ هاتیه پاشقهلیدان پشتا خو بدهتی و بهیلت، و ههر کهسهکی ریکا وی هاتیه ب ساناهیکن بو وی چهندی یا ژ بو هاتیه ئافراندن ههروهکی پیغهملههری ﷺ گوتی دهمی بهحسێ قهدهرێ هاتیهکرن و ههقالین پیغهملههری ﷺ پسپار ژ وی کری و گوتهی: ئهوی ما بوچیه ئهم کاری دکهین مادهم قهدهرا مه هاتیه نفیسین، وی ﷺ گوت: ((کاری بکهن،

(۱) مجموع الفتاوی لابن تیمیة (۸/ ۵۴۰-۵۴۱).

ھەر كەسەكى رېكا ۋى يا ھاتىيە بساناھىكرن بۆۋى چەندى يا ژ بۆ ھاتىيە
ئافراندىن) (۱).

(۱) الإيمان بالقضاء و القدر، محمد بن ابراهيم الحمد، ل ۱۲۲.

بهشتی سیی:

پشکا ئیکتی: مفایین باوهری ئینانا ب قهدهری.

پشکا دووی: ئه دهسته کین دسهرداچوین ده باره ی قهدهری.

پشکا ئیکتی:

۱- بابہ تی ئیکتی: مفایین باوہ ریئینانا ب قہدہ ری ب گشتی.

۲- بابہ تی دووی: قہدہ ر و حہ ژیکرن.

بابه تی ئیکتی:

مفایین باوهریئینانا ب قهدهری

باوهریئینانا ب قهدهری و تیگههشتنا دروست بو قهدهری گهلهک مفایین مهزن د دونیایی و ئاخرهتیدا بو مروقی پیدادکته، ژ وان مفایان ژی:

۱- باوهریا مروقی موسلمان پی موکوم تمام دبیت: مه بهری نوکه گوت کو باوهریئینانا ب قهدهری ستوینهکه ژ ستوینین باوهری و باوهریا مروقی پی تمام دبیت و ئهگهر مروقی باوهری پی نهبیت یان باوهریهکا خهلهت پی ههبیت یان ژ باوهر ب ئیک ژ پلهیین قهدهری نهبیت، باوهریا مروقی یا تمام نابیت.

۲- باوهریئینانا ب قهدهری ئهو ریکه یا کو مروقی ژ دروستکرنا ههفپشکان بو خودی ددهته پاش: و داکو پتر ئهف چهنده یا پروون و ئاشکهرا بیت، هندیکه مهجوسینه(ئاگرپهرتسن) وانا دگوتی: دوو خودی یین ههین، ئیک ژ وان خودایی خیری و باشیی یه و یی دی خوداوهندی شهپی و خرابیی یه؛ و هندیکه قهدهرینه دبیزن: خودی کربارتن بهندهیان نه ئافراندینه و ههما ههر مروقهک چ بکهت و چ بیژیت ههلبژارتن یا ویه، ئانکو خودی چ تشتان نزانیت ههتاکو پشتی ئهو تشت رویددهت یان دهیتته ههبوونی، و

گهلهک یا ناشکه رایه کو ئەف چەندە دروستکرنا هەڤشکایه بۆ خۆدئ ﷺ،
و باوەریا دروست ب قەدەرئ یا ب قی ڕهنگی نینه و مروڤئ باوەری ب
قەدەرئ هەمی دزانیت کو هندی تشتهکئ هەمی یئ دبن قەدەرا خودیڤه، و
دهینه بریڤه برن ب قەدەرا وی.

۳- زانست و زانین: هندی کو مروڤ د دینی خۆدا شاره زابیت و پتر
بخوینیت باوەریا مروڤی موکومتر لیدهیت و زانینا مروڤی زبده تر لیدهیت،
و ئەف چەندە ژێ خیرهکا مهزنتره بۆ مروڤی.

۴- بیهنفره همی و ئارامبوونا دلئ مروڤی: وهکی کو خودایی مهزن دبێژیت:
﴿مَا أَصَابَ مِنْ مُّصِيبَةٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ وَمَنْ يُؤْمِنْ بِاللَّهِ يَهْدِ اللَّهُ قَلْبَهُ، وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ﴾
﴿التغابن: ۱۱﴾، ئانکو: (چ ئاتافهک) (نهخوشیهک) بهرئ ئیکی نههاتییه
ئهگەر ب ئانا هییا خودئ و قەدەرا وی نه بیت. و ههچیی باوەری ب خودئ
بینیت ئەو دئ دلئ وی ب هیدایهت ئینیت قیجا ئەو دئ ب قەدەرا وی
پازی بیت، و خو ڕادهستی فرمانا وی کهت. و خودئ ب هەر تشتهکی
یئ پر زانایه، تشتهک ژئ ل وی بهرزه نابیت)، و ههروهسا خودایی مهزن
دبێژیت: ﴿مَا أَصَابَ مِنْ مُّصِيبَةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي أَنْفُسِكُمْ إِلَّا فِي كِتَابٍ مِّن قَبْلٍ أَنْ نَبْرَأَهَا
إِنَّ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ﴾ ﴿الحديد: ۲۲-۲۳﴾، ئانکو: (چ ئاتاف و
موصیبهت نه د عهردیدا و نه د لهشین ههوه ب خۆدا وهکی نهساخییی و
برسی و نهخوشییی ناھینه بهرئ ههوه -گهلی مروڤان- ئەگەر ئەو د لهوحن
پاراستیدا نههاتبە نفیسین بهرئ کو رح بۆ ههوه بهیته دان. هندی ئەو

چهندهيه ئەو ل سەر خودی یا ب ساناهییە (۲۲) دا هوبن ب خەم نەکهفن
 ل سەر وی تشتی نەگەهشتییە هەوێ ژ دونیایی، و دا هوبن ب کەیف ژ
 نەکهفن ل سەر وی تشتی گەهشتییە هەوێ ژ، کەیفەکا وەسا هوبن خۆ پێ
 ژبیرقەکەن، و خودی حەز ژ وی ناکەت یێ خۆ ب وی تشتی مەزن بکەت
 یێ گەهشتیی ژ دونیایی و خۆ پێ ل سەر خەلکی دفن بلند بکەت (۲۳).
 هزرا خۆ بکە بابەک پروژانە دچیتە مأل و دگەل خێزان خۆ خوارنەکا خوش
 و ب کەیفخوشی دڤۆن و هەر جارا خێزان دکەفیتە د تەنگاڤیەکیدا بابێ
 وان کو سەمیانی مألێ پیکولی دکەت وی تەنگاڤیێ ژ سەر وان ڕاکەت
 و ژیانەکا خوشتر بۆ وان دابین بکەت و زاروکین وی پتریا پسارین خۆ ژ
 وی دکەن و پشتا خۆ ب وی گەرم دکەن و ژ نیشکەکیڤە دەنگوباسی مرنا
 وی گەهشتە وان، ئەو دێ چکەن؟ گومان تیدا نینە ئەگەر وانا باوەری ب
 قەدەرا خودی ﷺ هەبیت دێ بیژن (إنا لله و إنا إليه راجعون)، و دێ
 دوعا بۆ خۆ ژ خودی کەن کو بیهنا وان فرەه کەت و خێرەکا مەزن بدەتە
 وان ژبەر وی موصیبەتا هاتیە سەری وان و تشتەکی بخیرتر و باشتەر بکەتە
 ڕزقی وان، ئەڤجا خودایی مەزن ﷻ دێ بیهنا وان فرەه کەت و ئیمانەکا
 وەسا ب ڕسقی وان کەت کو هەست ب تاما وی بکەن، و دێ دلوفانیی و
 ئارامیی بۆ ئەوانا ئینیتە خوار؛ بەلێ ئەگەر ئەوانا باوەری ب قەدەری
 نەبیت، تو چاڤەڕێی چ دکە ی ژ وان؟ ژنک جلیکین خۆ ب درین و ڕیین
 خۆ ڤەچرن و پرچی خۆ هەمی ب قوسینن، و بیژیت یا خودی تە بۆچی
 ئەڤە ئینا سەری مە؟ ما مە چ کربە؟ و خەبەرا ببیژیتە ڕۆژا و سأل و
 زەمانی و هەوار و قیژیی دینا ڤەدەت، ئەڤ چەندە ژ گونەهەکا مەزنە
 وەکی پیغەمبەری ﷺ گوتی ئەڤ ژنکین ڤی کارێ هەنێ دکەن ناچنە

بحەشتی ئەگەر ژ وی کارى خۆ توبە نەکەن -خۆدئ مە ژ ڤئ چەندئ
بپارێزیت- و ئەگەر مەرۆڤەکی ئەف چەندە کربیت ژى پێدڤیه تەوبە بکەت
بەرى مرنا خۆ.

یان ژى چەند جارەن مە مەرۆڤ ب چاڤێن خۆ دیتینە دەمى زەنگین بووى
و خۆدئ قەدەرا وی کرێه زەنگینی و مالهکی مەزن دایى، ڤیجا وی کوفرى
ب خۆدئ ﷺ کرێه و گوتیه ئەف ماله من ب زەحمەت و ڕەنجا خۆ یی
کومکری و خۆدئ چ مال نەدایه من و زەکاتا مالى خۆ نادەت و هاریکاریا
دەست کورت و هەژارا ناکەت نە بتنى ئەڤه بەلکو زۆرداریی ژى ل خەلکی
دکەت و دەست ب سەر ملک و مالى وانا دادگریت و دەست درێژیی دکەتە
سەر کەرامەتا خەلکی و خۆ مەزن دکەت هەر وهکی ئەف کەسە ژ مەرۆڤان
هەمیان چیتەر، ئەڤه هەمى د چاڤەرێکریه ژ وی مەرۆڤى باوەرى ب قەدەرا
خۆدئ ﷺ نەبیت.

۴- باوەرى بخۆ بوون و پیشڤهچوون: ئەوى باوەرى ب قەدەرى هەبیت
دزانیت کو ئەو نامریت ئیلا ئەگەر ئەجەلى وی هاتبیت ژدەڤ خۆدئ ﷺ،
و چ تشت ناھینە سەرى وی بتنى ئەو تینەبیت یا خۆدئ بو وی نقیسی،
ئەڤجا دئ بو کارین خۆ یین ڕۆژانە و کارین خیری پیشڤهچیت و
دەستپیکەت و ناترسیت.

۵- مەردینی: ئەوى باوەرى ب قەدەرى هەبیت، و بزانییت کو زەنگینی و
هەژاری یا د دەستى خۆدیدا، و ئەو هەژار نابیت بتنى ئەگەر ب قەدەرا

خودى تېنەبىت، هېنگى ئەو دى مالى خۆ دەتە ھەژاران و دەستگورتان و دى دەستى ھاربىكارىيى بۆ خەلكى درېژكەت.

۶- ئىخلاص: ئەوى باوەرى ب قەدەرى ھەبىت، كار و كرىاران بۆ خەلكى و پازىبونا وان ناكەت، چونكو ئەو دزانىت خەلك چ مفای ناگەھىنە وى بتنى ب وى نەبىت يا خودى بۆ وى نقيسى.

۷- باوەرىئىنانا ب قەدەرى گەلەك نەخوشيان ژناف دېت: ئەو نەخوشىيىن دەروونى مروقى قەدگرن، و كومه لگەھان ژناف دېت و كەرب و كىنى دناقبەرا مروقاندا پەيدا دكەت، بۆ نمونە دەمى مروقى باوەرى ب قەدەرى ھەبىت مروث ھەسیدیى ب چ كەسەكى نابەت چونكو دزانىت ئەو نەمەتا وى ھەى خودى يا دایى و كرىە قەدەرا وى، و ھەر كەسى وى بقىت ئەو دشىت بدەتى و ھەر كەسى وى نەقىت ئەو وى تشتى نادەتى، داکو وى پى تاقيبكەت كا ئەرى ئەو دى سوپاسيا خودى كەت و بۆ خۆ دوعا ژ خودى كەت كو وى تشتى ب پرزقى وى بكەت، يان ژى دى ئاخفتىن كرىت بىژىت د دەرھەقى خودى دا ﷺ و دى قەدەرا خودى ب تشتەكى خەلەت دانىت.

۸- ئازادكرنا ئاقلی ژ ئەفسانەيان (خورافاتا) و گوتگوتكان: ئىك ژ مفايىن گەلەك گرنگ يىن باوەرىئىنانا ب قەدەرى ئەو مروقى باوەردار باوەرىا ھەى كو ھەر تشتەكى د ھەبوونىدا ب قەدەرا خودى دەھىتە ھەبوونى و رویددەت و قى چەندى خودى بتنى دزانىت، ژبلى كو ئەو چەندا خودى قىاي كو پىغەمبەر (سلاقتىن خودى ل سەر وان بن) ھندەكى ژ وى بزنان، ژبەر ھندى ژى چ جارا باوەرىيى ب فالقەكەران و سىرەندان و كاھنا نائىنىت

و ئەو تىشتى ئەو دىيژن كو دى رویددهت، و باوهرىي ب وان كهسان نائينيت ئەوين ب رىكا ستيران دىيژن دى فلان تىشت چىبيت و فلان پرویدان پرویددهت، چونكو دزانيت خودى بتنى ﷺ قەدهرى و غەيبىي دزانيت و كهس نهشىت زيانى و مفای بگههينيته وى بتنى ب هەزكرنا خودى تينهبيت.

۹- خوشكاندن (التواضع): مروڤى باوهردار ئەگەر خودايى مەزن مالهك دايى يان زانستهك دايى يان جوانيهكا زىده دايى خو مەزن ناكەت، چونكو دزانيت ئەف چەندا هەنى ژ دەف خودييه و ب قەدهرا خودييه، و ئەگەر وى بشيت ئەو دى قى نعمەتى ژ دەف وى راکەت، چونكو ئەو ل سەر هەر تىشتهكى يى خودان شيانه، ئەفجا ئەو دى سوپاسيا خودى كەت و خو مەزن ناكەت.

۱۰- پرژدى و موکومى د کاراندا: پىغەمبەرى مە ﷺ دىيژيت: ((يى پرژد و موکەم بە ل سەر وى تىشتى مفای دگههينيته تە، و خو ب خودى ب پارىزه و دەستا نه داهييله، و ئەگەر تىشتهك هاته سەرى تە نهبيژه ئەگەر من فلان تىشت كرا دا فلان تىشت چىبيت و بيژه: قەدهرا خودى بوو و تىشتى وى قىاي كرا))^(۱).

۱۱- سوپاسدارى: مروڤى موسلمان دزانيت كو هەر نعمەتەكا وى هەى خودى يا دايە وى، و خودى يە يى كو هەر نهخوشيهكى و بهلايهكى ژ وى ددهته پاش، قىجا دى ژبەر قى چەندى سوپاسيا خودى كەت ﷺ، چونكو

(۱) ((قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: الْمُؤْمِنُ الْقَوِيُّ، خَيْرٌ وَأَحَبُّ إِلَى اللَّهِ مِنَ الْمُؤْمِنِ الضَّعِيفِ، وَفِي كُلِّ خَيْرٍ احِرْصُ عَلَى مَا يَنْفَعُكَ، وَاسْتَعِنْ بِاللَّهِ وَلَا تَعْجِزْ، وَإِنْ أَصَابَكَ شَيْءٌ، فَلَا تَقُلْ لَوْ أَنِّي فَعَلْتُ كَانَ كَذَا وَكَذَا، وَلَكِنْ قُلْ قَدَرُ اللَّهِ وَمَا شَاءَ فَعَلَ، فَإِنْ لَوْ تَفَتَحَ عَمَلُ الشَّيْطَانِ)). ئىمامى موسلم (۲۶۶۴) فەدگوهيزيت.

دزانیت ئەڤه هه‌می ئەو نهمه‌تن ئەوین خودی کرینه قه‌ده‌را وی، ژبه‌ر هندئ ژئ ئەو یی ژ هه‌ژئ سوپاسیی یه.

۱۲- رازیبوون: بینگومان هه‌ر که‌سی بزانی‌ت کو خودی وَعَلَّ قه‌ده‌را وی یا نقیسی دئ ده‌روونی وی پری رازیبوون بیت، چونکی هه‌ر ئەوه یی مرو‌ف چیکرین و ئەو گه‌له‌کی ب وان زانا و شاره‌زایه.

۱۳- که‌یف خوشبوون: پیدڤیه مرو‌فی موسلمان ب باوه‌ریئینانا ب قه‌ده‌ری که‌یف خوش بی‌ت، چونکو گه‌له‌ک ملله‌ت و که‌سین سه‌ر دونیایی ژ ڤئ چهندئ د بی‌ ئاگه‌هن و دبئ بارن، وه‌کی خودایی مه‌زن گوتی: ﴿قُلْ بِفَضْلِ اللَّهِ وَبِرَحْمَتِهِ فَبِذَلِكَ فَلْيَفْرَحُوا هُوَ خَيْرٌ مِّمَّا يَجْمَعُونَ﴾ [یونس: ۵۸]، ئانکو: (تو -ئە‌ی پیغه‌مبه‌ر- بی‌ژه: بلا که‌یفا وان ب قه‌نجی و دلوقانیا خودی به‌ی‌ت، کو ئیسلامه ئەو هیدایه‌ت و دینی‌ حه‌ق یی خودی دایه وان؛ چونکی ئەو ئیسلاما خودی به‌ری وان دایی، و ئەو قورئانا وی بو موحه‌مه‌دی سلاف لی بن هنارتی چیتره ژ وئ یا ئەو کوم دکهن ژ په‌رتالی دونیایی یی کو دئ پویچ بیت).

۲۰- به‌رزبوونا وره‌یا مرو‌فی: هندیکه مرو‌فی باوه‌رداره ب قه‌ده‌ری تو دئ بی‌نی وره‌یه‌کا بلندا هه‌ی و بی‌ هیڤی نابیت، و ب که‌تواری (واقعئ) نه‌خوش رازی نابیت، و خو راده‌ستی ژیانئ ناکه‌ت ب هی‌جه‌تا قه‌ده‌ری، نه وه‌کی وان بی‌ن کو دبیتزن قه‌ده‌را من فلان تشته ئەز نه‌شیم بگه‌ورم، ئەڤه ئیک ژ کیماسی‌ن مه‌زنه بو ده‌روونی مرو‌فی، بتنی ده‌می د پرویدانا قه‌زایه‌کی دا یان ئاتافه‌کی (موصیبه‌ته‌کی) دا مرو‌ف دئ بی‌ژیت ئەڤه قه‌ده‌را خودی بوو و

بجه هات، بهلئ دهمئ كيماسيهك يان نه زانينهك يان نه خوشيهك يان كيم دهرامه تيهك ل دهف مروقي هه بوو دئ پيگولئ كهت ليگه پريت و نه گهرا بكارينيت هه تا دووماهيك دهرهف زئ د ژيانا خو دا ل دويشف شيانا خو.

۲۱- پشتي كو تشتهكي نه ب دلئ مروقي دبسته قهدهرا مروقي بي هه لبرارتنا مروقي، باوهريئنانا ب قهدهري نيشا مروقي ددهت كو ئهف چهند پتر يا د خيرا ويدا ژ وي يا وي دثيا: گهلهك جاران مروث دئ گهلهك پيگولئ كهت تشتهكي بدهستخوئه ئينيت ب ههر ريكهكا ههبيت بهلئ ئه و چهنده يا ژ شيانيت مروقي زبدهيه، پشتي كو ئه و تشته نهبيت قهدهرا مروقي، هندهك ژ مه دئ ئاخينك كهقنه د دلئ ويدا و دئ گري كهفته د حهفكا ويدا و بيزاربوونهك دئ ل سهر ديمئ وي دياركهت، دهمهكي گهلهك دريژ پيشفهناچيت ئه و چهنده كو نهبوويه قهدهرا مروقي دئ بو مروقي دهته دياركرن نهبوونا وي تشتي كا چهند يا د خيرا مروقيدا بوو و د سلامهتي و ئاراميا گيانئ مروقيدا بوو و دئ سوپاسيا خودئ كهت ل سهر قئ چهندي، ههروهكي كو خودايئ مهزن **وَعَسَى أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ وَعَسَى أَنْ تُحِبُّوا شَيْئًا وَهُوَ شَرٌّ لَكُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٢١﴾** [البقرة: ۲۱۶]، نانكو: (و دبیت هوین هه ز ژ تشتهكي نهكهن و ئه و ب خو خيرا ههوه تيذا ههبيت، و دبیت هوین هه ز ژ تشتهكي بكهن چونكي بي خوش و تهنا بيت، و ئه و بخو بو ههوه بي خراب بيت).

قدهدر و حهژیکرنا

خودی دلوفانی ب ته بیهت، تو بزانه ئه گهر خودی حهژیکرنا کهسه کی یان کهسه کی کره د دلی ته چ گونه ه د وی چهنیدا نینه چونکو دلین مروغان یین دناف دهستین خودیدا، وه کی کو د فهرموودیدا هاتی کو پیغه مبهری خودی ﷺ گوته: ((هندیکه دلین ههمی مروغانه یین دناقهرا دوو تیلاندا ژ تبلین خودایی پردلوفان(الرحمن) ههروه کی دله کی بتتی، ئه قجا ئه وی چهوا بقیته دی وی هوسا وهرگیریت))^(۱). بهلی ئه وی قی چهنیدی دکهت داکو ئه و ئه زمونه کی بدهته بهر سینگی ته، ئه قجا یان تو دی ریکا وی گری و بهرنادهی و دی ل سهر نهفسا خو یی زال بی، یان ژی تو دی ئیک ل دویف ئیک پی ل فهرمانیت خودی دانی، وه کی کو خودایی مهزن دبیریت: ﴿وَلَبَلُونَكُمْ بِشَيْءٍ مِّنَ الْخَوْفِ وَالْجُوعِ وَنَقْصٍ مِّنَ الْأَمْوَالِ وَالْأَنْفُسِ وَالثَّمَرَاتِ ۚ وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ﴾ [البقرة: ۱۵۵]، ئانکو: (و ئه م دی ههوه ب هندهک ژ ترسی برسی و کیمکرنا مالی و نهفسی و بهرههمی جهربینین و تو ئه ی پیغه مبهری- مزگینی بدهته وان کهسین سهبری ل سهر قی چهنیدی دکیشن)، دهمی کهسهک د دلی مروقیدا بیت و مروف نهگه هشتبیتی، مروف ههست ب بیهنهنگیه کی و کیماسیه کی د نهفسا خودا دکهت، ئاها ئه قه ئه و

(۱) ((قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: إِنَّ قُلُوبَ بَنِي آدَمَ كُلَّهَا بَيْنَ إصْبَعَيْنِ مِنْ أَصَابِعِ الرَّحْمَنِ، كَقَلْبٍ وَاحِدٍ، يُصَرِّفُهُ حَيْثُ يَشَاءُ، ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: اللَّهُمَّ مَصْرِفِ الْقُلُوبِ صَرِّفْ قُلُوبَنَا عَلَى طَاعَتِكَ)). ئیمامی موسلم (۲۶۵۴) قه دگوهریت.

کیمکرنا نهفسی یه یا کو خودی ﷺ مه پی د جهربینیت و پاشی گوته پیغهمبهری ﷺ و تو مزگینیی ب بههشتی و نهجرهکی بی هژمار مهزن بده وان یین کو بیهنا خو ل سهر قی چهندي فرهه دکهن.

ئهقجا نهگهر تو ژ چاکا بی، تو بهرهف ربکییت خارقه ناچی و ب زبترین دهم دی پشته خو ب خودی گهرم نهکی و تو دی نهگهرین شهرعی بکارئینی داکو بگههیه وی یان وی کهسی چونکو پیغهمبهری خودی ﷺ یا گوتی: ((لهزی بکهن د کرنا کاری خیریدا))^(۱)، و نهگهر دشینا تهدا نهبوو تو نهگهران بکاربینی هینگی تو دی بهرهف خودایی نهگهرانقه چی و دی وی داخازی ژئی کهی یا کو ته بقیت، و ژبیرنهکه نهو خودایی بهحرل بهر سینگی موسای ﷺ شهقکری و یونس ﷺ ژ زکی نههنگی ئینایه دهر و یوسف ﷺ ژ زبندانئ ئینایه دهر و کریمه سهروک وهزیرین مصری، بو وی گهلهک یا ب ساناهیتره ههوه بگههینیتته ئیک و نهو ل سهر ههمی تشتهکی یی خودان شینانه.

و بیرا خو بینه دهمی کو مللهتی موسای ﷺ موسا ژناف خو دهرئییخستی پشته کو گهلهک ژ مللهتی خو دوبر کهفتی ب لهشهکی وهستیای و ب دلهکی خهمگین رینشته ب سیبهرا دارهکی، رهوشا وی ژ یا ته باشت نهبوو بهلکو گهلهک ژ یا ته خرابتر بوو بهلی پا نهوی پشته خو ب خودی گهرم کر و د دوعایا خودا گوت: ﴿رَبِّ إِنِّي لِمَا أَنزَلْتَ إِلَيَّ مِنْ خَيْرٍ فَقِيرٌ﴾ [القصص: ۲۴]، دهمهکی دربر پتفه نهچوو و هیشتا لی نهبوویه تاری خودایی

(۱) عن أبي هريرة قال قال رسول الله ﷺ: ((بَادِرُوا بِالْأَعْمَالِ فَنَّا كَفَطَعَ اللَّيْلُ الْمُظْلِمَ، يُصْبِحُ الرَّجُلُ مُؤْمِنًا وَيَمْسِي كَافِرًا، أَوْ يَمْسِي مُؤْمِنًا وَيُصْبِحُ كَافِرًا، يَبِيعُ دِينَهُ بَعَرَضٍ مِنَ الدُّنْيَا.))، ئیمامی موسلم (۱۱۸) فهدهگوهیزیت.

مه زن گوت: ﴿فَجَاءَتْهُ إِحْدَاهُمَا تَمْشِي عَلَى اسْتِحْيَاءٍ﴾ [القصص: ٢٥]، خودی کچهک کره رسقی وی.

و نه گهر نهو کهسی ته قیای نه بوو رسقی ته و د قهده را ته دا نه هاتبوو نقیسین، بزانه تو د نه زمونا خو دا بسهرکهفتی، خودایی مه زن ل دنیا یی و ناخره تی دی ژ وی باستر ده ته ته یا کو ته قیای، و نه قه ژ مه ردینی و دلوقانیا خودایی مه زنه.

به لی نه گهر تو ژ وان که سان بی یین کو زورداریی ل نه فسا خو دکهن، ئیک ل دویف ئیک تو دی پی ل سنورین خودی دانی، ل ده ستپیکي به ریخودانا زیده نهوا کو بیهنا ته تنگ دکهت و پاشی گوهداریکړنا موزیکي و سترانین نه دروست نهوین کو دلی ته لاواز دکهن و هر پیله کا هات ته بخو بیته پاشی پیگوتن و هزرکړنا زیده نهوا کو دلی ته دگفتیشیت و دئیشینیت و پاشی ده ستپیکړنا ناخفتنی و تیکه لیکړنی دگهل هه بوونا ئبلیسی و هه تا دووماهیی یا کو تو دزانی و من نه قیت بیژم.

و یا ژ قی چهن دی خرابتر، نه رازیبوونا ل سهر قهده را خودییه ﷺ، نه گهر هات و که سهک نه گه هشته خوشتقیا یان خوشتقیی خو دی بیژیت: یا خودی ته بوچی نه قه ئینا سه ری من؟ یان ژی ما من چ کر بوو ته قهده را من کره نه قه؟ و هه تا دووماهیی ژ قان ناخفتنان، و نه قه نهو مه ژی هسکیه یا کو گه لهک ژ نه زانان ل قی سه رده می دکه قنه تیډا، و نهو نزانیت ب قی چهن دی خودی دلوقان یا ب وی بری و نهو یی ژ به لایه کی قورتال کری وه کی کو خودایی مه زن دبیزیت: ﴿وَعَسَى أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ وَعَسَى أَنْ

تُحِبُّوا شَيْئًا وَهُوَ شَرٌّ لَّكُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٢١٦﴾ [البقرة: ٢١٦]،

رامانا وئ ئەوه: (و دبیت هوبین ههژ تشتهکی نهکهن و ئەو ب خو خیرا ههوه
تیدا بیت، دبیت هوبین ههژ تشتهکی بکهن و ئەو بخو بو ههوه یی خراب
بیت، خودی قی چەندی دزانیت و هوبین قی چەندی نزانن)، ئەف چەنده
ژی ژ دلوقانیا خودی و ئەزمونا ویه بو مروشان.

ئاخفتن دەربارە ی ههژیکرنی و قەدەری ب دووماهییک هات.

پشکا دووی:

ئو دهسته کټن دسهرداچووين دهریاره ی قهدهری

بو زانین مه‌رم ژ باسکرنا ئەفان دهسته کټن دسهرداچووی بتنی ئەوه داکو مروڤی موسلمان ئاگه‌ه ژ هزر و بیروباوه‌رین وان هه‌بیت و خو ژی بیاریزیت، مه‌رم ژی نه ئەوه کو بیروباوه‌رین وان د زانستی ئیسلامیدا دهینه خواندن و تشته‌کی پټپیدا‌یه چونکو بیروباوه‌رین وان دسهرداچوونه‌کا ئاشکه‌رایه و به‌رسف یا ژلایی زانایانقه‌ل سهر بیروباوه‌رین وان ب هویری هاتیه‌دان و دی دهینه دیارکرن ژی کا به‌رسف‌دانا وان ل کیری هاتیه‌دان ئەگه‌ر خودی حه‌زبکه‌ت.

- ئیکه‌مین که‌سین کو قه‌ده‌ر په‌ت کری د قی ئوممه‌تیدا:

پټدقیه‌ بو مه‌ یا دیار و ئاشکه‌رابیت کو باوه‌ریینانا ب قه‌ده‌ری کاره‌کی خو‌رستییه^(۱)، و ژبه‌ر قی چهن‌دی دنا‌ف عه‌ره‌باندا نه‌ل سه‌رده‌می جاهلیه‌تی و نه‌ل سه‌رده‌می هاتنا ئیسلامی که‌سه‌ک نه‌بوو کو قه‌ده‌ری په‌ت بکه‌ت و بی‌ثبیت قه‌ده‌ر دره‌وه، به‌لی پا ده‌می په‌رتوو‌کټن فه‌لسه‌فی یین یونانی و په‌رتوو‌کټن هن‌دی چو‌وینه دنا‌ف وه‌لاتین موسلماناندا، ده‌سته‌کا قه‌ده‌ری ئەوا کو ب ئیکه‌مین شرک ده‌یته‌ هژمارتن ده‌رکه‌فت، و ئیکه‌مین ده‌رکه‌فتنا وی

(۱) د لاپه‌رین به‌یتدا دی پتر باسی قی چهن‌دی هیته‌کرن ئەگه‌ر خودی حه‌زبکه‌ت.

ل دیمه شقی و به صرا بوو، هه رچه نده ل مه که هی و مه دینی ئەف چهنده نهاته دیتن، چونکو زانین و زانستی ئیسلامی ل ویری یی به ربه لاف بوو، به لی پا ل نیزیکی دووماهیا سه رده می صه حابیتن بچوبک وه کی عه بدوللایی کورئ عه باسی و عه بدوللایی کورئ عومه ری (خودئ ژ وان هه ردوان رازی بیت) ئەف فتنه ده رکه فت.

و ژیده رین ئیسلامی پتر ل سه ر وئ چهندي د ریکه که فتنه کو ئیکه م که سی ل سه ر قه ده ری ئاخفتی و دسه رداچووی زه لامه کی دوکاندار بوو خه لکی به صرا بوو و دگوتنی: (سه نسه وه یهی) و هنده کین دی دبیرنی (سیسه وه یهی) و هنده ک ژیده ری دبیرنی (سوسن)، و د دویف ویدا مه عبه د ئەلجوه هنی هزرا وی ژئ وهرگرت، و پاشی (غه یلان) ئ دیمه شقی ژئ ئەف هزره ژ مه عبه دی وهرگرت.

ئیمامی ئەوزاعی کو ئیمامی خه لکی شامیه دبیریت: ((ئیکه مین که سی ل دور قه ده ری ئاخفتی^(۱) زه لامه ک بوو ژ خه لکی عیراقی، دگوتنی: (سوسن) ل ده ستپیکي نه صرانی^(۲) بوو پاشی موسلمان بوو، پاشی جاره کا دی بوو نه صرانیقه.))^(۳).

و ل ده ستپیکي ل ده ف وان گومانا ل دور قه ده ری یا ب فی رهنگی بوو کو ئەوانا دقیا خودایی مه زن ﷺ ژ خرابیی دوبریخن، و ژ ئافراندا گونه هان

(۱) ئانکو ده رباره ی قه ده ری ئاخفتی و دسه رداچووی.

(۲) مه سیحی، فه له.

(۳) الإیمان بالقضاء و القدر، محمد بن ابراهیم الحمد، ل ۱۶۹.

پاڅښکهن، و خه لکی هوسا تیبگه هینن کو خودی ئەف چهنده نه ئافرانديه
و یی ژ څی چهندي پاڅڼه ئەڅجا ئەو رابوون قهدهر ره تکر و گوت قهدهر
نینه.

و د وی سهرده میدا ئەو سهحابیین ماینه ساخ ئەو گوتنن پهرستگه هی و
غهیلانی گوتین ب توندی ره تکر و خه لک ژ وی چهندي دانه پاش، و
پتری وان هه میان ژی ئبن عومه ری و ئبن عهباسی و ئەنه سی کورئ مالکی
و جابرئ کورئ عهبدوللای (خودی ژ وان رازی بیت).

ههروهسا پشتی غهیلانی دسهرداچووی و مهعهده ئەلجوهه نی سهروک و
گرهگریټ موعته زلیا ده رکه فتن وهکی (واصلئ کورئ عهطائی و عهمرئ
کورئ عوبهید) ی، ئەوان هه مان ئەو گوتار گوتن ئەوین کو غهیلانی و قهدهریا
گوتین و دناڅ خه لکیدا به لاقه کرن.

و ئەو که سین قهدهری رهت دکهن زانایان ناڅی وی دهسته کی یا کره
قهدهری (القدریة)، و ههروهسا ناڅی وان کره مهجوسین ئەڅی ئوممه تی؛
چونکو مهجوس دبیتن: ئەڅی گهردوونی دوو خوداوهند هه نه: خودایی
پونا هیی کو ئافراندهری باشیی و خیریی، و خودایی تارپاتیی کو ئافراندهری
خرابیی و گونه هانه، و نیزیکی ئەڅی چهندي قهدهری دبیتن: خودی مروڤ
یین ئافراندين و مروڤ کریارین خو دئافرنیت، و ب څی چهندي ئەوانا
دوو خوداوهند دروستکرن و ههڅپشک بو خودی دروستکرن د ئافراندا ویدا،
ئەڅجا وان ب ئەڅی چهندي چاڅلیکرن مهجوسیان کر.

ديسان وانا ب څی چهندي زانینا خودی یا بی کیماسی ژی ره تکر.

و وهكى كارقه دانهك بو دهسته كا قهدهرى و داکو نهو چهنده قهدهرى دبېژن رېتېكېن دهسته كه كا دى دهركهفت كو دبېژنې جهبرى (الجبرية)، ل سهردهمى بهنى ئومه بيا هندك كهس دهركهفتن و گوتن كو مروّف يى مهژبوره ل سهر كرنا كارى خو، و چ د دهستى ويدا نينه كادى نهو چ تشتى ههلبژيريت و چ تشتى ناههلبژيريت، و ئيكم كهسى نهف گوتنا نهبه رئاقلانه گوتى: جهههمى كورى صهفوانى بوو.

۱- قهدهرى (القدرية):

قهدهرى دويشكهفتيىن مهعبه د نهلجوههنى و غهيلانى ديمه شقى نه، و ههروهسا دويشكهفتيىن واصلى كورى عهطائى و عهمرى كورى عوبه يدينه، و نهو دبېژن: هنديكه مروّفه يى نازاده د ههزكرن و ههلبژارتنا خوډا، و ههزكرن و شيانا خودى چ كارتىكرنى ل سهر وى چهندي ناكهت يا مروّف دههلبژيريت، و ههروهسا دبېژن: خودى كريبارتن بهندهيان نه ئافراندينه بهلكو مروّفان بخو كريبارتن خو يىن ئافراندين ب ههز و شيانا خو، و دبېژن: نهو گونههين دهينه كرن ب ههزكرنا خودى ناهينه كرن.

و دناف واندا هندك نهزان ههنه هوسا ددهنه دياركرن كو خودى نهو چهنده نهزانيه يا كو مروّف دى كهن(خودى ژ څى چهندي يى پاك و بلند بيت)، و ههزكرن و شيانا وى ب وى چهنديقه گريددهن كو چ كاربگاربا خو ل سهر كارين مروّفى نينه.

و ئەف چەندە دسەرداچوونەکا ئاشکەرایە و خەلەتیەکا بەرچاقە و مە بەری نوکە یا دیارکرن کو خودی هەمی مروڤ و کریارین وان یین ئافراندین و هەروەسا هەر تشتەکی مروڤ دکەت ژێ ئەگەر ب حەزکرن خودی نەبیت ئەو چەندە ناھیتە پروویدان و گەلەک بەلگە ژ قورئانی و سوننەتی ل سەر قی چەندی هەنە، هەروەسا بەری نوکە مە بەرسف ل سەر گومانین وان دایە دیارکرن^(۱).

۲- جەبری (الجبرية):

وەکی کارقەدانەک ل دژی قەدەربا جەبری پەیدا بوون بەلی پا ئەو ژێ د بیرباوەرین خۆدا دسەرداچوون و گوتی: مروڤی چ هەلبژارتن نین و چ حەزکرن و شیان نین هەتا کو وی چ ئازادی و کریار ژێ نین هەما کا خودی چەوا قەدەرا وی نفیسە دێ ئەو پروویدەت، هەروەکی پەرەکی بآندەکی ل هەوا، ئەقجا کا هەوا چەوا بقییت دێ بەری وی پەری دەتە وی چەندی یا وی بقییت، و هەر تشتەکی پروویدەت ژ خرابیان ژێ خودی ئەف چەندە یا قیای و یا جیبەجیکری ل سەر مروڤی بو نمونە وەکی: دزی و کوشتنی و ربای و هەتا دووماهی.

(۱) بەری خۆ بدە بەشی ئیکی - پشکا سیی - بابەتی چواری ل سەر دروستکرن کریارین بەندەیان، هەروەسا بەری خۆ بدە بەشی ئیکی - پشکا سیی - بابەتی شەشی، هەروەسا بەری خۆ بدە بەشی دووی - پشکا ئیکی - هەر پینج بابەتین وی.

ٽانگو خودی ﷺ تاوانباردکن ب زۆرداری، و هوسا ددهنه دیارکرن کو خودی مروث یی ب هندک تشتان راسپاردی کو د شیانین ویدا نینه، و بهری وان یی دایه هندک کاران کونه ژ کارین مروثینه، و ههروهسا نهوانا حکمه تا ژ فرمانکرنا ب باشیی و پاقلیدانا ژ خرابیی ژی بهتالکر.

د لاپهړین بوریدا بهرسف ل سهر قی چندی ژی ب هویری یا هاتیهدان^(۱).

دووماهیک

(۱) بهری خو بده بهشی ئیکي - پشکا سیی - بابهتی شەشی ل دور باوهريئینانا مروثی
 موسلمان کا پیدقیه یا چهوا بیت. ههروهسا بهری خو بده بهشی دووی - پشکا ئیکي -
 بابهتی ئیکي و دووی و سیی و چواری و پینجی ژی، داکو مهسهله ل بهر ته ب تمامی پروون
 و ئاشکهره ببیت.

و ل دووماهییی دئی بیژم هەر خەلەتیهکا د قئی پەر توکییدا هەبیت ژ خەلەتیا
 دەروونی من و ئبلیسیه و هەر خێرەک و زانستەک و چاکیهک تیدا هەبیت
 ژ دەف خودییە و پاشی ژ دەف وان زانایانە یین کو هەر ژ زاروکیینیا خو
 ب شەف و رۆژ زانین کومکری و پاشی ئەو زانینە ژلاییی زانستیقه
 پشتراست کری و هویریینی تیدا کرین و بو ماوی چەندین چالان قەکولین
 ل سەر کرین پاشی ژ ب شێوهکی ب ساناهی ئەف زانست و زانینە ب
 حەزکرن و قەدەرا خودی بو مه بەرهەفکری داکو مروقی موسلمان مفای ژئ
 وەرگری، و پاشی ئەو زانین پاراستی و هەلگری، پاشی دناف مروقاندا
 بەلاقەکری، داکو مروف بو خو وی ب هەلپژیریت یا کو خودی ریکا وی بو
 ب ساناهی کری.

سوپاسی بو وی خودای بن یی کو ب قەدەرا خو ئەف کارە بو من ب زانینا
 خو نقیسی و حەزکری و پاشی ئافراندی، و سلاف ل سەر وی پیغەمبەری
 بن یی کو چ پیغەمبەران پشتی وی پەیام ژ دەف خودی نەگەهاندی.

ژێدەر

- پهړتوک:

۱. الإبانة عن شريعة الفرقة الناجية ، ابن بطة.
۲. الاختلاف في اللفظ ، ابن قتيبة.
۳. الإيمان بالقضاء و القدر، محمد بن ابراهيم الحمد.
۴. تفسير ابن كثير.
۵. تفسير القرآن العظيم، ابن كثير.
۶. تهفسيرا ب ساناھی، تهحسين ابراهيم دوسکی.
۷. الدرر السنية في الأجوبة النجدية، عبدالرحمن بن محمد بن قاسم العاصمي النجدي.
۸. رسالة في القضاء و القدر، محمد بن صالح العثيمين.
۹. الرياض الناضرة، عبدالرحمن بن ناصر السعدي.
۱۰. شرح العقيدة الطحاوية، خالد بن عبدالله المصلح.
۱۱. شرح كتاب التوحيد من صحيح البخاري، الشيخ عبدالله غنيمان.
۱۲. شرح كتاب السنة للإمام المزني، عبدالعزيز بن مرزوق الطريفي.
۱۳. شفاء العليل، ابن قيم الجوزية.
۱۴. صحيح الجامع في القدر، مقبل بن هادي الوادعي.
۱۵. صيد الخاطر ، ابن الجوزي.

١٦. العقيدة الطحاوية، أبي جعفر الطحاوي الحنفي.
١٧. فتاوى نور على درب، محمد بن صالح العثيمين.
١٨. فتح الباري في شرح صحيح البخاري، ابن حجر العسقلاني.
١٩. القدر، شيخ مصطفى العدوي.
٢٠. القضاء و القدر، الأشقر.
٢١. مجموع فتاوى، ابن تيمية.
٢٢. مسائل الإمام أحمد، إسحاق بن إبراهيم النيسابوري.

- وېب سايټ:

١- www.dorar.net

٢- <https://binothaimeen.net>

٣- <https://al-maktaba.org>

٤- www.almunajjid.com

٥- وانا شيخ صالح آل شيخ

<https://www.youtube.com/watch?v=86tBI05DIHs&feature=youtu.be>

٦- وانا شيخ عبدالعزيز الطريفي

<https://www.youtube.com/watch?v=nnCFV23hIQw>

نافه پوک

- پيشه کيا نفيسهري
- کاري من ل سهر نهغي پهرتوگي
- پيشه کيا پهرتوگي
- بهشي ئيکي: نياسينا قهدهري
- پشکا ئيکي: هوشداريه کا گرنګ بهري کو نم بچينه دناث بابته قهدهري
- دا
- بابته ئيکي: قهدهر نهپنيا خودتیه
- بابته دووي: نهری راسته کو نابيت نم ل دور قهدهري باخفين و بخوينين؟
- پشکا دووي: پيناسا قهزا و قهدهري و کهنګي قهدهر هاتيه نفيسين .
- بابته ئيکي: قهدهر چيه ؟
- بابته دووي: قهزا چيه ؟
- بابته سيي: پهيوهندی دناثبهر قهزا و قهدهريدا
- بابته چواري کهنګي قهدهر هاتيه نفيسين
- پشکا سيي: بهلګه و باوهريئينا مروغي موسلمان ب قهدهري
- بابته ئيکي: پيدقيه مروغي موسلمان باوهري ب قهدهري هبیت و نهث
- چهنده روکنه که ژ روکنين باوهري
- بابته دووي: بهلګه ل سهر باوهريئينا ب قهدهري
- بابته سيي: قهدهر چهنده پلهيه ؟
- بابته چواري: دروستکرنا کريارتين بهندهيان
- بابته پينجي: بهشين تهقديري (قهدهرکرنی)

- بابەتتى شەشى: يا ل سەر مرقى پىدقىيە چ بىكەت دەربارەي قەدەرى و
باوەريا وى يا چەوا بىت ؟
- بەشى دووى: ھندەك گومان و ئارىشەيىن گىرداى قەدەرى
- پىشكا ئىكى: ھندەك پىستىن گىرداى قەدەرى
- بابەتتى ئىكى: ئەرى باوەريىنانا ب قەدەرى دژى وى چەندىيە كو مرقى
كربارىن خۆ ب ھەزا خۆ بەلبىرپىت ؟
- بابەتتى دووى: ئەرى بكارئىنانا ئەگەرەن دژى باوەرى ئىنانا ب قەزا و
قەدەرىيە ؟
- بابەتتى سىي: كرنا گونەھان يان ھىلانا ئەركىن شەرى ب ھىجەتا قەدەرى.
- بابەتتى چوارى: كەنگى دروستە مرقى بىرپىت ئەف چەندە قەدەرا خودى بوو
- بابەتتى پىنجى: ھەزكرنا (الإرادة) خودى
- پىشكا دووى: ھندەك ئارىشەيىن دەربارەي قەدەرى و چارەسەريا وان.
- بابەتتى ئىكى: چەوا خودى دقپىت تىشتەك پروويىدەت و ھەزى ناكەت؟
- بابەتتى دووى: قەدەرا نەگەر و قەدەرا ھەلاويستى يا گەر، يان ژى ژىبىرەن
و نەگەرپىنا قەدەرى، كىمبەون و زىدەبەونا ژىي مرقى.
- بەشى سىي: مفايىن باوەريىنانا ب قەدەرى و دەستەكىن دەرداچووى
- بابەتتى ئىكى: مفايىن باوەريىنانا ب قەدەرى
- بابەتتى دووى: ئەو دەستەكىن دەرداچووين د بابەتتى قەدەرى
- دووماھىك
- ژىدەر
- ناھەرەك